

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Adéla Šacírovič

Dohoda o vině a trestu

Agreement on Guilt and Punishment

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): únor 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: „Dohoda o vině a trestu“ zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Adéla Šacírovič

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc., za odborné vedení mé diplomové práce, jeho cenné rady, vstřícný přístup, a především pak za veškerý čas, který mi věnoval.

Obsah

Úvod.....	1
1 Kontext problematiky.....	3
1.1 Základní zásady trestního řízení.....	3
1.1.1 Zásada materiální pravdy	4
1.1.2 Zásada legality	5
1.1.3 Zásada oficiality	5
1.1.4 Zásada vyhledávací	6
1.1.5 Zásada presumpce nevinny	6
1.1.6 Zásada rychlosti řízení	8
1.1.7 Zásada volného hodnocení důkazů	10
1.1.8 Zásada veřejnosti.....	11
1.1.9 Zásada bezprostřednosti	12
1.1.10 Zásada ústnosti	13
1.1.11 Zásada zajištění práva na obhajobu.....	13
1.2 Od retribuce k restituci.....	14
1.2.1 Pojem a znaky restorativní justice.....	15
1.2.2 Vztah retributivní a restorativní justice	18
1.3 Projevy restorativní justice na našem území	19
2 Odklony.....	20
2.1 K pojmu odklon	20
2.2 Odklony v českém právním řádu	22
2.2.1 Podmíněné zastavení trestního stíhání	24
2.2.2 Trestní příkaz	25
2.2.3 Narovnání.....	27
2.2.4 Podmíněné odložení návrhu na potrestání	28
2.2.5 Dohoda o vině a trestu.....	29
2.2.6 Srovnání dohody o vině a trestu a dalších typů odklonů.....	31
3 Historický exkurz.....	33
3.1 Historický vývoj dohody o vině a trestu v České republice.....	34
3.1.1 Prohlášení viny obžalovaným	34
3.1.2 Návrh dohody o vině a trestu z roku 2008	36
4 Právní úprava dohody o vině a trestu v současnosti.....	37
4.1 Podmínky pro sjednání dohody o vině a trestu	38

4.2	Zahájení jednání o dohodě o vině a trestu	43
4.3	Proces sjednávání dohody o vině a trestu.....	45
4.4	Postavení poškozeného	46
4.5	Podstatné náležitosti obsahu dohody o vině a trestu	49
4.6	Postup po uzavření dohody o vině a trestu.....	52
4.6.1	Odmítnutí návrhu na schválení dohody o vině a trestu	54
4.6.2	Předběžné projednání návrhu na schválení dohody o vině a trestu.....	55
4.6.3	Veřejné zasedání a rozhodnutí o návrhu na schválení dohody o vině a trestu	57
4.7	Rozhodnutí soudu o návrhu na schválení dohody o vině a trestu	60
4.7.1	Neschválení dohody o vině a trestu soudem	60
4.7.2	Schválení dohody o vině a trestu soudem	63
4.8	Odvolání.....	64
5	Argumenty ve prospěch dohody o vině a trestu.....	65
5.1	Důvody uváděné zákonodárcem	65
5.1.1	Zjednodušení, zhospodárnění a urychlení trestního řízení	65
5.1.2	Ochrana obětí před sekundární viktimizací.....	67
5.2	Další důvody uváděné odbornou veřejností	70
5.2.1	Posílení aktivity procesních stran.....	70
5.2.2	Zmírnění konfliktů pramenících z tradičního trestního řízení.....	71
6	Argumenty v neprospěch dohody o vině a trestu.....	71
6.1	Rizika spojená s deformací základních zásad	72
6.1.1	Deformace zásady materiální pravdy.....	72
6.1.2	Deformace zásady volného hodnocení důkazů	73
6.1.3	Deformace zásady vyhledávací.....	73
6.1.4	Deformace zásad veřejnosti, ústnosti a bezprostřednosti	74
6.1.5	Deformace zásady oficiality a legality	74
6.2	Problematika presumpce nevinny	75
6.3	Deformace modelu hierarchicky uspořádaného trestního řízení	76
6.4	Dohoda o vině a trestu a časový aspekt.....	77
6.4.1	Přelévání času mezi jednotlivými fázemi trestního řízení.....	79
6.4.2	Administrativní náročnost.....	80
6.5	Využitelnost dohody o vině a trestu.....	81
6.5.1	Pozice zásady rychlosti řízení v soustavě základních zásad	82
6.6	Sociální aspekt	82

7	Zhodnocení institutu v jeho současné podobě.....	83
7.1	Restorativní prvky.....	83
7.1.1	Doznání obviněného.....	84
7.1.2	Role poškozeného při sjednávání dohody o vině a trestu	84
7.2	Další dílčí změny	85
	Závěr	89
	Seznam použitých zkratk.....	91
	Použité zdroje.....	92
	Resumé.....	101
	Summary	102
	Klíčová slova.....	103
	Keywords	103

Úvod

Předložená práce se zabývá institutem dohody o vině a trestu, který se stal součástí právního řádu České republiky relativně nedávno, konkrétně dne 1. září 2012. Dohoda o vině a trestu představuje alternativní způsob vyřízení trestních věcí spočívající, jak již vyplývá z jejího samotného názvu, ve sjednání dohody mezi státním zástupcem a obviněným, případně i poškozeným, jejímž předmětem je řešení otázky viny a trestu. Nezbytným předpokladem její platnosti je následné schválení sjednané dohody o vině a trestu soudem.

Zákonodárce odůvodnil přijetí tohoto institutu především potřebou zhospodárnění, zefektivnění a s tím souvisejícím urychlením trestního řízení. Dalšími očekávanými výhodami měla být například ochrana oběti před sekundární viktimizací. Naplňuje však stávající podoba dohody o vině a trestu tuto původní ideu? Vedle argumentů jejích příznivců si dohoda o vině a trestu našla i celou řadu odpůrců, kteří ji podrobili kritice zejména z hlediska deformace některých základních zásad trestního řízení, a stala se tak předmětem mnoha diskuzí. Téma práce jsem si zvolila právě z důvodu této její sporné povahy. Nabízí se otázka, zda by ve své současné podobě měla být dohoda o vině a trestu skutečně součástí našeho právního řádu, nebo zda by byly žádoucí určité její dílčí úpravy, které by vzaly v potaz i kritické připomínky. Z toho důvodu je cílem mé práce reflexe kladů a záporů provádějících dohodu o vině a trestu, ze kterých by mohl vyjít návrh některých jejích dílčích úprav.

Při konstrukci zákonné úpravy určitého institutu je vždy potřeba věnovat pozornost výhodám a nevýhodám, které budou tento institut pravděpodobně provázet, přičemž pozitiva musí pochopitelně převážet nad negativy a pokusit se je co nejvíce minimalizovat. Jednoduše řečeno, přináší dohoda o vině a trestu skutečně více dobrého, nežli zlého? V práci se zaměřuji především na otázky, zda je dohoda o vině a trestu tím vhodným nástrojem pro zrychlování trestního řízení a zda neodporuje dohoda o vině a trestu základním zásadám trestního řízení v nepoměru k její funkčnosti a přínosům. Navíc mě v souvislosti se současnými trendy trestní justice zajímá, jestli má dohoda potenciál pro plnění některých restorativních funkcí a obnovení společenských vztahů narušených spáchaným trestným činem.

Práce je strukturována do sedmi kapitol, přičemž v úvodních kapitolách se nejprve zabývám problematikou dohody o vině a trestu v širších souvislostech, její pozici v našem právním řádu vedle ostatních odklonů, jejím původem a historií. Ve čtvrté kapitole je komplexně zachycena její stávající právní úprava, na kterou navazují kapitoly rozebírající argumenty zastánců a odpůrců. Nakonec nabízím kritické zhodnocení a upozorňuji na specifika, nedokonalosti a výkladové nejasnosti stávající právní úpravy dohody o vině a trestu, na jejichž základě jsem se pokusila v poslední kapitole o nastínění eventuálních změn, které by mohly dohodu učinit přínosnější.

1 Kontext problematiky

Pokud se chceme zabývat problematikou dohody o vině a trestu a získat odpovědi na otázky nastíněné v úvodu, je třeba nejprve porozumět tradičnímu trestnímu řízení, jeho východiskům a souvislostem. Dohoda o vině a trestu představuje alternativní způsob vyřízení trestních věcí. Abychom mohli lépe pochopit její stávající úpravu, pozici a význam, zaměřím úvodní kapitolu na tradiční trestní řízení a jeho současné trendy.

„Současné české trestní řízení, patřící k tzv. kontinentálnímu typu trestního řízení, si klade za cíl obnovit právní mír, který byl narušen spácháním trestného činu.“¹ Jedná se o zákonem stanovený postup orgánů činných v trestním řízení a dalších subjektů zúčastněných na trestním řízení, jehož cílem je zjistit, zda byl spáchán trestný čin, a pakliže ano, zjistit jeho pachatele, uložit mu trest či ochranné opatření dle příslušného zákonného ustanovení a takové rozhodnutí vykonat.²

Povaha trestního řízení je určena základními zásadami, jimiž rozumíme „nejdůležitější postuláty, na kterých je založena organizace trestního řízení a úprava činnosti jeho orgánů.“³ Trestní řízení je těmito zásadami ovládáno, jsou garancí pro zajištění jeho řádného průběhu, důsledné ochrany společnosti, práv a oprávněných zájmů občanů. Z těchto důvodů jsou v následujících podkapitolách rozebrány, přičemž větší důraz je kladen na ty, které považuji za stěžejní i pro další účely mé práce, neboť jsou dohodou o vině a trestu v různé míře deformovány.

1.1 Základní zásady trestního řízení

Na těchto zásadách jsou vybudovány veškeré právní instituty a stadia trestního řízení, přesto to však neznamená, že jsou v každém stadiu procesu uplatňovány ve stejné míře. Míra uplatnění je závislá na zvláštnostech konkrétního procesního institutu

¹ Musil, J. Dohoda o vině a trestu. Vanduchová, M., Gřivna, T., (eds.) Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální problémy). Sborník č. 41. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008, s. 73.

² Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. Praha: Leges, 2013, s. 17.

³ Jelínek, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 5. aktualizované vydání podle stavu k 1. 11. 2014. Praha: Leges, 2014, s. 556.

či stadia. Ovšem v hlavním líčení, rozhodujícím stadiu trestního řízení, dochází k jejich nejdůslednějšímu uplatnění.⁴

Všechny zásady v souhrnu vytvářejí „harmonickou ucelenou soustavu, vnitřně jednotnou, navzájem se doplňují a podporují“⁵, dojde-li k porušení jedné z nich, následkem bude i porušení dalších. Právě ona ucelená soustava základních zásad a jejich vzájemné souznění eliminují možnost odsoudit a potrestat nevinného.

Výčet zásad můžeme nalézt v obecných ustanoveních zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním („trestní řád“), konkrétně v § 2. Tento výčet není možné považovat za taxativní, neboť neobsahuje výslovné vyjádření některých zásad, například zásady *ne bis in idem*⁶ (jejíž podstatou je, že ve vztahu k jedné osobě může být o jedné věci jednáno a konečně rozhodnuto pouze jedinkrát⁷). „Základní zásady trestního řízení musejí zaručovat takovou tvorbu trestněprocesních norem, jejich interpretaci, jakož i aplikaci, která směřuje k naplnění smyslu § 1 trestního řádu“⁸ - tedy k patřičnému zjištění, zda došlo ke spáchání trestného činu, a pakliže ano, nalézt jeho pachatele a uložit mu sankci na základě příslušného zákonného ustanovení, přičemž musí trestní řízení působit k upevňování zákonnosti, předcházení a zamezování trestné činnosti a výchově občanů.

Dále se konkrétně zaměřím na charakteristiky vybraných zásad.

1.1.1 Zásada materiální pravdy

Zásada materiální pravdy⁹ neboli zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností je považována za ideu vůdčí.

Podstatou této zásady je povinnost orgánů činných v trestním řízení zjistit skutečnou pravdu, tedy to, co se skutečně stalo při spáchání trestného činu, aby mohlo

⁴ Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 6. aktualizované vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 85, 86.

⁵ Tamtéž, s. 86.

⁶ Gřivna, T. Zásada rychlosti v trestním řízení, právo na projednání věci v přiměřené lhůtě a některé důsledky jejich porušení. Fenyk, J. Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 17.

⁷ Štrejtová, K. Zásada „ne bis in idem“ pohledem Evropského soudu pro lidská práva a důsledky pro české trestní řízení. Dostupné online na: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/zasada-ne-bis-in-idem-pohledem-evropskeho-soudu-pro-lidska-prava-a-dusledky-pro-ceske-trestni-rizeni> (10. 9. 2015).

⁸ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 109.

⁹ Nalezneme ji zakotvenou v ustanovení § 2 odst. 5 trestního řádu spolu se zásadou vyhledávací.

být o vině a trestu rozhodnuto na základě bezpečně a spolehlivě prokázaného skutkového základu, o němž nepanují žádné pochybnosti. A této povinnosti nezbaví orgány činné v trestním řízení ani doznání obviněného.¹⁰ „Obsah doznání obviněného se považuje za věrohodný jen, je-li jeho věrohodnost přezkoumána dalšími věrohodnými důkazy.“¹¹

Soud se tedy nemůže spokojit s formální pravdou - pravdou, kterou strany uznávají za skutečnost.¹² Z tohoto důvodu se také v trestním řízení uplatní zásada vyhledávací, nikoli zásada projednací¹³, jako je tomu u občanského soudního řízení.

K zajištění této zásady „směřují tím či oním způsobem všechny ostatní základní zásady“¹⁴, i ony slouží stejnému - výše uvedenému cíli trestní justice.

1.1.2 Zásada legality

Zásada legality je zakotvena v ustanovení § 2 odst. 3 trestního řádu, zakládá státnímu zástupci povinnost stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví (ledaže by něco jiného stanovil zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je ČR vázána).

1.1.3 Zásada oficiality

Zásadou oficiality je vyjádřena idea, dle níž monopol trestního stíhání náleží jen státu, jenž má vůči pachateli trestného činu vrchnostenské postavení.

Představuje nejen právo, ale i povinnost orgánů činných v trestním řízení provádět úkony trestního řízení z vlastní iniciativy, jsou-li dány zákonné podmínky

¹⁰ Ustanovení § 2 odst. 5 trestního řádu.

¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 9. 4. 1968, sp. zn. 7 Tz 11/68.

¹² Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. Praha: Leges, 2013, s. 157.

¹³ „Zásada projednací určuje podíl procesních stran a soudu na zjištění skutkového stavu případu. Strany sporu mají v řízení základní povinnosti tvrdit relevantní skutečnosti (povinnost tvrzení) a povinnost nabídnout ke svým tvrzením důkazní prostředky (povinnost důkazní). Těmto povinnostem odpovídají odpovědnosti procesních stran, označované jako břemena, tj. břemeno tvrzení a břemeno důkazní. Tato břemena znamenají procesní odpovědnost stran sporu za nesplnění jejich základních procesních povinností. Nesplní-li procesní strana tyto základní procesní povinnosti (neunesse jim odpovídající břemena), bude to v konečném důsledku znamenat její neúspěch ve sporu.“ Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, 2014.

¹⁴ Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 6. aktualizované vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 87.

k jejich provedení. Zákon stanoví pouze některé výjimky, kdy je úkon podmíněn souhlasem či podnětem (návrhem, žádostí) jiného subjektu.

Vztahuje se na celé trestní řízení a všechny orgány v něm činné. A je tak projevem rovnosti před zákonem.¹⁵

1.1.4 Zásada vyhledávací

Zásada vyhledávací konkretizuje při dokazování zásadu oficiality. Je definována jako povinnost orgánů činných v trestním řízení vyhledávat a provádět důkazy z vlastní iniciativy za účelem zjištění materiální pravdy, a to v rozsahu nezbytném pro jejich rozhodnutí.¹⁶ Rozlišuje se jejich činnost v přípravném řízení a v řízení před soudem.

V přípravném řízení je zásada vyhledávací plně zachována - orgány činné v trestním řízení jsou povinny z úřední povinnosti objasňovat relevantní okolnosti případu, ať svědčí ve prospěch či neprospěch osoby, proti níž je vedeno trestní řízení.

V řízení před soudem pak státní zástupce a obviněný mohou navrhopvat a provádět důkazy na podporu svých tvrzení. Nicméně soud není zbaven povinnosti sám doplnit dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí.

1.1.5 Zásada presumpce nevinny

„Presumpce nevinny je z hlediska obviněného a občana nejdůležitější zásadou trestního řízení, kterou je třeba z důvodů právních i psychologických důsledně dodržovat jak v oblasti moci zákonodárné, tak soudní.“¹⁷ Zásada presumpce nevinny je vyjádřena v §2 odst. 2 trestního řádu v návaznosti na čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod („Listina“)¹⁸ a článek 6 odst. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv

¹⁵ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. Praha: Leges, 2013, s. 146, 147.

¹⁶ Tamtéž, s. 160.

¹⁷ Chalupa, L. K rozporu tzv. předstížené vazby a jejím nahrazením peněžitou zárukou s Ústavou a mezinárodními úmluvami. Dostupné online na: <http://www.akchalupa.cz/http://www.akchalupa.cz/k-rozporu-tzv-predstizne-vazby-a-jejim-nahrazenim-penezitou-zarukou-s-ustavou-a-mezinarodnimi-umluvami> (25. 9. 2015).

¹⁸ „Každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena.“

a základních svobod („EÚLP“)¹⁹. V různých formulacích je zakotvena i v dalších mezinárodních dokumentech o lidských právech.²⁰ Podstatou je, že každá osoba (jak fyzická, tak právnická), proti níž je trestní řízení vedeno, je považována za nevinnou, pokud nebyla její vina vyslovena pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu.

Zásada presumpce nevinny v praxi znamená, že obviněný nesmí být do vyslovení viny pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nikým dehonestován či odsuzován, a mělo by mu tak být umožněno řádné fungování v osobním i profesním životě.²¹ „V praxi bohužel nejsou výjimečné případy, kdy již pouhá účast osoby na úkonech trestního řízení v postavení obviněného či obžalovaného v řízení před soudem je spojena s difamujícími účinky vůči této osobě.“²²

„Z principu presumpce nevinny plyne pravidlo in dubio pro reo, podle kterého, není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, (...) jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného.“²³ Platí tedy pravidlo, že dokázaná nevina má též význam jako nedokázaná vina.²⁴

¹⁹ Každý obviněný je považován za nevinného do prokázání viny zákonným způsobem. Přesné znění: „Everyone charged with a criminal offence shall be presumed innocent until proved guilty according to law.“ Dostupné online na: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf (15. 1. 2016).

²⁰ Příkladem mohu uvést Article 9 of The Declaration of the Rights of Man (čl. 9 Deklarace práv člověka a občana z roku 1789) – dostupné online na: http://avalon.law.yale.edu/18th_century/rightsof.asp (14. 1. 2016), Article 11 par 1 of The Universal Declaration of Human Rights (čl. 11 odst. 1 Všeobecné deklarace lidských práv) – dostupné online na: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/> (14. 1. 2016), Article 14 par 2 of The International Covenant on Civil and Political Rights (čl. 14 odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech) - dostupné online na: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20999/volume-999-I-14668-English.pdf> (28. 12. 2015).

²¹ Vidrna, J. Presumpce nevinny. Dostupné online na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/presumpce-nevinny-93329.html> (30. 9. 2015).

²² Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. Praha: Leges, 2013, s. 141.

²³ Jelínek, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 5. aktualizované vydání podle stavu k 1. 11. 2014. Praha: Leges, 2014, s. 557.

²⁴ Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 6. aktualizované vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 107.

1.1.6 Zásada rychlosti řízení

„Trestní řízení významným způsobem zasahuje do občanských práv a svobod, proto má čas, přesněji řečeno plynutí času, v trestním právu možná větší význam než v jiných právních oborech.“²⁵ Primárně právě tato zásada zákonodárce vedla k zakotvení institutu dohody o vině a trestu do našeho právního řádu, o němž tato práce pojednává.²⁶

Právo na projednání věci před soudem v přiměřené lhůtě a bez zbytečných průtahů je integrální součástí práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 EÚLP. EÚLP garantuje, že má každý právo na projednání své záležitosti spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, jenž rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.

Obviněný má tedy na jednu stranu právo na projednání a rozhodnutí jeho věci v přiměřené lhůtě, což zabraňuje mimo jiné tomu, aby byl neúnosně dlouho vystaven zásahům do svých práv a svobod a nejistotě o svém osudu, čímž se stabilizuje právní jistota obviněného. Na druhou stranu je mu čl. 6 odst. 3 písm. b) EÚLP garantován dostatek času na přípravu obhajoby, čímž se předchází přílišnému unáhlení trestního řízení.²⁷ Právo na projednání věci bez zbytečných průtahů se ale neomezuje pouze na osobu obviněného. Náleží také poškozenému, jestliže se rozhoduje o jeho nároku na náhradu škody.²⁸

V našem právním řádu je tato zásada označována za pravidlo ústavněprávní úrovně.²⁹ Právo na spravedlivý proces a jeho dílčí součást (právo na projednání věci v přiměřené lhůtě) zaručuje LZPS, ve svém článku 36 odst. 1 ve spojení s článkem 38 odst. 2, která stanoví, že má každý právo domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu stanoveným postupem a právo na projednání své věci veřejně, bez zbytečných průtahů a ve své přítomnosti.

²⁵ Jelínek, J. Zásada rychlosti trestního řízení a právní úprava odvolání. Gřivna, T., Vanduchová, M. Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI, 2008, s. 77.

²⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Dostupné online na: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=oz5f6mrqgez6mjzgnpwi6rnrga> (2. 11. 2015).

²⁷ Repík, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac, 2002, s. 140.

²⁸ Jelínek, J. Zásada rychlosti trestního řízení a právní úprava odvolání. Gřivna, T., Vanduchová, M. Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI, 2008, s. 78.

²⁹ Jelínek, J. Zásada rychlosti trestního řízení. Kriminalistika, 2003, č. 1, s. 18.

V neposlední řadě, zdůrazňuje požadavek projednání trestní věci bez zbytečných průtahů i trestní řád, ve svém ustanovení § 2 odst. 4 trestního řádu. Obsahově totožný požadavek poté nalezneme i v celé řadě dalších zákonů³⁰ a mezinárodních katalogů lidských práv.³¹

„Jde o zásadu všeobecného charakteru v tom smyslu, že zavazuje všechny orgány činné v trestním řízení (což ostatně naznačuje i její vyjádření ve stejném ustanovení trestního řádu spolu s jinou základní zásadou trestního řízení - zásadou oficiality) a že se uplatňuje ve všech stádiích trestního řízení, včetně řízení vykonávacího.“³²

Zdlouhavé trestní řízení je bezesporu problémem a je provázáno mnohými negativními důsledky. Umožňuje dlouhotrvající zásahy do občanských práv a svobod, vystavuje oběť i obviněného náročnému psychickému tlaku, způsobuje oslabení přirozeného vztahu mezi trestným činem a trestem (vytrácí se jak individuální, tak generální prevence), snižuje množství a kvalitu důkazů (ty mizí, svědkům se vytrácí z paměti podstatné okolnosti).³³ Musil tyto důsledky doplňuje o pokles autority a důvěryhodnosti orgánů činných v trestním řízení.³⁴ Ústavní soud k tomuto ve svém nálezu uvedl, že „časový horizont toho, kdy se účastníkovi řízení dostává konečného rozhodnutí ve věci, je neoddělitelnou součástí měřítek celkové spravedlnosti řízení. Čím je tento časový horizont delší, tím více se rozostřují kontury spravedlnosti, jak v očích přímých účastníků řízení, tak i v obecném vnímání veřejnosti a veřejného mínění. Celkově se tak oslabuje kredibilita státní moci a specificky moci soudní. Nepřiměřená délka řízení se pak proto přímo odráží v důvěře občana ve stát, jeho instituce a v právo, což je základní podmínka pro fungování legitimního demokratického právního státu.“³⁵

Jelínek nazývá pomalou spravedlnost odmítnutou spravedlností a dále uvádí, že opakem zdlouhavého trestního řízení je unáhlené trestní řízení, které „může jít na úkor

³⁰ Například: ustanovení § 5 odst. 2 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ustanovení § 3 odst. 6 ZSVM.

³¹ Například: Articles 9, 10, 14 of The International Covenant on Civil and Political Rights (čl. 9, 10, 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech) - dostupné online na: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20999/volume-999-I-14668-English.pdf> (29. 12. 2015).

³² Jelínek, J. Zásada rychlosti trestního řízení - bilance a perspektivy. Kriminální věda, 2008, č. 4, s. 246.

³³ Jelínek, J. Zásada rychlosti trestního řízení a právní úprava odvolání. Gřivna, T., Vanduchová, M. Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI, 2008, s. 79.

³⁴ Musil, J. Rychlost trestního řízení. Gřivna, T., Vanduchová, M. Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI, 2008, s. 192.

³⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2005, sp. zn. I. ÚS 554/04.

zjištění skutkového stavu nebo na úkor práv osob zúčastněných na řízení (poškozený může mít zájem na náležitém zjištění skutkového stavu a potrestání pachatele) a na úkor kvality řízení.“³⁶

I přes podstatný význam zásady rychlosti řízení je potřeba podotknout, že se nejedná o zásadu vůdčí. Není ani cílem trestního řízení ani jeho absolutní zásadou z toho důvodu, že trestní řízení je řízením nesmírně citlivým, neboť je v něm rozhodováno o lidském životě. Klade se tedy důraz na spravedlivé rozhodnutí věci, postihnutí skutečného viníka a zabránění odsouzení a potrestání nevinného člověka.³⁷ Je tedy nezbytné, aby tato zásada byla uplatňována spolu s ostatními základními zásadami trestního řízení, a to především se zásadou materiální pravdy, která je označována za zásadu vůdčí.

Úkolem zákonodárce je nalézt adekvátní poměr mezi obecným zájmem na rychlém trestním řízení a obecným zájmem na náležitém zjištění skutkového stavu.³⁸

1.1.7 Zásada volného hodnocení důkazů

Zásada volného hodnocení důkazů je zakotvena v ustanovení § 2 odst. 6 trestního řádu, podle něhož hodnotí orgány činné v trestním řízení důkazy na základě svého vnitřního přesvědčení, které je založeno na důkladném zvážení veškerých okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu.

„Tato zásada tedy znamená, že neexistují zákonná pravidla, pokud jde o míru důkazů potřebných k prokázání dokazované skutečnosti a pro stanovení důkazní síly jednotlivého důkazu, tedy jeho věrohodnosti. Orgán činný v trestním řízení důkazy zhodnotí podle svého volného (tj. zákonem nevymezeného) uvážení. Zásada volného hodnocení důkazů naprosto neznamená nějakou libovůli v hodnocení důkazů. Vnitřní přesvědčení orgánů činných v trestním řízení není ničím neodpovědným a nekontrolovatelným, nýbrž se musí utvářet přísně logickým úsudkem vyplývajícím

³⁶ Jelínek, J. Zásada rychlosti trestního řízení - bilance a perspektivy. *Kriminalistika*, 2008, č. 4, s. 247.

³⁷ Jelínek, J. Zásada rychlosti trestního řízení a právní úprava odvolání. Gřivna, T., Vanduchová, M. Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI, 2008, s. 80.

³⁸ Tamtéž, s. 80.

z pečlivého, objektivního a všestranného uvážení všech po ruce jsoucích důkazů, jednotlivě i v jejich souhrnu.³⁹

Zásada volného hodnocení důkazů je základním předpokladem zjištění materiální pravdy v trestním řízení. Nutí orgány činné v trestním řízení při hodnocení přihlídnout k okolnostem určitého případu, k jeho zvláštnostem a zabraňuje tak mechanickému postupu při hodnocení důkazů. Žádnému důkazu není zákonem předem přiznáván zvláštní význam, a to ani doznání obviněného.⁴⁰

1.1.8 Zásada veřejnosti

V ustanovení § 2 odst. 10 trestního řádu je vyjádřena zásada veřejnosti. Význam této zásady je zdůrazněn jejím zakotvením v čl. 38 odst. 2 LZPS⁴¹ a čl. 96 odst. 2 Ústavy České republiky⁴². Veřejnost soudního jednání je také dílčím prvkem práva na spravedlivý proces, jenž garantuje čl. 6 EÚLP.

Zásada veřejnosti vyžaduje, aby trestní věci byly před soudem projednávány veřejně, aby se občané mohli zúčastnit projednávání a sledovat jej. Právem být přítomen na hlavním líčení či veřejném zasedání disponuje každý, ne pouze strany trestního řízení. Veřejností tedy rozumíme „předem blíže neurčený a nepředvídatelný okruh osob rozdílných od těch procesních subjektů, kterým trestní řád nebo jiný zákon účast v hlavním líčení ukládá jako povinnost, nebo od těch, kterým zákon právo účasti v hlavním líčení zaručuje a s takovou účastí spojuje určitá procesní oprávnění.“⁴³

Význam této zásady je značný. „Veřejnost soudního jednání má především umožňovat kontrolu řádného výkonu soudnictví“⁴⁴ a má zabraňovat vzniku utajené tzv. kabinetní justice. Soudci tak více pocítují svou odpovědnost za odvedenou práci, je

³⁹ Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 6. aktualizované vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 84.

⁴⁰ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 40.

⁴¹ Čl. 38 odst. 2 LZPS garantuje každému „právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem.“

⁴² Čl. 96 odst. 2 Ústavy ČR stanoví, že soudní jednání je ústní a veřejné (výjimky stanoví zákon). Rozsudek se vyhlašuje vždy veřejně.

⁴³ Herczeg, J. Zásada veřejnosti a přístup médií na jednání soudu. Trestněprávní revue, 2014, č. 1, s. 1.

⁴⁴ Jelínek, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 4. aktualizované vydání podle stavu k 1. 10. 2013. Praha: Leges, 2013, s. 544.

upevňována autorita a důvěryhodnost soudu, představuje garanci pro obžalovaného spočívající v důsledném zachování jeho práv.⁴⁵ V neposlední řadě její význam spočívá také v naplňování výchovné a preventivní funkce trestního řízení, „neboť právě při veřejném projednávání věci se nejúčinněji projevuje výchovné působení trestního řízení na širokou veřejnost ve smyslu jejího aktivního zapojení do úsilí trestné činnosti zamezovat a jí předcházet.“⁴⁶

Ve výjimečných případech výslovně stanovených zákonem je možné zásadu veřejnosti prolomit a veřejnost vyloučit (např.: v případě, že by veřejné projednání věci ohrozilo mravnost dle ustanovení § 200 odst. 1 trestního řádu).

1.1.9 Zásada bezprostřednosti

Zásada bezprostřednosti zakotvená v § 2 odst. 12 trestního řádu znamená, že „soud má rozhodovat na základě bezprostředního dojmu z řízení před ním provedeného a důkazy čerpat pokud možno z pramene nejbližšího dokazované skutečnosti.“⁴⁷

Tato zásada tedy vyžaduje osobní seznámení soudu se všemi důkazy, na jejichž podkladě má rozhodnout, a vylučuje, aby soud při svém rozhodování přihlédl k důkazům, které při soudním jednání nebyly bezprostředně provedeny. Zásada bezprostřednosti dále vyžaduje, aby soud zjišťoval relevantní okolnosti případu z nejbližšího možného pramene (soud se tedy například nespokojí s pouhým přečtením protokolu o výslechu svědka na místo jeho osobního výslechu). Je ovšem nezbytné, aby uvedené bylo reálně proveditelné, porušením zásady bezprostřednosti není například přečtení protokolu o výslechu svědka, který zemřel.⁴⁸

⁴⁵ Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 6. aktualizované vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015.

⁴⁶ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 37.

⁴⁷ Jelínek, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 4. aktualizované vydání podle stavu k 1. 10. 2013. Praha: Leges, 2013, s. 545.

⁴⁸ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 78, 79.

1.1.10 Zásada ústnosti

Ustanovení § 2 odst. 11 trestního řádu obsahuje zásadu ústnosti. I tato zásada je zakotvena na ústavní úrovni⁴⁹. Stanoví, že jednání před soudy je ústní, že soud rozhoduje na základě ústního přednesu stran a zpravidla ústně provedených důkazů.

„Zásada ústnosti zaručuje zejména uplatnění zásady bezprostřednosti, dále pak zásady veřejnosti. Umožňuje živost a jasnost veřejného soudního jednání a je tak předpokladem jeho výchovného účinku.“⁵⁰

Jejím protikladem je zásada písemnosti, kdy je rozhodováno na základě obsahu spisů - tento postup byl v minulosti uplatňován v inkvizičním procesu.

1.1.11 Zásada zajištění práva na obhajobu

Zásada zajištění práva na obhajobu je vymezena v ustanovení § 2 odst. 13 trestního řádu. I ona je garantována na ústavní a mezinárodní úrovni, konkrétně v čl. 40 odst. 3 LZPS⁵¹ a čl. 6 odst. 3 EÚLP. Její podstatou je zajistit osobě, proti níž je trestní řízení vedeno, náležitou ochranu jejich práv a svobod v průběhu konání trestního řízení. Právo na obhajobu v sobě zahrnuje následující dílčí prvky:

- a) materiální obhajobu, tedy právo se hájit sám a využít při tom prostředky, které sám uznám za vhodné,
- b) formální obhajobu, tedy právo mít obhájce a konzultovat s ním způsob své obhajoby,
- c) právo na náležitý postup orgánů činných v trestním řízení, tedy aby byly vyjasněny veškeré relevantní okolnosti - i ty, jenž svědčí ve prospěch osoby, proti níž je trestní řízení vedeno - a aby byl skutkový stav zjištěn

⁴⁹ Čl. 96 odst. 2 Ústavy ČR.

⁵⁰ Císařová, D., Fenyk, J., Grivna, T. Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 80.

⁵¹ „Obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce.“

bez důvodných pochybností v rozsahu, jenž je nezbytný pro rozhodnutí ve věci.⁵²

Všechny tři výše uvedené dílčí prvky práva na obhajobu existují vedle sebe a jsou podstatou této zásady - jejich plné uplatnění zajišťuje zákonné a spravedlivé rozhodnutí ve věci.⁵³

Za důležitou součást práva obviněného na obhajobu je považován institut nutné obhajoby. Tento institut shrnuje případy, ve kterých je obhajoba obhájcem považována za tak podstatnou, že rozhodnutí o ní není ponecháno na úvaze obviněného a obviněný tedy musí být povinně zastoupen obhájcem.⁵⁴

1.2 Od retribuce k restituci

S klasickým pojetím trestní justice je nerozlučně spjata zejména ukládání trestu odnětí svobody. Tento model nese označení odplatná neboli trestající (retributive) justice. Z tohoto pohledu „byl, a doposud do značné míry stále je, primární obětí trestného činu stát. Všechny síly a prostředky jsou soustředěny na ochranu státu (společnosti, kterou reprezentuje), před pachateli, kteří ohrožují veřejný zájem. Konkrétní oběti je přisuzováno spíše pasivní postavení, takže se výkonu trestní justice zúčastňuje jen v poměrně malém rozsahu a pouze v souvislosti s uplatněním nároku na náhradu škody.“⁵⁵ Stoupenci retributivní justice žádají celkové zpřísnění trestní justice, zejména zvýšení trestních sazeb, snížení věkové hranice trestní odpovědnosti, zjednodušení podmínek pro ukládání výjimečných trestů odnětí svobody apod.⁵⁶

„V 80. letech v USA a později v Evropě v souvislosti se zjevnou krizí trestní justice, krizí vězeňství a trestu odnětí svobody, projevující se růstem společenských nákladů na boj s kriminalitou (cost of crime), přeplněností věznic, neúčinností různých resocializačních programů při výkonu trestu, narůstá přesvědčení o bezvýchodnosti

⁵² Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 6. aktualizované vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 94.

⁵³ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. Praha: Leges, 2013, s. 186.

⁵⁴ Vantuch, P. Trestní řízení z pohledu obhajoby. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 64.

⁵⁵ Sotolář, A., Půry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 8.

⁵⁶ Hendrych, D. a kol. Právní slovník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

dosavadního pojetí trestní spravedlnosti.“⁵⁷ Tyto důvody vedly řadu zemí k zakotvení alternativních způsobů vyřízení trestních věcí a alternativních trestů k trestu odnětí svobody ve snaze „individualizovat trestní postih, pozitivně motivovat pachatele trestných činů k životu v souladu se zákonem, aktivně zapojit do řešení trestních věcí osoby poškozené trestnou činností, řešit efektivně přetížení soudů a vůbec orgánů činných v trestním řízení, vypořádat se s nedostatkem kapacity věznic, zlevnit trestní i civilní řízení a najít účinné formy prevence kriminality, to vše při zachování vysokých nároků na věcnou správnost a spravedlnost soudního rozhodování.“⁵⁸

1.2.1 Pojem a znaky restorativní justice

Tento nový přístup je označován jako restorativní justice⁵⁹, která představuje nové pojetí spravedlnosti, jenž chápe spáchání trestného činu primárně jako konflikt mezi pachatelem a obětí, ne jako útok pachatele na zájmy státu, což je charakteristické pro justici retributivní.⁶⁰

V březnu 1997 přijala Pracovní skupina pro restorativní justici⁶¹ pracovní definici pojmu restorativní justice.⁶² Jedná se o definici Marshalla, který restorativní justici vymezil jako proces, v němž všechny strany s hmotným zájmem v konkrétním trestném činu společně řeší, jak se vypořádat s následky trestného činu a jeho důsledky pro budoucnost.⁶³

⁵⁷ Scheinost, M. Úvodní poznámka. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Restorativní justice - sborník příspěvků a dokumentů, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 8 – 9.

⁵⁸ Sotolář, A., Válková, H. Trestní spravedlnost na přelomu tisíciletí. Právní rozhledy, 1999, č. 12, s. 617.

⁵⁹ Z anglického originálu „restorative justice“, jenž je překládán jako restorativní justice. Můžeme se setkat také s volným překladem „obnovující spravedlnost“.

⁶⁰ Hendrych, D. a kol. Právní slovník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

⁶¹ Pracovní skupinu pro restorativní justici (The Working Party on Restorative Justice) založila Aliance nevládních organizací pro prevenci kriminality a trestního soudnictví (U. N. Alliance of Nongovernmental Organizations on Crime Prevention and Criminal Justice) fungující při Organizaci spojených národů (United Nations).

⁶² McCold, P. Restorative justice handbook. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Restorativní justice - sborník příspěvků a dokumentů, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 74.

⁶³ Přesné znění: „Restorative justice is a process whereby parties with a stake in the specific offence collectively resolve how to deal with the aftermath of the offence and its implications for the future.“ Marshall, T. Restorative Justice: An Overview. London: Crown copyright, 1999, s. 5. Dostupné online na: <http://fbga.redguitars.co.uk/restorativeJusticeAnOverview.pdf> (15. 12. 2015).

Za pomyslného otce restorativní justice je považován Howard Zehr, jenž stál v čele prvního programu konference mezi poškozeným a pachatelem v USA, a jehož díla jsou považována za klasiku v oblasti restorativní justice.⁶⁴ Zehr Marshallovu definici upravuje a uvádí: „Restorativní justice je proces, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná trestná činnost dotkla. Restorativní justice usiluje o maximální možnou míru uzdravení a obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky.“⁶⁵

Strany, kterých se trestná činnost dotkla (tedy strany mající hmotný zájem v trestném činu), jsou pochopitelně oběť a pachatel, dále ale zahrnují také jejich rodiny a další osoby, jež byly poškozeny trestným činem nebo které by mohly napomoci tomu, aby již nedocházelo k opakování trestné činnosti. Bezprostředně po trestném činu je nezbytné soustředit pozornost na emocionální potřeby oběti, neboť mezi následky trestného činu neřadíme pouze způsobenou materiální škodu (která může být nahrazena či jinak odčiněna), ale i emocionální újmu - tu je nezbytné kompenzovat náležitou satisfakcí, dále je potřeba věnovat pozornost vyřešení konfliktu mezi pachatelem a obětí (případně i mezi pachatelem a dalšími osobami), a navrátit oběti pocit bezpečného života. Uvedené je jistě nezbytné i z důvodu prevence sekundární viktimizace oběti. Pachateli musí být umožněno zprostit se svých pocitů viny prostřednictvím omluvy a odškodnění.⁶⁶

Zehr zdůrazňuje, že restorativní justice není ani konkrétním programem či návodem k použití, není ani mapou, ale určitým kompasem ukazujícím směr.⁶⁷ Restorativní justice je založena na následujících principech:

- Trestný čin je potřeba primárně chápat jako újmu způsobenou oběti a hrozbu pro bezpečnost společnosti, a až druhotně jako porušení zákona (neboť ty jsou zde od toho, aby chránily bezpečí a spravedlnost v lidských vztazích).

⁶⁴ Zehr, H. *Little Book of Restorative Justice*. Pennsylvania: Good Books, 2002. Český překlad knihy: Hasmanová, L., Ouředníčková, L. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 47.

⁶⁵ Tamtéž, s. 25, 26.

⁶⁶ McCold, P. *Restorative justice handbook*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Restorativní justice - sborník příspěvků a dokumentů, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 75.

⁶⁷ Zehr, H. *Little Book of Restorative Justice*. Pennsylvania: Good Books, 2002. Český překlad knihy: Hasmanová, L., Ouředníčková, L. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 8, 9.

- K újmě, která byla způsobena oběti, by mělo být přistupováno zeširoka, neboť zahrnuje újmu materiální, fyzickou, psychickou, ztrátu společenského postavení, narušení sociálních vazeb, osobního a rodinného života.
- K odstranění výše uvedené škody a hrozby má napomoci reakce společnosti na spáchaný trestný čin.
- Primárním cílem této reakce má být vytvoření adekvátních podmínek pro odstranění následků trestné činnosti, nikoli potrestání pachatele, jeho převýchova či odstrašení.
- Tendence vedoucí k zостřování trestní represe je kontraproduktivní, zejména pak u mladistvých pachatelů.
- Pachatel má svým jednáním přispívat k odstranění následků trestné činnosti, přičemž mu mají být zachována veškerá práva (tak jako ostatním občanům).
- Při neochotě pachatele aktivně se podílet na odstraňování následků trestné činnosti k tomu má být donucen soudem.
- V systému restorativní justice mají orgány činné v trestním řízení sehrát svou roli až tehdy, kdy vyjednávací postup mezi pachatelem a obětí je zjevně neúčelný, nebo jestliže je spáchaný trestný čin takové povahy a závažnosti, že je standardní trestní řízení zcela nezbytné.
- Oběť trestného činu není možné nutit k vyjednávání s pachatelem.⁶⁸

Restorativní justice „tedy vychází z předpokladu, že trestný čin je zpravidla sociální konflikt mezi dvěma, popř. i více jednotlivci či stranami, a proto jej lze účinně řešit pouze za podmínky aktivní participace všech dotčených, tj. oběti, pachatele a příslušného sociálního společenství. Jen tak lze napravit, resp. zmírnit škodu způsobenou trestným činem, včetně jeho vedlejších negativních důsledků a obnovit trestným činem narušený systém chráněných hodnot a sociálních vztahů.“⁶⁹

⁶⁸ Karabec, Z. Koncept restorativní justice. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Restorativní justice - sborník příspěvků a dokumentů, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 9.

⁶⁹ Sotolář, A., Půry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 11.

1.2.2 Vztah retributivní a restorativní justice

Na první pohled se může zdát, že restorativní (obnovující) justice představuje úplný protipól justice retributivní (trestající), a to z důvodu značných rozdílů mezi oběma přístupy. Primární rozdíl spočívá v pojetí trestného činu a způsobu dosažení spravedlnosti a nápravy pachatele. Zatímco retributivní justice chápe trestný čin primárně jako porušení práva a újmu způsobenou státu a zastává názor, že nápravy je možno dosáhnout prostřednictvím újmy a omezení pachatele (což v praxi často funguje kontraproduktivně), restorativní justice pojímá trestný čin jako újmu způsobenou oběti a narušení mezilidských vztahů a věří, že nápravy lze dosáhnout „prostřednictvím uznání újmy a potřeb poškozeného a aktivní podpory pachatele k tomu, aby převzal za své jednání odpovědnost, nahradil způsobené škody a řešil příčiny stojící za jeho chováním. Restorativní justice usiluje o nápravu prostřednictvím pozitivně definovaných kroků, a tak disponuje potenciálem zohlednit poškozeného i pachatele a pomoci oběma stranám dospět k žádoucím změnám v jejich životě.“⁷⁰

I přes tyto rozdíly je potřeba si uvědomit, že oba přístupy mají velmi společného, neboť oba usilují o ochranu skrze reciprocitu a urovnání stavu, každý tedy ale prostřednictvím jiného postupu. Zastánci restorativní justice doufají v to, že bude jednoho dne justice založena pouze na přístupu restorativním.⁷¹ Je nutné si zde položit otázku, zda je to ale vůbec možné?

„Zásadním problémem zůstává skutečnost, že restorativní přístupy je možno aplikovat pouze ve vhodných případech (vzhledem k osobě pachatele, závažnosti spáchaného trestného činu, k situaci oběti apod.), zatímco trestní justice musí reagovat na všechny spáchané trestné činy.“⁷² Těmito vhodnými případy jsou zejména případy méně závažné. Je nezbytné mít po ruce systém, jenž zajistí spravedlnost i v případech, ve kterých účastníci sporu nehodlají převzít odpovědnost za jeho řešení, a v případech příliš složitých a závažných.⁷³

⁷⁰ Zehr, H. *Little Book of Restorative Justice*. Pennsylvania: Good Books, 2002. Český překlad knihy: Hasmanová, L., Ouředníčková, L. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 39.

⁷¹ Tamtéž, s. 39.

⁷² Karabec, Z. *Koncept restorativní justice*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. *Restorativní justice - sborník příspěvků a dokumentů*, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 19.

⁷³ Žatecká, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2007, s. 12.

Na druhou stranu ale není ani vhodné, aby byla justice ovládána pouze retributivním přístupem, neboť restorativní justice přináší celou řadu možností jak účinně diferencovat a individualizovat jak ukládané sankce, tak i způsob projednávání spáchaného deliktu.⁷⁴ „Nepůjde tedy jen o známá opatření ke zrychlení a zjednodušení trestního řízení při projednávání méně závažných případů, ale o možnost plně přihlídnout ke specifické situaci pachatele i oběti.“⁷⁵ Proto je nezbytné tyto dva přístupy chápat v určité symbióze.

1.3 Projevy restorativní justice na našem území

V období komunistického režimu (které bylo zahájeno Únorovým převratem roku 1948 a ukončeno sametovou revolucí v listopadu 1989) o tehdejší československé justici platilo, že poskytovala pouze velmi omezenou možnost při hledání postupů a řešení, jež by byly vhodné jak pro pachatele, tak pro poškozeného a komunitu. Radikální průlom nastal po změně politického režimu v roce 1989 - prvně bylo možné publikovat odbornou literaturu hledající nové cesty a informující o zkušenostech ze zahraničí, což otevřelo dveře i legislativním změnám. V Československu tak docházelo k pokusům reformovat dosavadní, represivně orientovanou trestní justici. Tento průlom vyústil v to, že v současné době trestní justice České republiky disponuje některými prvky restorativní justice.⁷⁶

Projevem restorativní justice jsou alternativní způsoby řešení trestních věcí neboli odklony, alternativní tresty a tedy i činnost Probační a mediační služby.⁷⁷

⁷⁴ Karabec, Z. Koncept restorativní justice. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Restorativní justice - sborník příspěvků a dokumentů, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 19.

⁷⁵ Tamtéž, s. 19.

⁷⁶ Válková, H., Šámal, P., Sotolář, A. Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Restorativní justice – sborník příspěvků a dokumentů, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 24.

⁷⁷ Žatecká, E. Postavení a úkoly Probační a mediační služby. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2007, s. 11.

2 Odklony

Trestní právo procesní stanoví různé postupy a metody, jimiž stát reaguje na spáchaný trestný čin prostřednictvím příslušných orgánů. Jakmile je tedy spáchan trestný čin, máme k dispozici různé možnosti reakce na tuto událost. Postup, jenž typicky přichází v úvahu, je obžaloba, která je základem pro standardní trestní řízení, jehož součástí je hlavní líčení, jež nese klíčovou úlohu pro rozhodnutí ve věci. Spáchaní trestného činu ale nemusí automaticky znamenat, že dojde k provedení standardního trestního řízení. Reakce na spáchaný trestný čin je závislá na celé řadě faktorů, mezi něž řadíme mimo jiné i rozhodnutí učiněná různými účastníky trestního procesu: oběti, pachatele, policie, státních zástupců, soudců a dalších.⁷⁸ Dalšími postupy, které mohou být reakcí na spáchaný trestný čin, jsou i tzv. odklony. Odklony bezesporu představují od standardního průběhu trestního řízení odlišný způsob řešení trestních věcí.

„Odklony jsou projevem jedné z nových tendencí trestní politiky snažící se zejména v případech málo závažné (bagatelní) kriminality vyhnout se tradičnímu vyřízení věci v hlavním líčení a nahradit je jednoduššími a včasnějšími procedurami.“⁷⁹ Jejich účelem je jednak zrychlení a zhospodárnění trestního řízení, ale také naplnění dalších žádoucích efektů jako je jednodušší urovnání konfliktu mezi pachatelem a obětí, rychlejší odškodnění oběti, snazší resocializace pachatele a tak dále.

2.1 K pojmu odklon

Česká právní úprava legální definici pojmu odklon neobsahuje, je tedy potřeba nahlédnout do odborné literatury. Ale ani zde nedohledáme jednotnou definici či přesné teoretické vymezení daného institutu.

Můžeme se setkat v zásadě s dvojitým teoretickým pojetím - širším a užším. Z užšího hlediska můžeme odklon popsat jako „opatření, které vychází z principů

⁷⁸ Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Příručky ministerstva spravedlnosti České republiky. Svazek 53. Praha: Codex Bohemia, 1992, s. 17, 18.

⁷⁹ Fryšták, M., Žatecká, E. Dokazování hospodářských trestných činů a dohoda o vině a trestu. Vanduchová, M., Gřivna, T., (eds.) Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální problémy). Sborník č. 41. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008, s. 25.

restorativní justice a jehož aplikace je spojena jednak s okamžitým či podmíněným upuštěním od trestního stíhání, ale také s určitou formou výchovného působení na osobu, vůči níž je vedeno trestní řízení a vůči níž je odklon uplatňován.⁸⁰ V této rovině můžeme rozčlenit odklon na tři typy:

1. Prostý odklon, jenž je typický tím, že při jeho realizaci dochází k upuštění od trestního stíhání bez jakýchkoli dalších podmínek, a představuje ukončení trestní věci bez dalších následků pro pachatele (tím v našich podmínkách rozumíme například odstoupení od trestního stíhání nebo fakultativní zastavení trestního stíhání pro případ neúčelnosti).
2. Podmíněný odklon, u něhož dochází k zániku trestní odpovědnosti při dodržení stanovených podmínek během zkušební doby. Tento typ je spojen s výchovným působením (jedná se například o podmíněné zastavení trestního stíhání či podmíněné odložení návrhu na potrestání).
3. Odklon se společenskou intervencí, u něhož dochází k jinému druhu intervence v návaznosti na rozhodnutí o upuštění od trestního stíhání, která může spočívat například v projednání věci mimosoudním orgánem či komisí (u nás se tomu blíží odstoupení od trestního stíhání mladistvých ve spojení s výchovným opatřením ve formě napomenutí s výstrahou).⁸¹

V širším pojetí odklonem rozumíme odchylku „od typického průběhu trestního řízení, která znamená, že trestní řízení nedospěje do svého obvyklého konce, tedy k odsuzujícímu rozsudku, vyslovení viny a uložení sankce“.⁸² Z tohoto hlediska tedy řadíme pod pojem odklonu také trestní příkaz a dohodu o vině a trestu, neboť i při jejich aplikaci dochází k odchýlení od standardní podoby trestního řízení.

Specifický pohled nabízí na odklony například Provazník, jenž považuje za odklony ty instituty, jenž „1) tvoří alternativu ke standardnímu postupu v trestním řízení, 2) tato alternativa je komplexního rázu, 3) tato alternativa, byť může mít jiné

⁸⁰ Ščerba, F. Odklon jako sankční opatření. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 2, s. 33.

⁸¹ Suchý, O. Odklon v trestním řízení. *Právník*, 1990, č. 1, s. 248.

⁸² Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. *Bulletin advokacie*, 2012, č. 10, s. 19.

funkce, slouží k naplnění principů restorativní justice.“⁸³ Na základě této definice nám z okruhu odklonů jistě vypadne trestní příkaz, jenž v zásadě slouží pouze k urychlení a zhospodárnění trestního řízení.⁸⁴

„Je zřejmé, že česká právní úprava postrádá v otázce odklonů v trestním řízení určitý stupeň jednoty, systematičnosti a komplexnosti. Nemůže se hovořit o tom, že by současná podoba byla uspokojivá co do výčtu či obsahu jednotlivých institutů. Do jisté míry se v tomto stavu odráží celková podoba trestního řádu, coby normy mnohokrát novelizované, nepřehledné a hůře aplikovatelné. Můžeme zde i spatřovat odraz chybějícího komplexního teoretického zdůvodnění zavedení těchto institutů, případně shodu vědecké obce o principech, na nichž mají být odklony v trestním řízení založeny.“⁸⁵

2.2 Odklony v českém právním řádu

Stěžejní význam pro zavádění odklonů do našeho právního řádu má doporučení Rady Evropy č. R (87) 18 přijaté Výborem ministrů Rady Evropy ze dne 17. září 1987 týkající se zjednodušení trestního řízení. Jedná se o nezávazný pramen práva, jinak označovaný také jako tzv. soft law. Dané doporučení „obsahuje pět forem vyřizování trestních věcí:

1. princip oportunity trestního stíhání (podmíněné zastavení trestního stíhání nebo podmíněné odložení věci),
2. zkrácené (sumární) řízení - narovnání (mediace) a - zjednodušené řízení v méně závažných věcech vzhledem k okolnostem případu (tj. písemné řízení provedené soudním orgánem bez ústního jednání a končící rozhodnutím podobným rozsudku, jakým je např. trestní příkaz),

⁸³ Provazník, J. Odklony v českém trestním řízení - zvláštní subsystém trestního práva? Strémy, T. Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. Praha: Leges, 2014, s. 528.

⁸⁴ Tamtéž, s. 528.

⁸⁵ Palovský, T. K některým problematickým aspektům odklonů v trestním řízení. Státní zastupitelství, 2007, č. 3, s. 26.

3. zjednodušení řádného soudního řízení (uznání viny guilty plea a dohadvací řízení). Podstatou tohoto institutu je, že obviněný za jasně stanovených podmínek dozná svou vinu a vzdá se práva na projednání věci v hlavním líčení. Podstatou dohadvacího řízení (plea bargaining) je jednání o vině mezi veřejným žalobcem a obviněným, který je zastoupený svým advokátem.“⁸⁶

Odklony jsou zaváděny již od konce minulého století. Novelou trestního řádu⁸⁷ z roku 1993 došlo k zakotvení dvou forem odklonu, a to podmíněného zastavení trestního stíhání a obnovení možnosti samosoudce využít k vyřízení trestní věci, k níž je příslušný, trestní příkaz. Postupem času došlo k přijetí dalších forem odklonu - narovnání⁸⁸ a podmíněného odložení návrhu na potrestání.⁸⁹ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů („ZSVM“), zavedl s účinností k 1. lednu 2004 formu odklonu, kterou je možno užít pouze v řízení proti mladistvým, a to odstoupení od trestního stíhání. Přijetím osmdesáté třetí novely trestního řádu s účinností k 1. září 2012 došlo k zakotvení dohody o vině a trestu jako nejmladšího typu odklonu v českém trestním řízení. Tato novela byla provedena zákonem č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony („Zákon č. 193/2012 Sb.“). Tato novela dále rozšířila možnosti pro využití podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání.

V následujících podkapitolách budou jednotlivé odklony stručně charakterizovány.

⁸⁶ Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Poškozený a adhezní řízení v České republice. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 47.

⁸⁷ Zákon č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, a zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích.

⁸⁸ Zákon č. 152/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon České národní rady č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, a zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁹ Zákon č. 283/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

2.2.1 Podmíněné zastavení trestního stíhání

Úpravu podmíněného zastavení trestního stíhání nalezneme v trestním řádu, konkrétně v části třetí, hlavě dvacáté, oddílu třetím, ustanoveních § 307 a § 308, tedy mezi zvláštními způsoby řízení.

„Smyslem podmíněného zastavení trestního stíhání je ušetřit práci orgánům činným v trestním řízení tím, že nebudou do značné míry zbytečně provádět celé trestní řízení tam, kde lze jeho účelu dosáhnout jednodušším způsobem.“⁹⁰ Jeho podstata spočívá v dočasném zastavení trestního stíhání s tím, že k definitivnímu zastavení dojde, jestliže se po zkušební dobu bude obviněný chovat náležitým způsobem.

Aby mohlo být využito tohoto odklonu, musejí být splněny zákonné podmínky, jež stanoví ustanovení § 307 odst. 1 trestního řádu:

1. jedná se o trestný čin, jenž je řazen do kategorie přečinů⁹¹,
2. obviněný se k činu doznal a projevil souhlas s užitím tohoto odklonu,
3. nahradil škodu či vydal bezdůvodné obohacení, nebo o uvedeném s poškozeným uzavřel dohodu či za tímto účelem učinil jiná vhodná opatření⁹², a
4. vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu způsobu života a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za postačující.

Zákonem č. 193/2012 Sb. bylo doplněno ustanovení § 307 trestního řádu o zvláštní formu podmíněného zastavení trestního stíhání. Ta, aby mohla být aplikována, musí nezbytně splnit jednak obecné výše uvedené podmínky, ale také některé další zakotvené v ustanovení § 307 odst. 2 trestního řádu:

1. obviněný se zaváže, že se během zkušební doby zdrží výkonu činnosti, v souvislosti s níž přečin spáchal, nebo

⁹⁰ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. Praha: Leges, 2013, s. 753, 754.

⁹¹ Přečinem dle § 14 odst. 2 trestního zákoníku rozumíme veškeré nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.

⁹² Za jiné vhodné opatření není možné považovat pouhé prohlášení obviněného, že je škodu v určité výši ochoten uhradit dle usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 19. 8. 2003, sp. zn. 10 To 336/2003.

2. složí na účet soudu (v přípravném řízení na účet státního zástupce) peněžitou částku na pomoc obětem trestných činů.

Aplikace podmíněného zastavení trestního stíhání není podmíněna tím, aby byla přečinem skutečně způsobena škoda či získáno bezdůvodné obohacení. Ustanovení § 307 odst. 1 písm. b) a c) trestního řádu sice jako podmínku aplikace stanoví, aby obviněný škodu nahradil či vydal bezdůvodné obohacení, ale jestliže přečinem škoda způsobena nebyla či bezdůvodné obohacení nebylo získáno, pak tato podmínka odpadá.⁹³

Trestní stíhání lze podmíněně zastavit jak v přípravném řízení (zde rozhoduje státní zástupce), tak v řízení před soudem (zde rozhoduje soud). Rozhodnutí o podmíněném zastavení má formu usnesení, v němž se stanoví zkušební doba, která začíná plynout právní mocí usnesení. Jestliže obviněný po zkušební dobu vedl řádný život, splnil veškeré mu stanovené podmínky (zejména podmínky dle ustanovení § 307 odst. 1 a 2, popřípadě dle odst. 6 trestního řádu), rozhodne soud (v přípravném řízení státní zástupce), že se obviněný osvědčil. Jakmile rozhodnutí o osvědčení nabude právní moci, nastávají účinky zastavení trestního stíhání, čímž se rozhodnutí o zastavení trestního stíhání stává meritorním a vzniká překážka věci pravomocně rozhodnuté⁹⁴. V opačném případě (a to i v průběhu zkušební doby) je rozhodnuto, že se neosvědčil, a v trestním řízení je pokračováno.

2.2.2 Trestní příkaz

Úpravu trestního příkazu nalezneme v ustanoveních § 314e a následujících trestního řádu.

„Jeho podstata spočívá především ve skutečnosti, že soud nerozhoduje na základě provedených důkazů v hlavním líčení, ale pouze na základě obsahu spisu, který byl předložen spolu s podanou obžalobou nebo návrhem na potrestání. V tomto ohledu

⁹³ Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 22. 1. 1996 sp. zn. 3 To 21/96.

⁹⁴ Překážka věci pravomocně rozhodnuté (rei iudicatae) znamená „nepřípustnost nového stíhání obviněného pro skutek, pro který bylo trestní stíhání pravomocně zastaveno.“ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. Praha: Leges, 2013, s. 757.

tedy bude rozhodné, zda je v předmětné trestní věci spolehlivě zjištěn skutkový stav věci již z důkazů, které jsou obsaženy ve spisovém materiálu. Pokud tato zákonná podmínka nebude splněna a neučiní-li samosoudce žádné z rozhodnutí uvedených v § 314c odst. 1, je třeba ve věci nařídit hlavní líčení.⁹⁵

Ustanovení § 314a odst. 1 a § 314e odst. 1 trestního řádu stanoví, že trestní příkaz může být vydán pouze v řízení před samosoudcem, přičemž samosoudce koná řízení o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Samosoudce může trestní příkaz vydat bez projednání věci v hlavním líčení tehdy, když opatřené důkazy spolehlivě prokazují skutkový stav (může tak učinit i ve zjednodušeném řízení konaném po zkráceném⁹⁶ přípravném řízení), jak stanoví ustanovení § 314e odst. 1 trestního řádu.

Trestním příkazem lze uložit pouze tu sankci, kterou nalezneme v taxativním výčtu ustanovení § 314e odst. 2 trestního řádu.

Trestní příkaz má povahu odsuzujícího rozsudku⁹⁷, nelze tedy jeho prostřednictvím obžalovaného zprostit obžaloby či upustit od potrestání. Řádným opravným prostředkem je odpor. Včasným podáním odporu dochází ke zrušení trestního příkazu a nařízení hlavního líčení dle ustanovení § 314g odst. 1 a 2 trestního řádu.

Ustanovení § 63 ZSVM znemožňuje vydání trestního příkazu v řízení ve věci mladistvého, který nedovršil osmnáctého roku věku.

⁹⁵ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 733.

⁹⁶ Současná právní úprava zná tři formy přípravného řízení, „ty se liší podmínkami, za kterých je lze konat, rozsahem opatřovaných nebo prováděných důkazů i způsobem jejich ukončení.“ Kritériem pro rozlišení jednotlivých forem je zejména závažnost spáchaného trestného činu. Rozlišujeme:

- a) standardní přípravné řízení,
- b) rozšířené přípravné řízení (sem spadají ty trestné činy, o nichž koná řízení v prvním stupni krajský soud),
- c) zkrácení přípravné řízení (koná se o nejméně závažných trestných činech, cílem je postavit obviněného v co nejkratší době před soud, předpoklady pro jeho konání nalezneme v ustanovení § 179a.)

Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. Praha: Leges, 2013, s. 501.

⁹⁷ Ustanovení § 314e odst. 7 trestního řádu.

2.2.3 Narovnání

Úpravu narovnání nalezneme v ustanovení § 309 a následujících trestního řádu. Aby jej mohlo být užito, je nezbytné splnit zákonem stanovené předpoklady v ustanovení § 309 odst. 1:

1. obviněný a poškozený s takovýmto postupem souhlasí,
2. jedná se o řízení o přečinu,
3. obviněný prohlásí, že skutek, pro nějž je stíhán, spáchal, přičemž nejsou dány důvodné pochybnosti o tom, že takové prohlášení učinil svobodně, vážně a určitě,
4. obviněný poškozenému uhradí škodu, kterou přečinem způsobil, nebo vydá bezdůvodné obohacení získané přečinem, nebo učiní jiná vhodná opatření k úhradě škody či vydání bezdůvodného obohacení,
5. obviněný složí na účet soudu (v přípravném řízení na účet státního zastupitelství) peněžitou částku, která je určena na pomoc obětem trestných činů (nesmí být zcela zjevně nepřiměřená závažnosti spáchaného přečinu)⁹⁸,
6. soud (v přípravném řízení státního zástupce) považuje tento způsob vyřízení věci za dostačující, a to vzhledem k povaze a závažnosti přečinu, k míře dotčení veřejného zájmu, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům.

Soud (státní zástupce v přípravném řízení) rozhoduje o schválení narovnání usnesením dle ustanovení § 309 odst. 2 trestního řádu, jehož obligatorní součástí je mimo jiné i výrok o zastavení trestního stíhání, neboť s institutem narovnání je spojeno definitivní zastavení trestního stíhání - právní mocí usnesení tedy vzniká překážka věci rozhodnuté.

⁹⁸ Zajímavostí je, že výši této částky určuje sám obviněný, neboť se má jednat o hmotně vyjádřený projev lítosti nad spáchaným trestným činem, ke kterému by měl obviněný přistoupit dobrovolně. Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. Praha: Leges, 2013, s. 759.

2.2.4 Podmíněné odložení návrhu na potrestání

V rámci zkráceného přípravného řízení je možné podmíněně odložit návrh na potrestání, jehož úpravu obsahují ustanovení § 179g a § 179h trestního řádu.

„Institut podmíněného odložení podání návrhu na potrestání je obdobou podmíněného zastavení trestního stíhání, která je přizpůsobena zvláštním rysům zkráceného přípravného řízení. Vzhledem k tomu, že v průběhu zkráceného přípravného řízení ještě neprobíhá trestní stíhání, není ani možné je podmíněně zastavit. Podmíněnost je proto třeba vztáhnout k jinému momentu, a tím je logicky úkon, jímž se trestní stíhání v těchto případech zahajuje, tedy právě k podání návrhu na potrestání.“⁹⁹

Na základě ustanovení § 179g odst. 1 trestního řádu je státní zástupce oprávněn na místo podání návrhu na potrestání rozhodnout o tom, že se podání tohoto návrhu podmíněně odkládá, jestliže budou kumulativně splněny stanovené podmínky:

1. podezřelý se k činu doznal,
2. podezřelý nahradil škodu, jestliže byla způsobena, vydal bezdůvodné obohacení, bylo-li činem získáno, nebo o uvedeném s poškozeným uzavřel dohodu či za tímto účelem učinil jiná vhodná opatření,
3. podezřelý s podmíněným odložením návrhu na potrestání vyslovil souhlas, a
4. vzhledem k osobě podezřelého, jeho dosavadnímu způsobu života, jenž vedl a k okolnostem případu, lze takové rozhodnutí pokládat za postačující.

Také v případě tohoto odklonu nalezneme v trestním řádu jeho zvláštní formu, pro jejíž aplikaci je vyžadováno naplnění obecných podmínek uvedených v ustanovení § 179g odst. 1 a dále naplnění zvláštních podmínek stanovených v § 179g odst. 2 trestního řádu, a sice:

1. takový postup odůvodňuje povaha a závažnost spáchaného trestného činu, okolnosti spáchaného trestního činu anebo poměry podezřelého,

⁹⁹ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 105.

2. podezřelý se během zkušební doby zdrží výkonu činnosti, v souvislosti se kterou se dopustil spáchání trestného činu, nebo
3. zaplatí peněžitou částku na pomoc obětem trestní činnosti dle zvláštního právního předpisu (částka nesmí být zjevně nepřiměřená závažnosti spáchaného trestného činu).

V usnesení o podmíněném odložení návrhu na potrestání státní zástupce stanoví zkušební dobu, jež počíná běžet právní mocí usnesení dle ustanovení § 179g odst. 3 trestního řádu. Ustanovení § 179h odst. 1 trestního řádu stanoví, že v případě, že se po tuto dobu bude podezřelý chovat řádně, splní povinnosti mu uložené v usnesení, rozhodne státní zástupce, že se podezřelý osvědčil. V opačném případě (a to i během zkušební doby), rozhodne o tom, že se neosvědčil, a následně se postupuje dle ustanovení § 179c až 179f trestního řádu.

2.2.5 Dohoda o vině a trestu

Dohodu o vině a trestu lze definovat jako „procesní postup záležející v tom, že mohou obviněný, státní zástupce a případně i poškozený v přípravném řízení uzavřít úmluvu obsahující popis skutku, o kterém obviněný prohlásí, že jej spáchal, výměru trestu, resp. jiné sankce, a náhradu škody (nemajetkové újmy v penězích, vydání bezdůvodného obohacení), kterou státní zástupce předloží soudu ke schválení. Jestliže soud s dohodou souhlasí, sjednanou dohodu schválí odsuzujícím rozsudkem ve veřejném zasedání. V takovém případě soud neprokazuje vinu, neprovádí dokazování v hlavním líčení.“¹⁰⁰ Nicméně pro sjednání a následné schválení dohody o vině a trestu je stanoven poměrně složitý postup, jemuž se budu níže podrobně věnovat.

Smysl institutu spočívá jednak v očekávání zjednodušení důkazní situace ze strany státního zástupce, k níž dojde v důsledku prohlášení obviněného, a také v naději obviněného na uložení mírnějšího trestu tímto postupem v porovnání s trestem pravděpodobně uloženým ve standardním trestním řízení.¹⁰¹

¹⁰⁰ Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. Bulletin advokacie, 2012, č. 10, s. 19.

¹⁰¹ Jelínek, J. Nad poslední (osmdesátou třetí) novelou trestního řádu a osmou novelou trestního zákoníku. Kriminálnístka, 2012, č. 4, s. 242, 243.

Velice protichůdné názory vyvolává otázka, zda považovat institut dohody o vině a trestu za odklon v trestním řízení.

Řada odborníků dohodu o vině a trestu za odklon nepovažuje, neboť „za podstatný prvek odklonů v trestním řízení, jakožto kategorie institutů sledujících cíle restorativní justice, považují skutečnost, že v důsledku jejich aplikace dochází k zastavení trestního stíhání.“¹⁰² Dohoda o vině a trestu se zastavením trestního stíhání spjata rozhodně není, naopak zde dochází k jejímu schválení odsuzujícím rozsudkem v řízení před soudem. Dle Provozníka dohoda o vině a trestu mezi odklony nepatří, a to z toho důvodu, že „se vymyká parametrickému nastavení ostatních odklonů, a to zejména svým poměrně nízkým prahem aplikovatelnosti co do závažnosti trestných činů, jimž je přístupná. V české úpravě lze dohodu o vině a trestu aplikovat všude, kde se nejedná o zvlášť závažný zločin.“¹⁰³

Jestliže však vycházíme z širší definice pojmu odklonu, a vnímáme dohodu o vině a trestu jako jeden z alternativních způsobů vyřízení některých trestních věcí¹⁰⁴, pak ji můžeme označit za nejmladší typ odklonu v českém trestním řízení. Také Šámal, Musil a Kuchta ve své učebnici uvádějí, že je dohoda vzhledem ke svému charakteru považována za odklon (a to i přes skutečnost, že ji trestní řád řadí mezi zvláštní způsoby řízení a je schvalována odsuzujícím rozsudkem).¹⁰⁵ Za nejmladší typ odklonu je pak dále označena i v článku místopředsedy představenstva České advokátní komory pana Poledníka.¹⁰⁶ Z tohoto pojetí budu v práci dále vycházet a dohodu řadit pro účely této práce mezi odklony.

¹⁰² Ščerba, F. a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 19.

¹⁰³ Provozník, J. Odklony v českém trestním řízení - zvláštní subsystém trestního práva? Strémy, T. Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. Praha: Leges, 2014, s. 528.

¹⁰⁴ Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. Bulletin advokacie, 2012, č. 10, dále také Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2259, Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Dostupná online na: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=oz5f6mrqgez6mjzgnpwi6rnrga> (4. 11. 2015).

¹⁰⁵ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2013, s. 750.

¹⁰⁶ Poledník, P. Dohodovací řízení - novinka v českém trestním právu. Bulletin advokacie, 2012, č. 10, s. 3.

2.2.6 Srovnání dohody o vině a trestu a dalších typů odklonů

Pro lepší porovnání společných a rozdílných znaků jednotlivých odklonů je nejprve uvedu v tabulce.

Znaky	Dohoda o vině a trestu	Trestní příkaz	Podmíněné zastavení trestního stíhání	Narovnání	Podmíněné odložení návrhu na potrestání
Nárok na využití odklonu	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Vyžadování souhlasu poškozeného	Ne	Ne	Ne	Ano	Ne
Vyžadování souhlasu obviněného	Ano	Ne	Ano	Ano	Ano
Náhrada škody, vydání bezdůvodného obohacení	Fakultativní náležitost	Fakultativní náležitost	Obligatoční náležitost (postačí dohoda s poškozeným)	Obligatoční náležitost	Obligatoční náležitost (postačí dohoda s poškozeným)
Přípustnost vůči mladistvému	Ne	Ne	Ano	Ano	Ano
Okruh trestných činů	Přečin, zločin	TČ za něž zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let	Přečin	Přečin	Přečin
Uložení trestu	Ano	Ano	Ne	Ne	Ne
Upuštění od potrestání	Ano	Ne	x	x	x
Rozhodnutí	Rozsudek	Trestní příkaz	Usnesení	Usnesení	Usnesení
Řádný opravný prostředek	Odvolání (pouze jestliže se rozsudek neshoduje s dohodou o vině a trestu)	Odpor	Stížnost	Stížnost	Stížnost
Doznání X prohlášení	Prohlášení	Není vyžadováno	Doznání	Prohlášení	Doznání

Všechny odklony zjevně spojuje neexistence právního nároku na ně. To znamená, že ani „zavedení institutu dohody o vině a trestu nenarušilo setrvání zákonodárce na určitém tradičním přístupu k alternativním způsobům vyřizování trestních věcí. Jeho podstatou je nezpochybnění státního trestněprávního nároku na uplatnění trestněprávní odpovědnosti a oslabení státního trestněprocesního nároku ve smyslu posílení principu oportunité jako protějšku zásady legality, jež je dosud považována (v porovnání s oportunitou) za zásadu dominantní. Praktickým a důležitým důsledkem takového přístupu je to, že obviněný nemá podle platné právní úpravy nárok na vyřízení věci odklonem.“¹⁰⁷

Dále můžeme ze srovnání vyvodit, že dohoda o vině a trestu v sobě nezahrnuje tolik prvků restorativní justice jako některé ostatní odklony. Zejména u narovnání je na rozdíl od dohody o vině a trestu vyžadován jednak souhlas poškozeného a jednak je jeho obligatorní podmínkou nahrazení škody či vydání bezdůvodného obohacení.

Další odlišnost spatřuji v tom, že v případě dohody o vině a trestu a narovnání postačuje pouhé prohlášení o spáchání skutku, u ostatních odklonů (s výjimkou trestního příkazu) je vyžadováno doznání viny.

Nejvíce společných znaků nalezneme mezi dohodou o vině a trestu a trestním příkazem. I zde jsou však některé odlišnosti. S dohodou a trestním příkazem je spojeno uložení trestu, přičemž u dohody přichází v úvahu navíc upuštění od potrestání. Dohoda a trestní příkaz nejsou přípustné v řízení proti mladistvému, dohodu pak není možné sjednat v řízení proti uprchlému, což ovšem není překážkou pro vydání trestního příkazu. Trestní příkaz ale na rozdíl od dohody nelze vydat v dalších třech případech dle ustanovení § 314e odst. 6 písm. a) až c) :

1. v řízení proti osobě, která byla zbavena či omezena¹⁰⁸ na způsobilosti k právním úkonům,
2. jestliže má být rozhodováno o ochranném opatření, nebo

¹⁰⁷ Ščerba, F. a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 15 - 16.

¹⁰⁸ Považuji za důležité podotknout, že od nabytí účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník („OZ“), došlo k nahrazení institutu „zbavení a omezení způsobilosti k právním úkonům“ institutem „omezení svéprávnosti“. Soud tedy může osobu na svéprávnosti pouze omezit, nikoli ji svéprávnosti zcela zbavit, jako tomu bylo dle zákona č.40/1964 Sb., občanský zákoník. Tato změna je výsledkem kladení stále většího důrazu na základní lidská práva člověka. OZ ve svém ustanovení § 64 přímo uvádí, že „rozhodnutí o omezení svéprávnosti nezabavuje člověka práva samostatně právně jednat v běžných záležitostech každodenního života.“

3. jestliže má být uložen souhrnný nebo společný trest a předchozí trest byl uložen rozsudkem.

Specifikem dohody je skutečnost, že ji lze sjednat i v případě zločinu, tedy potenciální okruh případů, které mohou být jejím prostřednictvím vyřešeny, je nejširší.

3 Historický exkurz

Dohoda o vině a trestu je svým původem institut angloamerické právní kultury, „kde se již několik století aplikuje a v některých státech se jeho prostřednictvím vyřizuje převážná většina kriminality.“¹⁰⁹ I přes skutečnost, že anglosaské právo je založeno na jiných právních principech než právo kontinentální, v posledních letech dochází k intenzivnímu rozšiřování dohody o vině a trestu i do zemí, které náležejí ke kontinentálnímu typu právní kultury – příkladem mohu uvést německé právo či právo slovenské.

„Přestože obžalovací sporný proces common law je postaven na odlišných principech, nemělo by to automaticky znamenat, že některé jeho prvky či instituty nelze přejímat, zdokonalovat a zavádět. Smyslem je vytvořit moderní trestněprocesní systém odpovídající současným poznatkům vědy i praxe.“¹¹⁰

„Předobrazem byl především institut plea bargaining v USA.“¹¹¹ Plea bargaining je označením pro řízení, v rámci kterého dochází mezi státem (reprezentovaným žalobcem) a obviněným k uzavření dohody, kterou obě strany považují za adekvátní vyřešení daného trestního řízení. Účelem takové dohody je odbřemenit soudní justici a urychlit trestní řízení, kdy se obviněný k činu dozná, za což získává určité výhody v podobě mírnější obžaloby, respektive mírnější sankce.¹¹² Existují tři druhy dohodovacího řízení:

¹⁰⁹ Král, V. Dohoda o vině a trestu v návrhu novelizace trestního řádu. *Právní rozhledy*, 2008, č. 20, s. 2.

¹¹⁰ Brňáková, S., Korběl, F. Dohoda o vině a trestu. *Trestněprávní revue*, 2008, č. 9, s. 271.

¹¹¹ Jelínek, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 5. aktualizované vydání podle stavu k 1. 11. 2014. Praha: Leges, 2014, s. 1101.

¹¹² Vráblová, M. Niekoľko poznámok k historicky najmladšiemu odklonu v slovenskom trestnom konaní – dohode o vine a treste. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 7, s. 193.

1. charge bargain – obviněný získá možnost doznat se k méně závažnému trestnému činu, než pro ten, jenž stojí v obžalobě¹¹³,
2. sentence bargain – obviněný je předem informován o sankci, kterou dostane výměnou za přiznání viny,
3. fact bargain – soudu jsou předloženy a soud vychází pouze z těch důkazů a skutečností, na kterých se státní zástupce s obviněným dohodli.¹¹⁴

„Lze konstatovat, že naše nová úprava má z těchto tří uvedených typů plea bargaining nejbližší ke druhému typu – sentence bargain, i když lze nalézt i podstatné odlišnosti, které vycházejí z odlišného charakteru zásad, kterými je český trestní proces ovládan.“¹¹⁵

3.1 Historický vývoj dohody o vině a trestu v České republice

Zakotvení institutu dohody o vině a trestu do našeho právního řádu Zákonem č. 193/2012 Sb., předcházely dva neúspěšné pokusy - poprvé ve formě prohlášení viny obžalovaným, podruhé ve formě dohody o vině a trestu.

3.1.1 Prohlášení viny obžalovaným

Prvním neúspěšným pokusem byl vládní návrh zákona o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku, jenž byl projednáván Parlamentem České republiky v letech 2005 a 2006.¹¹⁶ Návrh zákona s institutem prohlášení viny obžalovaným původně vůbec nepočítal. Uvedený institut se stal jeho součástí

¹¹³ Vráblová, M. Niekoľko poznámok k historicky najmladšiemu odklonu v slovenskom trestnom konaní – dohode o vine a treste. Trestněprávní revue, 2007, č. 7, s. 193.

¹¹⁴ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 750.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 750.

¹¹⁶ Vládní návrh zákona na vydání zákona o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku a zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim („Sněmovní tisk č. 746). Dostupné online na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=746&CT1=0> (18. 2. 2016).

prostřednictvím pozměňovacího návrhu¹¹⁷, který jej řadil jako nový čtvrtý oddíl nazvaný „Řízení o prohlášení viny obžalovaným“ do třinácté hlavy trestního řádu.

Prohlášení viny obžalovaným nespočívá v dohodě mezi státním zástupcem a obviněným, která by následně byla soudu předložena ke schválení, tak jako dohoda o vině a trestu. Tento institut spočívá v možnosti obžalovaného se v řízení před soudem vyjádřit „k obsahu obžaloby zejména z hlediska, zda se cítí vinen či nevinen“ dle ustanovení § 206a odst. 1 Sněmovního tisku č. 746. Jestliže obžalovaný prohlásí svou vinu a nejedná-li se o zvlášť závažný zločin¹¹⁸, má dle ustanovení § 206 odst. 2 Sněmovního tisku č. 746 právo „podat návrh na vydání odsuzujícího rozsudku, v kterém musí uvést, zda se cítí vinen skutkem popsáním v obžalobě a zda souhlasí s jeho právním posouzením nebo navrhuje jiné vymezení skutku nebo právní posouzení, a jaký výrok o trestu, ochranném opatření nebo o náhradě škody navrhuje.“ Posléze je soud oprávněn učinit návrh přijmout a vyhlásit odsuzující rozsudek bez konání dokazování pouze tehdy, jestliže okolnosti spáchaného trestného činu nezakládají důvodné pochybnosti, státní zástupce s návrhem obžalovaného bez výhrad souhlasí a smyslu trestního řízení lze dosáhnout i bez konání hlavního líčení v jeho plném rozsahu, jak stanoví ustanovení § 206c Sněmovního tisku č. 746. Proti rozsudku, jež odpovídá návrhu obžalovaného (k němuž dal bez výhrad souhlas státní zástupce), není přípustný opravný prostředek (vyjma obnovy řízení), při nesouladu disponuje právem podat odvolání obžalovaný a státní zástupce (poškozený pouze do výroku o náhradě škody dle ustanovení § 206c odst. 5 Sněmovního tisku č. 746).

Jistou záruku poskytuje obžalovanému ustanovení § 206d Sněmovního tisku č. 746, dle kterého pro případ, že nedojde k vyhlášení odsuzujícího rozsudku na návrh obžalovaného, se k prohlášení viny v následujícím řízení nepřihlíží.

Dne 30. listopadu 2005 Poslanecká sněmovna tento návrh zákona nejdříve schválila, ale poté co dne 15. února 2006 došlo k jeho zamítnutí Senátem, jí již při opětovném projednání dne 21. března 2006 přijat nebyl. Pozoruhodné je, že k ustanovením týkajícím se řízení o prohlášení viny obžalovaným neexistovala

¹¹⁷ Sněmovní tisk č. 746, IV. volební období, ve znění pozměňovacích návrhů obsažených v Usnesení ústavněprávního výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR z 62. a 63. schůze ze 14. a 20. dubna 2005, č. 175. Dostupné online na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=746&CT1=1> (18. 2. 2016).

¹¹⁸ V případě zvlášť závažného zločinu soud nerozhoduje na základě prohlášení viny. K prohlášení viny přihlídně jako k polehčující okolnosti dle ustanovení § 206a Sněmovního tisku č. 746.

důvodová zpráva. Odborná veřejnost však nezůstala pasivní a zmíněný institut v hojně míře podrobila své konstruktivní kritice, což bylo jistě přínosem pro utváření následné právní úpravy (příkladem je kritizovaná absence povinného zastoupení obhájcem a to zejména z důvodu, že se ze strany obžalovaného vyžaduje podání kvalifikovaného návrhu na vydání odsuzujícího rozsudku¹¹⁹).

3.1.2 Návrh dohody o vině a trestu z roku 2008

Posléze v roce 2007 předložilo k diskuzi Ministerstvo spravedlnosti ČR věcný záměr k trestnímu řádu obsahující institut dohody o vině a trestu. V souvislosti s věcným záměrem byl poté Poslanecké sněmovně předložen vládní návrh zákona, jímž se mění trestní řád.¹²⁰ Uvedený návrh se nakonec nedostal ani do třetího čtení.¹²¹

Podoba institutu dohody o vině a trestu z roku 2008 je již více méně shodná s dohodou o vině a trestu, tak jako ji známe v současnosti. Nastíním zde tedy pouze některé mnou vybrané odlišnosti.

První z nich je okruh trestných činů, u nichž přichází sjednání dohody o vině a trestu v úvahu. Návrh z roku 2008 umožňuje sjednat dohodu pouze v řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let dle ustanovení § 175a Sněmovního tisku č. 754. Což oproti stávající právní úpravě sjednání dohody o vině a trestu výrazně limituje. Král k danému uvádí, že „za situace, kdy dohoda bude možná jen ohledně trestných činů projednávaných samosoudcem, bude mezi jinými zvláštními způsoby řízení (trestní příkaz, podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, zjednodušené řízení) pro svoji pracnost na okraji zájmu.“¹²²

Další částečnou odlišnost můžeme spatřit v úpravě nutné obhajoby, v návrhu z roku 2008 je nutná obhajoba již vyžadována – a to výslovně, jak pro sjednání dohody o vině a trestu, tak v řízení o schválení dohody o vině a trestu před soudem dle § 36 Sněmovního tisku č. 754. Což považuji za optimální, neboť stávající formulace

¹¹⁹ Vantuch, P. K návrhu na prohlášení obžalovaného o vině. *Trestní právo*, 2006, č. 12, s. 7.

¹²⁰ Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů. („Sněmovní tisk č. 754“) Dostupné online na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=574&CT1=0> (15. 2. 2016).

¹²¹ Dostupné online na: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=5&t=574> (15. 2. 2016).

¹²² Král, V. Dohoda o vině a trestu v návrhu novelizace trestního řádu. *Právní rozhledy*, 2008, č. 20, s. 2.

nutné obhajoby činí mezi odbornou veřejností značné rozpory, pokud jde o její existenci v řízení před soudem.¹²³

Návrh zákona z roku 2008 je naopak oproti stávající úpravě nejasný ohledně možnosti podání odvolání proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu, neboť ustanovení § 91 odst. 1 Sněmovního tisku č. 754 vylučuje možnost podání odvolání, zatímco ustanovení § 245 odst. 1 Sněmovního tisku č. 754 možnost podání odvolání připouští v případě nesouladu mezi vyhlášeným rozsudkem a sjednanou dohodou o vině a trestu.

Za přínosné také považuji rozšíření práv poškozeného ve stávající úpravě v tom smyslu, že právní úprava z roku 2008 umožňovala poškozenému uplatnit pouze nárok na náhradu škody, nikoli již nárok na náhradu nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení dle ustanovení § 175a Sněmovního tisku č. 754.

4 Právní úprava dohody o vině a trestu v současnosti

Institut dohody o vině a trestu je v trestním řádu zákonodárcem systematicky zařazen na dvou místech.

Tím prvním je část druhá trestního řádu, jež pojednává o přípravném řízení, tedy o předsoudním stádiu trestního řízení. Tato část se dělí na hlavu devátou a desátou. V desáté hlavě oddílu šestém v ustanoveních § 175a a následujících nalezneme úpravu postupů při sjednávání dohody o vině a trestu a její obsahové náležitosti.

Druhým místem je část třetí trestního řádu, která se rozpadá do dvanácti hlav (hlava jedenáctá až dvacátá druhá) a upravuje řízení před soudem. V hlavě dvacáté, jež nese název „zvláštní způsoby řízení“, oddílu osmém, v ustanoveních § 314o a následujících je stanoven postup soudu při schvalování dohody o vině a trestu.

Vedle těchto základních ustanovení byla novelizována i další ustanovení trestního řádu. Příkladem uvádím § 36 odst. 1 písm. d) trestního řádu doplňující další důvod nutné obhajoby, a to při sjednávání dohody o vině a trestu (nutné obhajoby se v tomto případě není možné vzdát dle § 36b odst. 1 trestního řádu), § 46 trestního řádu stanovující povinnost orgánů činných v trestním řízení poučit poškozeného o jeho právu

¹²³ K problematice nutné obhajoby podrobněji podkapitola 7.2 Další dílčí změny.

domáhat se náhrady škody při sjednávání dohody o vině a trestu, § 186 písm. g) trestního řádu, který mezi důvody k předběžnému projednání obžaloby zakotvuje i vhodnost sjednání dohody o vině a trestu, nebo § 245 odst. 1 trestního řádu upravující možnost podat odvolání proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu při zachování zákonem stanovených podmínek.

Jednání o dohodě o vině a trestu probíhá ve dvou fázích. První fází je přípravné řízení (zde dochází ke sjednání dohody), které končí podáním návrhu na schválení dohody o vině a trestu, druhou je řízení před soudem (v této fázi soud schvaluje navrženou dohodu).

Dohodu o vině a trestu je možné sjednat ve všech formách přípravného řízení - standardním, rozšířeném i zkráceném. Dále může k jednání o dohodě dojít také po podání obžaloby či návrhu na potrestání, ale pouze při předběžném projednání obžaloby soudem nebo přezkoumání návrhu na potrestání či obžaloby samosoudcem - jeví-li se vzhledem k okolnostem případu a přístupu stran k dohodě sjednání vhodné (státnímu zástupci soud stanoví za tímto účelem přiměřenou lhůtu). Vzhledem k tomu, že se jedná o alternativní způsob vyřízení trestních věcí, trestní řád v rámci hlavního líčení její sjednání již nepřipouští.¹²⁴ „Okamžik nařízení hlavního líčení je tak pro institut dohody o vině a trestu významným mezníkem, protože odděluje stadium trestního řízení, v němž lze ještě sjednat dohodu o vině a trestu, od dalšího stádia, v němž již sjednání dohody o vině a trestu (bez ohledu na vůli stran) možné není a musí proběhnout standardní trestní řízení s hlavním líčením.“¹²⁵

Aby mohla být dohoda sjednána, musí být splněny zákonem stanovené podmínky.

4.1 Podmínky pro sjednání dohody o vině a trestu

Přípustnost dohody o vině a trestu je v trestním řádu a ZSVM vymezena negativně.

Trestní řád ve svém ustanovení § 175a odst. 8 stanoví, že není možné sjednat dohodu o vině a trestu v řízení o zvlášť závažném zločinu a v řízení proti uprchlému. Je

¹²⁴ Ustanovení § 175a až 175b, 179b odst. 5, 186 písm. g), 187 odst. 4, 314c odst. 1 písm. d) trestního řádu.

¹²⁵ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013.

ji tedy možné sjednat pouze v řízení o přečinu a zločinu. Dle ustanovení § 14 odst. 2 a 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů („trestní zákoník“), přečinem rozumíme „všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. (...) zvlášť závažným zločinem pak ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.“ Zločinem jsou tedy ty trestné činy, které nejsou přečinem ani zvlášť závažným zločinem.

Ve vládním návrhu zákona z roku 2011¹²⁶ se počítalo s uzavřením dohody o vině a trestu i u zvlášť závažných zločinů (vyjma taxativně vymezených trestných činů). Ve stávající úpravě došlo tedy k omezení, což je některými odborníky kritizováno. Fryšták a Žatecká uvádějí, že by možnost uzavření dohody o vině a trestu jednoznačně vyloučili u zvlášť závažných zločinů proti životu a zdraví či lidské důstojnosti, jejímu sjednání by ale nebránili u zvlášť závažných zločinů představovaných různými formami hospodářské kriminality, neboť hospodářská kriminalita představuje mnohotvárný a neustále se vyvíjející jev, jejíž formy a způsoby páčání jsou velmi variabilní a rychle přizpůsobivé změně ekonomických a společenských podmínek. A tak namísto časově náročného postupu orgánů činných v trestním řízení spočívající ve zdlouhavém a detailním rozkrývání skutkového stavu, by byla uzavřena dohoda o vině a trestu, jež by usnadnila celkové dokazování.¹²⁷ Novotný naopak zdůrazňuje, že „pravda a spravedlnost nalézána soudem není výsledkem konsensu procesních subjektů či jakéhosi «handlování» mezi nimi. Spravedlnosti soudem zjednané je třeba dát přednost před spravedlností sjednanou. Přinejmenším v závažných trestních věcech by mělo trestní řízení i nadále obligatorně kulminovat hlavním líčením, které by bylo ústní a veřejné a které by ani jinak nebylo deformováno, neboť právem se hlavní líčení považuje za nejdůležitější stadium trestního procesu.“¹²⁸ Také Ščerba konstatuje, že ono omezení je jakousi pojistkou, neboť se očividně i sám zákonodárce domnívá, že u zvlášť závažných zločinů může dohoda jen s obtížemi nahradit výsledky dokazování, jež jsou

¹²⁶ Vládní návrh na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, Sněmovní tisk 510/0 pro 6. volební období (od 2010). Dostupný online na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0> (21. 2. 2012).

¹²⁷ Fryšták, M., Žatecká, E. Dokazování hospodářských trestných činů a dohoda o vině a trestu. Vanduchová, M., Gřivna, T., (eds.) Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální problémy). Sborník č. 41. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008, s. 27, 28.

¹²⁸ Novotný, O. Je naše trestní právo procesní v krizi? Trestní právo, č. 7-8, 2006, s. 31.

získávány v hlavním líčení, a u této kategorie deliktů tedy trvá na bezvýjimečném dodržení zásad trestního řízení.¹²⁹ Dle mého názoru je nemožnost uzavření dohody v případě zvlášť závažných zločinů možností přijatelnější, zejména z hlediska deformace základních zásad trestního práva procesního, primárně zásady materiální pravdy. V současnosti je Ministerstvem spravedlnosti ČR zamýšleno zakotvit možnost sjednání dohody o vině a trestu i pro zvlášť závažné zločiny, a to připravovanou tzv. akcelerační novelou trestního řádu¹³⁰. Tato novela byla v srpnu 2015 postoupena do připomínkového řízení, které bylo ukončeno 18. 9. 2015, nicméně vzhledem k silné kritice ze strany advokátů a veřejnosti nebude pravděpodobně přistoupeno k dalšímu legislativnímu kroku týkajícího se této novely.

Pokud jde o řízení proti uprchlému, zde je možnost sjednat dohodu o vině a trestu vyloučena z logiky věci - jednak je z vyhýbání se trestnímu stíhání zcela patrné, že obviněný odmítá svou trestní odpovědnost, natož z ní plynoucí sankci, ale také je nutná osobní přítomnost obviněného při jejím sjednání. Tudíž by v takovém případě nemohlo dojít k naplnění všech podmínek, jež zákon pro sjednání dohody stanoví.¹³¹

Ustanovení § 63 ZSVM nepřipouští sjednání dohody v řízení ve věci mladistvého, jestliže nedosáhl osmnáctého roku věku. Toto ustanovení je podloženo zejména potřebou uskutečnit hlavní líčení z důvodu jeho výchovného působení na mladistvého pachatele.¹³² Dále je potřeba vzít v potaz skutečnost, že osoba mladší osmnácti let nemusí být schopna zvážit závažné důsledky uzavření dohody o vině a trestu. Obávaná je také nevyzrálость mladistvého pachatele, jenž může mít za následek učinění nepravdivého prohlášení o spáchání skutku, a to i přes institut nutné obhajoby.¹³³ Nicméně sjednání dohody v řízení proti mladistvým není omezeno absolutně, ale pouze do dovršení osmnáctého roku věku. „Jestliže již obviněný dosáhl

¹²⁹ Ščerba, F. a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 26, 27.

¹³⁰ Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Dostupný online na:

<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=344313> (19. 2. 2016).

¹³¹ Ščerba, F. a kol., Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 28, 29.

¹³² Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Dostupná online na: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=oz5f6mrqgez6mjzgnpwi6mga> (5. 12. 2015).

¹³³ Ščerba, F. a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 28, 29.

tohoto věku (příčemž v době spáchání činu byl mladistvý), nebylo by v tomto směru zásadního důvodu pro jiný postup než u dospělých.“¹³⁴ Ovšem ani zde by nemělo být opomněno, že je jednáno s osobou, jejíž věk je blízký věku mladistvého.

Pokud jde o přípustnost sjednání dohody o vině a trestu v řízení proti právnické osobě, pak v trestním řádu ani zákoně č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim („ZTOPO“), nenalezneme ustanovení, které by sjednání bránilo. Uplatní se zde ustanovení § 1 odst. 2 ZTOPO, tedy jestliže ZTOPO nestanoví něco jiného a z povahy věci to není vyloučeno, použije se v řízení proti právnické osobě trestní řád. Ustanovení trestního řádu upravující institut dohody o vině a trestu se použijí v zásadě v celém rozsahu kromě těch, jenž jsou vázána na fyzickou osobu (např. § 314o odst. 4 trestního řádu).

Sjednání dohody o vině a trestu je podmíněno náležitě zjištěným skutkovým stavem, jenž stvrzuje i samotný obviněný kvalifikovanou formou (výslovným prohlášením). Přitom je obviněnému poskytnuta ustanovením § 314s trestního řádu garance, která spočívá v nemožnosti přihlížet k učiněnému prohlášení v případě nesjednání dohody o vině a trestu.¹³⁵

Ustanovení § 175a odst. 3 trestního řádu tedy stanoví jako podmínku sjednání dohody prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán. O jeho pravdivosti nesmí existovat na základě dosud opatřených důkazů důvodné pochybnosti. Trestní stíhání se vede pro skutek, jenž je vymezen v usnesení o zahájení trestního stíhání. Trestní řád definici skutku neobsahuje, dle odborné literatury se jím rozumí „určitá událost ve vnějším světě záležející v jednání člověka, která může mít znaky jednoho trestného činu, dvou i více trestných činů anebo nemusí vykazovat znaky žádného trestného činu.“¹³⁶ Prováděním dokazováním v průběhu trestního stíhání může docházet k upřesňování popisu skutku, nicméně důležité je, aby byla zachována totožnost skutku. Totožnost skutku je zachována, jestliže je zachována úplná shoda v jednání, úplná shoda v následku, nebo alespoň v podstatných rysech zachována totožnost jednání či následku.¹³⁷ Je nezbytné, aby se prohlášení obviněného vztahovalo na celý skutek, pro který je obviněný stíhán. Nepostačí zde prohlášení, že spáchal

¹³⁴ Ščerba, F. a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 29.

¹³⁵ Tamtéž, s. 24, 25.

¹³⁶ Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 343, 344.

¹³⁷ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2273.

skutek jen z části. V případě spáchání více skutků, pro něž je vedeno trestní stíhání, je přípustným za účelem sjednání dohody o vině a trestu omezení prohlášení pouze na některý z nich - pro něj pak bude sjednána dohoda o vině a trestu. Pokud jde o zbylé skutky, ohledně kterých prohlášení učiněno nebylo, je nadále konáno dokazování.¹³⁸ Následkem prohlášení obviněného je také jeho souhlas s právní kvalifikací skutku, protože stanovení právní kvalifikace je nezbytnou náležitostí dohody o vině a trestu.¹³⁹

Ustanovení § 175a odst. 1 trestního řádu tedy připouští sjednání dohody pouze, jestliže výsledky vyšetřování dostatečně prokazují závěr, že se stal skutek, je trestným činem a že jej spáchal obviněný.

Nezbytné je také dodržování formálních podmínek stanovených trestním řádem. Jedná se o povinné zastoupení obviněného obhájcem při sjednávání dohody a o přítomnost stanovených subjektů - státního zástupce, obviněného a obhájce.

Kromě povinnosti zhodnotit, zda jsou jednotlivé podmínky pro sjednání dohody o vině a trestu naplněny, je státní zástupce také povinen zvážit vhodnost sjednání dohody. Přitom je dle čl. 48a odst. 3 pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 8/2009, o trestním řízení („pokyn NSZ“), povinen přihlédnout k veškerým podstatným okolnostem případu, zejména k:

- a) povaze a závažnosti trestného činu,
- b) následnému chování obviněného po spáchání trestného činu, primárně pak tomu zda projevil lítost a pokusil se uhradit způsobenou škodu, nemajetkovou újmu či vydat bezdůvodné obohacení nebo úsilí odstranit další škodlivé následky trestného činu,
- c) zájmům poškozeného,
- d) předchozímu způsobu života obviněného,
- e) očekávanému druhu a výměře trestu uloženému v případě uznání viny v řízení před soudem na základě obžaloby,
- f) veřejnému zájmu,
- g) zájmu na skončení věci bez zbytečných průtahů,
- h) předpokládanému vlivu soudního řízení na svědky,
- i) výši nákladů řízení před soudem.

¹³⁸ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 753, 754.

¹³⁹ Tamtéž, s. 754.

„Při zvážení shora uvedených okolností se může na první pohled jevit jednání o dohodě o vině a trestu jako neúčelné, neboť je dopředu zřejmé, že k dosažení dohody o vině a trestu nedojde, protože strany mají na věc diametrálně odlišné názory, případně nelze od obviněného očekávat, že by učinil prohlášení, případně že nebude souhlasit s druhem trestu a jeho výměrou, jak jej požaduje státní zástupce. Ovšem tato stanoviska stran se mohou v průběhu trestního řízení měnit, záviset bude především na argumentační schopnosti státního zástupce, poškozeného, obhájce či obviněného, obviněný (podobně i poškozený či státní zástupce) totiž může během takového „smírčího“ řízení i podstatně změnit stanovisko a přijmout argumentaci druhé strany. Proto by státní zástupce měl při posuzování otázky vhodnosti jednání dohody o vině a trestu k uvedeným kritériím přistupovat nanejvýše opatrně, a to zvláště navrhnou-li jednání o dohodě o vině a trestu samotný obviněný, neměl by takový návrh a priori odmítat.“¹⁴⁰

V neposlední řadě je také potřeba posoudit pravděpodobnost úspěšného uzavření dohody a porovnat hospodárnost a rychlost tohoto postupu s hospodárností a rychlostí standardního trestního řízení.¹⁴¹

Nutno také zdůraznit, že státnímu zástupci trestní řád ani pokyn NSZ nepřipouští zvážet, do jaké míry se jeví pravděpodobným uznání obviněného vinným při podání obžaloby. Jestliže tedy v přípravném řízení nemá státní zástupce potřebnou oporu v zajištěných důkazech, je nežádoucí sjednávat dohodu o vině a trestu.

4.2 Zahájení jednání o dohodě o vině a trestu

Dle ustanovení § 175a odst. 1 trestního řádu může státní zástupce zahájit jednání o dohodě buď z vlastní iniciativy, nebo na návrh obviněného. Každý obviněný má tedy právo podat návrh na zahájení dohodovacího řízení, ale je již zcela v rukou státního zástupce, zda návrh akceptuje či ne (a to bez možnosti obviněného podat proti rozhodnutí státního zástupce opravný prostředek). Jedná se tedy o postup fakultativní. Došlo tak k posílení postavení státního zástupce, neboť k výlučnému právu státního

¹⁴⁰ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2274.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 2274.

zástupce podat obžalobu se přidalo i výlučné právo uzavřít dohodu o vině a trestu a podat soudu návrh dohody o vině a trestu na schválení, čímž také bezprostředněji ovlivňuje otázku viny a trestu.

Na druhou stranu je potřeba poukázat na fakt, že do jisté míry došlo k omezení role státního zástupce, neboť „je stavěn do role toho, kdo bude muset vyjednávat s obviněným, takže se do určité míry omezí jeho úloha jako dominus litis v přípravném řízení, jakkoli tato role zůstane v podstatných rysech zachována.“¹⁴²

V případě kdy státní zástupce návrh obviněného neshledá důvodným, vyrozumí jej o svém stanovisku (popřípadě i obhájce, má-li jej obviněný).

Stěžejním pro zahájení jednání o dohodě o vině a trestu je bezesporu také povinnost obviněného poučit o možnosti dohodu sjednat (a to před uskutečněním prvního výslechu), jejích veškerých důsledcích a dalších podstatných skutečnostech. Zejména o tom, že by se tak vzdal práva na projednání věci v hlavním líčení a práva podat odvolání proti rozsudku, kterým soud dohodu schválil (je-li s ní rozsudek v souladu). Tuto povinnost ukládá orgánům činným v trestním řízení ustanovení § 91 odst. 1 trestního řádu, a to pochopitelně pouze v případě, je-li sjednání dohody u spáchaného trestného činu přípustné.

Výše uvedený návrh je obviněný oprávněn podat sám, či prostřednictvím svého obhájce [přičemž pro tento úkon se ještě na základě ustanovení § 36 odst. 1 písm. d) trestního řádu nevyžaduje povinné zastoupení obhájcem - to je sice vyžadováno už v přípravném řízení, ale až při sjednávání dohody]. Návrh je podáním a musí tedy obsahovat všechny obecné náležitosti stanovené ustanovením § 59 trestního řádu. Mimo obecné náležitosti trestní řád další požadavky na návrh nestanoví, ale ani nevylučuje. Doručuje se příslušnému státnímu zástupci, který je ustanovením § 175 odst. 1 písm. c) trestního řádu výlučně oprávněn ke sjednání dohody o vině a trestu s obviněným a následnému podání návrhu na její schválení soudu.

Jakmile se státní zástupce rozhodne dohodu sjednat, zrealizuje jednání o dohodě, k němuž je povinen zajistit účast stran. Účast obviněného zajistí předvoláním, jak uvádí ustanovení § 175a odst. 2 trestního řádu. Při nedostavení se bez řádné omluvy může být užito důraznějšího způsobu k zajištění jeho přítomnosti, jako je předvedení či uložení

¹⁴² Šabata, K., Růžička, M. Dohoda o vině a trestu de lege ferenda v České republice a možnosti využití slovenské právní úpravy. Státní zastupitelství, 2009, č. 6, s. 8.

pořádkové pokuty (na což musí být v předvolání upozorněn).¹⁴³ Jestliže se tedy obviněný k jednání nedostaví, je sice možné vynutit jeho účast přísnějšími opatřeními, domnívám se ale, že se k tomu v praxi pravděpodobně příliš uchýlovat nebude. Dohoda je založena na dobrovolnosti ze strany obviněného, který k jejímu sjednání být nucen nemůže. Přičemž z jeho neúčasti vyplývá jeho nezájem o sjednání dohody a bylo by tedy patrně proti smyslu institutu vynutit si jeho účast.

Z toho důvodu je zřejmě v čl. 48a odst. 5 pokynu NSZ uloženo státnímu zástupci nejprve písemně vyzvat obviněného a ostatní oprávněné osoby, aby se vyjádřili k možnosti sjednat dohodu o vině a trestu.

Účast obhájce a poškozeného, který se výslovně nevzdal svých procesních práv, zajistí státní zástupce dle ustanovení § 175a odst. 2 trestního řádu vyrozuměním o místu a době konání jednání. Bez přítomnosti obhájce a obviněného není možné o dohodě jednat, jestliže se ale nedostaví poškozený, překážkou to není.

4.3 Proces sjednávání dohody o vině a trestu

Dohodu o vině a trestu lze sjednat už při prvním jednání či lze sjednání rozložit mezi více jednání. Záviset bude na tom, jak je daný případ skutkově a právně náročný, dále také na postojích stran k návrhům strany druhé.¹⁴⁴ Ať již bude konáno jediné jednání či jich proběhne několik, přítomnost státního zástupce, obviněného a jeho obhájce, je vyžadována ustanovením § 175a odst. 3 trestního řádu neustále - od začátku do konce.

„Jádrem vyjednávání o dohodě o vině a trestu, které následuje po prohlášení obviněného o spáchání skutku, je dohodování sankce. Trest musí být dohodnut ve stejném rozsahu, jako v odsuzujícím rozsudku, aby výrok o něm mohl být bez úprav převzat soudem.“¹⁴⁵ Kromě trestu může být součástí dohody také uložení ochranného opatření. Jestliže o něm nebude dosaženo konsenzu, je státní zástupce povinen

¹⁴³ Předvolání je procesní úkon, kterým se obviněnému stanoví povinnost osobně se dostavit ve stanovené době na stanovené místo k určitému úkonu - zajišťuje se tedy tak jeho účast na trestním řízení. Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. Praha: Leges, 2013, s. 317.

¹⁴⁴ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2282.

¹⁴⁵ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 758.

upozornit obviněného na možnost navrhnout uložení ochranného opatření i samostatně (má-li za to, že jsou splněny zákonné podmínky pro jeho uložení) dle § 178 odst. 2 trestního řádu. Neučinil by poučení, může dle uvedeného ustanovení postupovat pouze, jestliže důvody pro uložení ochranného opatření vyšly najevo až po podání návrhu na schválení dohody soudem.¹⁴⁶

Postavení, právům a nárokům poškozeného při sjednávání dohody se podrobněji věnuje následující podkapitola.

Úspěšným výsledkem procesu sjednávání dohody o vině a trestu je její písemné vyhotovení obsahující trestním řádem stanovené náležitosti. Ustanovení § 175a odst. 7 trestního řádu ukládá její opis následně doručit obviněnému a jeho obhájci. Poškozenému se doručuje tehdy, jestliže ve věci uplatnil řádně a včas svůj nárok. Dohoda je obvykle doručena již při samotném jednání o ní, protože již při jednání musí být vyhotovena, aby k jejímu znění bylo možné připojit podpisy osob, o nichž tak trestní řád stanoví v § 175a odst. 6 písm. i). Není-li to možné z nějakého důvodu, doručí se do datové schránky, pokud ji strany mají, v opačném případě zajistí orgán činný v trestním řízení doručení prostřednictvím svých doručovatelů či prostřednictvím provozovatele poštovních služeb dle § 62 odst. 1 trestního řádu.

Trestní řád ve svém ustanovení § 175a odst. 7 vyžaduje pro situaci nesjednání dohody o vině a trestu vyhotovení záznamu o jejím nesjednání státním zástupcem do protokolu. V takovém případě by bylo pokračováno ve vyšetřování a případně došlo k podání obžaloby, přičemž k prohlášení obviněného by v dalším řízení přihlíženo nebylo.

4.4 Postavení poškozeného

Pojem poškozeného je vymezen v ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu. Je jím „ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majtková škoda nebo majtková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil“.

Trestní řád přiznává poškozenému ve svém ustanovení § 43 odst. 1 poměrně široká procesní práva, mimo jiné také právo účastnit se sjednávání dohody i následného

¹⁴⁶ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 758

veřejného zasedání o jejím schválení. Poškozený ale nemůže být ke své účasti v trestním řízení či využívání svých procesních práv nijak nucen.¹⁴⁷ Dokonce je mu ustanovením § 43 odst. 5 trestního řádu umožněno se svých procesních práv vzdát, a to učiněním výslovného prohlášení orgánům činným v trestním řízení. Jestliže prohlásí, že se svých procesních práv vzdává, není s ním v následujícím trestním řízení jako s poškozeným počítáno (jako by v řízení nevystupoval).¹⁴⁸

Rozlišujeme dvě kategorie poškozených. Do první kategorie patří ti, jež mají nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či na vydání bezdůvodného obohacení (jedná se o subjekty adhezního řízení), do druhé pak řadíme poškozené bez takového nároku.¹⁴⁹ Nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení musí poškozený dle ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu učinit nejpozději při prvním jednání o dohodě o vině a trestu.

Aby mohl poškozený využít všech svých procesních práv, je nezbytné jej o nich poučit a poskytnout mu možnost k jejich uplatnění. Orgánům činným v trestním řízení je tedy vůči poškozenému uložena v § 46 obecná poučovací povinnost. Vede-li se trestní řízení pro trestný čin, pro nějž lze sjednat dohodu o vině a trestu, je povinen policejní orgán, případně státní zástupce, v přípravném řízení poškozeného upozornit na skutečnost, že může dojít ke sjednání dohody o vině a trestu, a že je v daném případě nezbytné uplatnit nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení již při prvním jednání o dohodě.

Obecnou poučovací povinnost rozvíjí zvláštní poučovací povinnost, jež je stanovena státnímu zástupci, protože „je to státní zástupce, kdo má výlučnou pravomoc sjednat s obviněným dohodu o vině a trestu dle § 175 odst. 1 písm. c) a kdo určuje dobu a místo jednání o dohodě o vině a trestu. Státní zástupce je tak jediným orgánem činným v trestním řízení, který svým postupem může umožnit nebo též znemožnit uplatnění práv poškozeného.“¹⁵⁰ Ustanovení § 175a odst. 2 trestního řádu tedy ukládá státnímu zástupci povinnost vyrozumět poškozeného o době a místě jednání o dohodě a možnosti uplatnit nejpozději při prvním jednání o dohodě o vině a trestu nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení.

¹⁴⁷ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 272.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 272.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 270.

¹⁵⁰ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2279.

V ustanovení § 175a odst. 5 trestního řádu jsou samostatně upravena práva a postavení poškozeného při sjednávání dohody o vině a trestu.

Poškozený je tedy oprávněn zúčastnit se jednání o dohodě. Vzhledem k tomu, že se jedná o oprávnění poškozeného a ne o povinnost, nikdo jej nesmí k účasti nutit. Jak již bylo výše uvedeno, nepřítomnost poškozeného při jednání o dohodě není překážkou uzavření dohody ani uplatnění nároku poškozeného. K uplatnění nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení naprosto postačí, jestliže tak poškozený učiní písemně před zahájením jednání o dohodě. Dohodu je tedy na základě ustanovení § 175a odst. 5 trestního řádu možné sjednat i v případě, kdy se poškozený k jednání nedostaví, ačkoliv byl řádně vyrozuměn, nebo se nedostaví, ale zároveň svůj nárok již uplatnil či se jej vzdal. „Jak vidno, role poškozeného je tu sice výrazná, avšak zdaleka ne klíčová.“¹⁵¹

Při vyjednávání by se měl poškozený vyjadřovat primárně k rozsahu a způsobu náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Není ale vyloučeno, aby se vyjádřil také k otázce viny a trestu, neboť pro něj může odsouzení pachatele představovat podstatnou satisfakci (nicméně tímto vyjádřením není státní zástupce vázán).¹⁵²

Jestliže poškozený uplatnil svůj nárok před zahájením jednání o dohodě, ale jednání o ní přítomen není, může hájit zájmy poškozeného státní zástupce, a to až do výše uplatněného nároku, jak připouští ustanovení § 175a odst. 5 trestního řádu. „Tímto pojetím se státní zástupce dostává do pozice quasi zmocněnce poškozeného. V přípravném řízení však státní zástupce nemá postavení procesní strany, nýbrž naopak má zaručit řádné zjištění všech rozhodujících okolností, a to ve prospěch i v neprospěch obviněného, včetně okolností ohledně výše škody. Povinnost státního zástupce hájit zájmy poškozeného však může jeho nezávislé postavení ovlivnit.“¹⁵³

I přes to, že je žádoucí vyřešit otázku náhrady škody již v rámci dohody, nebrání nedosažení konsenzu ohledně uplatněného nároku poškozeného uzavření dohody o vině a trestu, neboť se jedná o fakultativní náležitost obsahu dohody o vině a trestu. Jednak „je teoreticky možné, aby byl poškozený odkázán s celým svým nárokem na náhradu

¹⁵¹ Aulický, P. Dohoda o vině a trestu. Státní zastupitelství, 2012, č. 3, s. 33, 34.

¹⁵² Vantuch, P. Dohoda o vině a trestu mezi obviněným a státním zástupcem, Trestní právo, 2009, č. 11.

¹⁵³ Ščerba, F. a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 37.

škody nebo její části na řízení ve věcech občanskoprávních, byť by to mělo být spíše výjimkou, neboť se jedná do určité míry o popření smyslu tohoto institutu, kde má státní zástupce výslovně nakázáno dbát také na zájmy poškozeného. Tomu je třeba rozumět tak, že na tyto zájmy má dbát nad rámec stanovený i jinak trestním řádem.¹⁵⁴ Ale také je o nároku poškozeného oprávněn rozhodnout soud pouze na základě spisového materiálu bez uskutečnění dokazování dle ustanovení § 314r trestního řádu. Takové rozhodnutí soudu je však velice problematické z hlediska smyslu daného institutu, který je založen na dohodě stran. Dohoda je sjednána obviněným a státním zástupcem v určitém znění, přičemž rozsudek danému znění v takovém případě odpovídat rozhodně nebude. A navíc je při jeho vydání obviněný výrazně zkrácen na svých právech, protože bez provedení dokazování ohledně nároku poškozeného, kdy je rozhodováno jen na základě důkazů založených ve spisu, se nemůže obviněný k jednotlivým důkazům vyjádřit, případně nabídnout důkazy další, jež budou svědčit v jeho prospěch. Rozhodnutí soudu by tak bylo v rozporu s právem na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) EÚLP, což by se pravděpodobně odrazilo i v rozhodnutí odvolacího soudu o odvolání obviněného podle § 245 odst. 1 věty druhé trestního řádu.¹⁵⁵ „Z tohoto důvodu je třeba v takovém případě, kdy soud zamýšlí rozhodnout o řádně a včas uplatněném nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení podle § 228 trestního řádu, využít možnosti vyslechnout obviněného podle § 314q odst. 5 trestního řádu k uvedeným otázkám, aby mu byla dána možnost vyjádřit se k uplatněnému nároku poškozeného a opatřeným důkazům obsaženým ve spise, na základě kterých soud hodlá rozhodnout o takovém nároku poškozeného.“¹⁵⁶

4.5 Podstatné náležitosti obsahu dohody o vině a trestu

Jak již bylo výše uvedeno, úspěšným výsledkem procesu sjednávání dohody o vině a trestu v přípravném řízení je vyhotovení dohody o vině a trestu. Trestní řád ve svém ustanovení § 175a odst. 6 podrobně a návodně stanoví náležitosti obsahu dohody o vině a trestu. Rozlišujeme náležitosti obligatorní, jež nalezneme pod písmeny a) až f)

¹⁵⁴ Aulický, P. Dohoda o vině a trestu. Státní zastupitelství, 2012, č. 3, s. 34.

¹⁵⁵ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3688, 3689.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 3689.

a písmenem i), a fakultativní - písmena g) a h) - které budou součástí dohody pouze v případě ujednání stran (nic tedy nebrání uzavření dohody při jejich absenci). Dohoda o vině a trestu má písemnou formu.¹⁵⁷

Primárně musí dohoda obsahovat označení stran, jež ji uzavřely - tedy označení státního zástupce a obviněného, eventuálně i označení poškozeného, jestliže byl sjednávání dohody přítomen a souhlasil s rozsahem a způsobem náhrady škody nebo nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení.

Dále je nezbytnou součástí datum a místo sepsání dohody. Předpokládá se, že již při prvním jednání o dohodě dojde k jejímu uzavření, ovšem takových jednání o dohodě může proběhnout i více, pak je v ní potřeba uvést datum a místo skutečného sjednání - bude se tedy jednat o den a místo, kdy a na němž nastal okamžik vzájemné shody (obdobně je tomu u rozsudku - podstatné je pouze datum a místo jeho vyhlášení).¹⁵⁸

Další součástí dohody bude popis skutku, pro který je obviněný stíhán. Zde je nutné uvést místo, čas, způsob jeho spáchání a další případné okolnosti, za kterých ke skutku došlo, aby se předešlo jeho záměně se skutkem jiným.

Stejně jako v obžalobě či rozsudku, i zde je nutné označit trestný čin, jenž je ve stíhaném skutku spatřován. Uvede se tedy jeho zákonné pojmenování (zde nesmí chybět ani informace o tom, zda se jedná o přečin či zločin - analogicky dle § 120 odst. 3 trestního řádu), příslušné ustanovení zákona a veškeré zákonné znaky (nesmí chybět ani ty, které odůvodňují určitou trestní sazbu). Je nutné, aby právní kvalifikace odpovídala popisu skutku, který je obsažen v dohodě. Není možné, aby právní kvalifikace byla předmětem vyjednávání, tedy aby státní zástupce „pozměnil právní kvalifikaci tak, aby dosáhl pro obviněného příznivějšího výsledku, na který je obviněný ještě ochoten přistoupit.“¹⁵⁹ A to hlavně proto, abychom zachovali rovnost před zákonem (v opačném případě by byly stejné skutky odlišně právně kvalifikovány). Ze stejného důvodu soud při posuzování předložené dohody hodnotí i soulad zjištěného skutkového stavu s právní kvalifikací s možností dohodu neschválit z důvodu vzájemného rozporu.¹⁶⁰ Nebude-li tedy obviněný s právní kvalifikací souhlasit, není možné dohodu uzavřít.

¹⁵⁷ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2286.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 2286.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 2287.

¹⁶⁰ Ščerba, F. a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 30, 31.

Náležitostí musí také být prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro nějž je stíhán a který je předmětem sjednané dohody o vině a trestu.

Potřeba je také uvést v souladu s trestním zákoníkem trest dohodnutý mezi státním zástupcem a obviněným. Dále je uveden druh trestu, výměra a způsob jeho výkonu. U trestu podmíněného, je nezbytnou náležitostí také délka zkušební doby. Tam, kde tak vyžaduje trestní zákoník, musí být sjednán i náhradní trest. Z § 175a odst. 6 písm. f) vyplývá možnost upustit od potrestání v rámci dohody o vině a trestu i přes skutečnost, že se upuštění od potrestání za rozhodnutí o trestu nepovažuje. Dále se v dohodě uvede rozsah přiměřených omezení a povinností, jsou-li dohodnuty a trestním zákoníkem umožněny. „Při vyjednávání o druhu a výměře trestu se státní zástupce řídí ustanoveními páté hlavy první části trestního zákoníku.“¹⁶¹ Aplikují se tedy veškerá zákonná kritéria pro výběr druhu trestu a jeho výměry včetně okolností polehčujících a přitěžujících. Musí být respektován zákaz dvojího přičítání těžké okolnosti i pravidla pro ukládání úhrnného, souhrnného nebo společného trestu.¹⁶²

Rozsah a způsob náhrady škody nebo nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení je uveden pouze, bylo-li tak mezi poškozeným a obviněným dohodnuto.

Stejně tak výrok o ochranném opatření bude součástí jen, bylo-li tak dohodnuto. „Přichází-li do úvahy uložení ochranného opatření, postupuje státní zástupce podle třetího dílu páté hlavy první části trestního zákoníku.“¹⁶³ Hovořit lze pouze o ochranném léčení, zabezpečovací detenci a zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty dle § 101 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku, již ale ne o ochranné výchově. Ta nepřipadá v úvahu z důvodu nemožnosti sjednat dohodu v řízení proti mladistvému, který ještě nedovršíl osmnáctého roku věku.

Ve svém závěru pak dohoda obsahuje podpis státního zástupce, obviněného a obhájce, případně i podpis poškozeného (byl-li sjednání přítomen a souhlasí-li s rozsahem a způsobem náhrady škody či nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení).

¹⁶¹ Čl. 48a odst. 8 pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 8/2009, o trestním řízení, ze dne 21. září 2009.

¹⁶² Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2288.

¹⁶³ Čl. 48a odst. 8 pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 8/2009, o trestním řízení, ze dne 21. září 2009.

4.6 Postup po uzavření dohody o vině a trestu

K platnosti sjednané dohody o vině a trestu, je nezbytné, aby došlo k jejímu schválení soudem. Státní zástupce tedy podá soudu dle ustanovení § 175b odst. 1 trestního řádu návrh na schválení dohody o vině a trestu v rozsahu sjednané dohody.

„Jde o zvláštní formu rozhodnutí, která je vedle obžaloby a návrhu na potrestání třetím rozhodnutím, na jehož základě lze vést trestní stíhání před soudy, jediným oprávněným subjektem, který může takové rozhodnutí učinit a věc soudu předložit, zůstává i nadále státní zástupce.“¹⁶⁴

Náležitosti návrhu trestním řádem podrobně stanoveny nejsou. Trestní řád ve svém ustanovení § 175b odst. 1 výslovně stanoví pouze dvě, a to že rozsah návrhu nesmí přesáhnout rozsah dohody, tak jak byla sjednána, a případné upozornění o tom, že nedošlo k dohodě o náhradě škody nebo majetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení. Nicméně pokyn NSZ nad to uvádí povinnost státního zástupce v návrhu uvést obligatorní náležitosti obsahu dohody tak, aby soud byl schopen v souladu s ní vydat odsuzující rozsudek.¹⁶⁵ Pro návrh na schválení dohody o vině a trestu se tak uplatní ustanovení o obžalobě a návrhu na potrestání o obsahových náležitostech. Zajímavostí je, že návrh na schválení dohody, jež byla sjednána ve zkráceném přípravném řízení, neobsahuje odůvodnění, zatímco návrh na schválení dohody sjednané ve standardním či rozšířeném přípravném řízení odůvodnění obsahuje.¹⁶⁶

Jako přílohu připojí státní zástupce k uvedenému návrhu jednak sjednanou dohodu o vině a trestu, ale také další písemnosti významné pro soudní řízení a rozhodnutí o návrhu, jak stanoví ustanovení § 175b odst. 2 trestního řádu. „V zásadě by měl státní zástupce předat soudu celý vyšetřovací spis, který bude obsahovat veškeré zajištěné důkazy v přípravném řízení nashromážděné až do sjednání dohody o vině a trestu, bude obsahovat též protokol o jednání o dohodě o vině a trestu, aby soud mohl adekvátně posoudit, zda nedošlo v přípravném řízení k závažným procesním vadám, či zda je uzavřená dohoda o vině a trestu správná a přiměřená.“¹⁶⁷

¹⁶⁴ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2292.

¹⁶⁵ Čl. 48a odst. 12 pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 8/2009, o trestním řízení, ze dne 21. září 2009.

¹⁶⁶ Jelínek, J. a kol. Rozhodnutí ve věcech trestních se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů. 3. aktualizované a přepracované vydání podle právního stavu k 1. 2. 2015. Praha: Leges, 2015, s. 409.

¹⁶⁷ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2294.

Návrh na schválení dohody o vině a trestu se doručuje obviněnému do vlastních rukou (stejně jako obžaloba či návrh na potrestání) nejpozději s doručením předvolání k veřejnému zasedání. Státní zástupce je oprávněn vzít návrh zpět až do odebrání se soudu k závěrečné poradě, zpětvzetím dojde k vrácení věci do přípravného řízení.¹⁶⁸ „Zákonodárce tak dává státnímu zástupci možnost odvolat jeho souhlas s uzavřením dohody.“¹⁶⁹ Pokud jde ale o zpětvzetí návrhu na schválení dohody o vině a trestu obviněným, tato možnost již není trestním řádem nijak řešena. Nicméně se dovozuje, že takové oprávnění obviněnému náleží. V opačném případě by se jednalo o popření elementárního požadavku na jeho svobodné rozhodování o vyřízení věci institutem dohody o vině a trestu a o vzdání se práva na projednání věci před soudem. Tedy i přes skutečnost, že odvolání souhlasu obviněným není trestním řádem vymezeno mezi důvody, pro něž může soud dohodu neschválit, je nezbytné, aby bylo zachováno právo obviněného (byť obviněný uzavřel dohodu zcela dobrovolně, při plném vědomí jejího obsahu i důsledků) odvolat svůj souhlas nejpozději do doby než se soud odebere k závěrečné poradě. A aby v takovém případě soud dohodu pro její nesprávnost neschválil. Jinak by došlo k prolomení jednoho z primárních účelů dohody o vině a trestu, a to dobrovolného přijetí trestní odpovědnosti a zní plynoucí sankce ze strany obviněného. Bylo by jistě vhodné uvedené oprávnění obviněného výslovně zakotvit do trestního řádu a příslušná ustanovení optimálně novelizovat.¹⁷⁰

Poté, co je státním zástupcem soudu předložen návrh na schválení dohody o vině a trestu, jej předseda senátu přezkoumá a na základě jeho obsahu a obsahu spisu, jenž mu byl zároveň s návrhem předložen, se rozhodne pro jednu ze tří možných variant, jež nabízí ustanovení § 314o odst. 1 trestního řádu:

- 1) nařídí veřejné zasedání za účelem rozhodnutí soudu o uvedeném návrhu, nebo
- 2) z důvodu závažných procesních vad rozhodne o odmítnutí uvedeného návrhu, nebo
- 3) nařídí předběžné projednání uvedeného návrhu.

¹⁶⁸ Ustanovení § 66 odst. 1 písm. a), § 233 odst. 1, § 314o odst. 5 trestního řádu.

¹⁶⁹ Ščerba, F. a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 40.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 40, 41.

4.6.1 Odmítnutí návrhu na schválení dohody o vině a trestu

Důvodem odmítnutí návrhu na schválení dohody o vině a trestu jsou jednak závažné procesní vady (zejména absence povinného zastoupení obviněného obhájcem při sjednání dohody), ale také nesprávnost či nepřiměřenost sjednané dohody z hlediska souladu se zjištěným skutkovým stavem nebo z hlediska druhu a výše navrženého trestu, eventuálně ochranného opatření, či nesprávnost z hlediska rozsahu a způsobu náhrady škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení, nebo závažné porušení práv obviněného při sjednávání dohody o vině a trestu (tedy důvody, pro které soud sjednanou dohodu neschválí).¹⁷¹

Cílem daného ustanovení je zřejmě opět urychlení trestního řízení, kdy je umožněno předsedovi senátu, aby sám ihned po svém přezkoumání návrhu na schválení dohody o vině a trestu rozhodl o jeho odmítnutí z výše uvedených důvodů, aniž by bylo potřeba konat neveřejné zasedání za přítomnosti celého senátu v rámci předběžného projednání obžaloby [byť stejnou možností disponuje soud v ustanovení § 314p odst. 3 písm. f) trestního řádu].¹⁷²

Předseda senátu rozhoduje dle ustanovení § 314o odst. 2 trestního řádu usnesením, ve kterém je nezbytné označit konkrétní vady nebo skutková zjištění, která jsou důvodem odmítnutí návrhu. Tyto konkrétní vady či skutková zjištění musejí být v odůvodnění usnesení uvedeny stručně, ale zároveň dostatečně určitě. To z toho důvodu, aby byl státní zástupce schopen vadu napravit (eventuelně podat opakovaně řádný návrh na schválení dohody).¹⁷³ Proti uvedenému usnesení je přípustná stížnost mající odkladný účinek, kterou je oprávněn podat státní zástupce a obviněný. Jakmile se usnesení stane pravomocným, dochází dle ustanovení § 314o odst. 2 a odst. 3 trestního řádu k navrácení věci do přípravného řízení.

Trestní řád ve svém ustanovení § 314s trestního řádu stanoví, že po navrácení věci do přípravného řízení, již není přihlíženo ke sjednané dohodě ani prohlášení obviněného. Navrácením věci rovněž není vyloučena možnost dohodu sjednat opětovně. Také bude trvat vazba, vyjma případů, kdy soud rozhodl o propuštění obviněného na

¹⁷¹ Ustanovení § 314o odst. 1 písm. b) a § 314r odst. 2 trestního řádu.

¹⁷² Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3635.

¹⁷³ Tamtéž, s. 3638.

svobodu (je ale potřeba respektovat nejvyšší přípustnou délku trvání vazby, jež nesmí být přesažena).

„Státní zástupce, je vázán právním názorem vysloveným v usnesení o odmítnutí návrhu na schválení dohody o vině a trestu, musí v dalším průběhu přípravného řízení odstranit závažné procesní vady, které mu byly v usnesení vytknuty, případně musí provést další uložené úkony navazující na důvody uvedené v § 314r odst. 2.“¹⁷⁴ Za tímto účelem státní zástupce pravděpodobně uloží policejnímu orgánu provedení příslušných úkonů (vyjma úkonů, k nimž je výlučně příslušný sám). Poté může státní zástupce buď:

- 1) opětovně podat návrh na schválení dohody (z důvodu § 314s trestního řádu je ale podmínkou sjednání zcela nové dohody - tedy zahájení nových jednání o dohodě a učinění nového prohlášení obviněného), nebo
- 2) podat obžalobu, nebo
- 3) učinit ve věci jiné rozhodnutí, ke kterému je oprávněn.

4.6.2 Předběžné projednání návrhu na schválení dohody o vině a trestu

Dalším možným postupem předsedy senátu po přezkoumání návrhu na schválení dohody o vině a trestu je dle ustanovení § 314o odst. 1 písm. c) trestního řádu nařízení předběžného projednání návrhu na schválení dohody o vině a trestu. Předseda senátu tak učiní z důvodů uvedených v ustanovení § 314p odst. 1 písm. a) až c) trestního řádu, tedy jsou-li dány pochybnosti o tom, zda není příslušný k projednání věci jiný soud, zda by neměla být věc postoupena jinému příslušnému orgánu k projednání přestupku, jiného správního deliktu či kárného provinění, zda by nemělo dojít k zastavení či přerušení trestního stíhání, či zda by neměla být věc vyřízena užitím jiného odklonu v trestním řízení.

„Ustanovení § 314p trestního řádu o předběžném projednání návrhu na schválení dohody o vině a trestu jsou obdobou ustanovení o předběžném projednání obžaloby.“¹⁷⁵

¹⁷⁴ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3640.

¹⁷⁵ Jelínek, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 5. aktualizované vydání podle stavu k 1. 11. 2014. Praha: Leges, 2014, s. 1102.

Nad rámec důvodů uvedených v § 314p odst. 1 trestního řádu může být předběžné projednání návrhu nařízeno také tehdy, jsou-li dány pochybnosti o tom, zda předcházející trestní řízení není stíženo nějakou závažnou procesní vadou, pro kterou by dohoda musela být odmítnuta. Jak již bylo výše uvedeno, z takového důvodu je oprávněn návrh odmítnout usnesením sám předseda senátu po jeho přezkoumání. Neměli si ale jist a jeho rozhodnutí vyžaduje provedení určitého důkazu, nařídí za tím účelem předběžné projednání návrhu na schválení dohody o vině a trestu a poté rozhodne celý senát.¹⁷⁶

O předběžném projednání je konáno neveřejné zasedání. Považuje-li to ale předseda senátu za nutné, nařídí zasedání veřejné na základě ustanovení § 314p odst. 2 trestního řádu. Taková nutnost je dána tehdy, vyžaduje-li to povaha věci či zamýšlený postup, zejména je-li potřeba provést určitý důkaz (např. výslech obviněného či svědka). Není ale vhodné provádět obsáhlé dokazování či úkony, které měly být uskutečněny již v rámci přípravného řízení, a napravovat tak chyby přípravného řízení.¹⁷⁷

Předběžné projednání návrhu je ukončeno na základě důvodu jeho nařízení:

1. věc je předložena k rozhodnutí o příslušnosti soudu, který je nejbližše společně nadřízen jemu a soudu, jenž je podle něj nepřislušný (má-li za to, že sám není k projednání příslušný),
2. věc je postoupena jinému orgánu, jsou-li naplněny okolnosti, jež stanoví ustanovení § 171 odst. 1 trestního řádu,
3. trestní stíhání je zastaveno, jsou-li dány okolnosti uvedené v ustanovení § 172 odst. 1 nebo 2 trestního řádu,
4. trestní stíhání je přerušeno, jsou-li splněny okolnosti stanovené v ustanovení § 173 odst. 1 trestního řádu,
5. trestní stíhání je podmíněně zastaveno dle § 307 trestního řádu nebo je věc ukončena rozhodnutím o schválení narovnání dle § 309 odst. 1 trestního řádu, nebo
6. je rozhodnuto o odmítnutí návrhu pro závažné procesní vady, či z důvodů, jenž stanoví § 314r odst. 2 trestního řádu.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3648.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 3653.

¹⁷⁸ Ustanovení § 314p odst. 3 a 4 trestního řádu.

Ve všech případech soud rozhoduje usnesením, proti kterým je přípustná stížnost státního zástupce či obviněného s odkladným účinkem (vyjma usnesení o přerušení trestního stíhání). Pouze v případě pravomocného usnesení o odmítnutí návrhu dochází dle § 314p odst. 5 a 6 trestního řádu k navrácení věci do přípravného řízení.

„Předběžné projednání návrhu na schválení dohody o vině a trestu, podobně jako předběžné projednání obžaloby, plní i zde úlohu filtrační a také odklonnou“¹⁷⁹ a mimo jiné také vyjadřuje subsidiaritu využití odklonu dohody o vině a trestu k využití odklonu podmíněného zastavení trestního stíhání a odklonu narovnání. I důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012Sb., k předběžnému projednání návrhu na schválení dohody o vině a trestu uvádí, že jeho účelem je primárně odstranění pochyb, zda věc nepatří do příslušnosti jiného soudu, zda by neměla být postoupena jinému orgánu, zda by neměla být zastavena či přerušena nebo zda není na místě využít odklonu podmíněného zastavení trestního stíhání či narovnání - tedy odklonu, jehož součástí není vyslovení viny a uložení trestu (přestože i zde je vyžadováno doznání ze strany obviněného). Uvedené dle mého názoru naprosto respektuje zásadu subsidiarity trestní represe.¹⁸⁰

Návrh na schválení dohody o vině a trestu samosoudcem předběžně projednáván není. Samosoudce jej ale přezkoumá ze stejných hledisek jako předseda senátu.¹⁸¹

4.6.3 Veřejné zasedání a rozhodnutí o návrhu na schválení dohody o vině a trestu

Ustanovení § 314o odst. 1 písm. a) trestního řádu ukládá předsedovi senátu poté, co přezkoumá návrh na schválení dohody a neshledá, že by byly dány důvody pro nařízení předběžného projednání či pro jeho odmítnutí, nařídit veřejné zasedání za účelem projednání návrhu na schválení dohody o vině a trestu.

¹⁷⁹ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3648.

¹⁸⁰ Zásada subsidiarity trestní represe je upravena v ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku, a dle ní je možné uplatňovat trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené pouze ve společensky škodlivých případech, v nichž nedostačuje uplatnění odpovědnosti na základě jiného právního předpisu.

¹⁸¹ Ustanovení § 314c odst. 2 trestního řádu.

„Postup soudu při přípravě veřejného zasedání, zajištění přítomnosti osob a samotné projednání se neodlišuje od obecných ustanovení o veřejném zasedání.“¹⁸² Ke konání veřejného zasedání je nezbytné zajistit přítomnost osob, bez nichž nemůže být veřejné zasedání uskutečněno, a vyrozumět další osoby, o nichž tak zákon stanoví. Veřejné zasedání se koná za neustálé účasti obviněného a státního zástupce. Účast obviněného je zajištěna předvoláním, jež je mu potřeba doručit do vlastních rukou (institut náhradního doručení je vyloučen). Jeho účast je ovšem možné zajistit i důraznějšími prostředky jako je pořádková pokuta, předvedení a podobně. Účast státního zástupce je zabezpečena vyrozuměním o místě a době konání veřejného zasedání. Dále je potřeba vyrozumět i obhájce obviněného a poškozeného (ledaže se vzdal svých procesních práv), případně zmocněnce poškozeného.¹⁸³

Při určení doby konání veřejného zasedání musí být respektována pětidenní zákonná lhůta, jež je § 233 odst. 2 trestního řádu stanovena obviněnému, státnímu zástupci, obhájci a poškozenému k přípravě na veřejné zasedání. Lhůta je počítána od momentu doručení předvolání či vyrozumění.

Jakmile je zahájeno veřejné zasedání, vyzve předseda senátu státního zástupce k přednesení návrhu na schválení dohody o vině a trestu. Po přednesu je umožněno obviněnému vyjádřit se k návrhu a následně je předsedou senátu dotázán na zásadní otázky na základě ustanovení § 314q odst. 2 a 3 trestního řádu.

Vyjádřením obviněného se rozumí monolog, jehož rozsah a obsah je ponechán zcela na uvážení obviněného. Obsahem tedy může být popsání skutečností, jež jsou předmětem obvinění, jež obvinění oslabují, popsání průběhu jednání o dohodě a podobně. Vzhledem k oprávnění soudu rozhodnout o nároku poškozeného pouze na základě spisu dle § 314r odst. 4 trestního řádu, aniž by tak bylo sjednáno v dohodě, je bezesporu žádoucím, aby se obviněný vyjádřil i k povinnosti nahradit škodu, nemajetkovou újmu či k povinnosti vydat bezdůvodné obohacení, a předešel tak eventuálnímu rozhodnutí soudu o nároku poškozeného, které nepředpokládal.¹⁸⁴

Po vyjádření následuje dialog, kdy se předseda senátu obviněného dotáže na tři skupiny otázek:

¹⁸² Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. Bulletin advokacie, 2012, č. 10, s. 23.

¹⁸³ Ustanovení § 314q odst. 1, § 64 odst. 1 písm. a), § 64 odst. 5 písm. a), § 314r odst. 5 trestního řádu.

¹⁸⁴ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3670.

- a) Zda obviněný rozumí sjednané dohodě. Především zda je mu jasné, co tvoří podstatu skutku, jenž je mu kladen za vinu. Zda si je vědom právní kvalifikace skutku a trestní sazby, kterou za jeho spáchání stanoví trestní zákoník.
- b) Zda učinil obviněný své prohlášení dobrovolně, bez donucení, a zda byl řádně poučen o svých právech na obhajobu.
- c) Zda si je vědom veškerých důsledků dohody. Primárně pak vzdání se práva na projednání věci v hlavním líčení a práva podat proti rozsudku, kterým soud dohodu schválí, odvolání (vyjma případu, kdy rozsudek není v souladu se sjednanou dohodou).

„Tímto postupem má soud ověřit, zda šlo u obviněného skutečně o informovaný souhlas, který spočívá v prohlášení viny obviněným po jeho řádném informování o všech aspektech jeho prohlášení, toto prohlášení musí být učiněno před soudem, musí být řádně zaprotokolováno, musí být také ověřena absence donucení (a to i při zohlednění proporcionality mezi tím, co obviněnému hrozí, a výsledkem dohody). Tím vším budou naplněny požadavky kladené na rozsudek dosažený v řízení o dohodě o vině a trestu judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, a předejde se tak zneužití tohoto institutu.“¹⁸⁵

Po vyjádření obviněného následuje dle ustanovení § 314q odst. 4 trestního řádu vyjádření poškozeného, je-li přítomen.

Ve veřejném zasedání soud dokazování neprovádí. Nicméně ustanovení § 314q odst. 5 trestního řádu umožňuje vyslechnout obviněného a opatřit potřebná vysvětlení (má-li za to, že je to potřebné).

Soud se k výslechu obviněného uchýlí zejména, jestliže po jím učiněném vyjádření, vyvstanou závažné pochybnosti o tom, že se skutek stal, že je trestným činem či že jej spáchal obviněný. Dále také tehdy, kdy hodlá rozhodnout o řádně a včas uplatněném nároku poškozeného.¹⁸⁶

V závěru veřejného zasedání předseda senátu udělí dle ustanovení § 235 odst. 3 trestního řádu prostor státnímu zástupci, poškozenému a obviněnému ke konečným návrhům. Obviněný má právo posledního slova. Poté se soud odebere k závěrečné poradě.

¹⁸⁵ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3673.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 3674.

4.7 Rozhodnutí soudu o návrhu na schválení dohody o vině a trestu

V souvislosti s institutem dohody o vině a trestu sehrává soud podstatně pasivnější roli než při standardním trestním řízení. Je to dáno jednak tím, že soud neprovádí dokazování, ale také vázaností soudu obsahem dohody, který nemůže měnit¹⁸⁷ - dohodu může buď schválit, nebo neschválit.¹⁸⁸

Hlavní úlohu soudu tedy představuje schvalování dohody o vině a trestu ve veřejném zasedání. Soud může rozhodnout jedním z následujících způsobů:

1. schválí dohodu o vině a trestu odsuzujícím rozsudkem v takovém znění, v jakém byla sjednána dle ustanovení § 314r odst. 4 trestního řádu,
2. neschválí dohodu o vině a trestu pro některý ze čtyř uvedených důvodů v ustanovení § 314r odst. 2 trestního řádu a věc usnesením vrátí do přípravného řízení,
3. neschválí dohodu o vině a trestu pro některý z výše zmíněných čtyř důvodů, ale namísto navrácení věci do přípravného řízení, oznámí státnímu zástupci a obviněnému své výtky a veřejné zasedání odročí za účelem předložení dohody o vině a trestu v novém znění dle § 314r odst. 3 trestního řádu, nebo
4. uskuteční jiné rozhodnutí na základě ustanovení § 314r odst. 5 trestního řádu, například rozhodne o postoupení věci, zastavení či přerušování trestního stíhání.

Soud je oprávněn rozhodovat o skutku, jeho právní kvalifikaci, trestu a ochranném opatření pouze v rozsahu uvedeném v dohodě o vině a trestu, jak stanoví ustanovení § 314r odst. 1 trestního řádu.

4.7.1 Neschválení dohody o vině a trestu soudem

Na základě ustanovení § 314r odst. 2 trestního řádu může soud dohodu neschválit pro některý ze čtyř následujících důvodů:

¹⁸⁷ Výjimku zde představuje ustanovení § 314r odst. 3 trestního řádu, které zakládá soudu v případě neschválení dohody oprávnění, aby namísto navrácení věci do přípravného řízení sdělil své výhrady státnímu zástupci a obviněnému za účelem návrhu nového znění dohody o vině a trestu. V takovém případě by soud veřejné zasedání odročil a stanovil lhůtu pro předložení dohody o vině a trestu v novém znění.

¹⁸⁸ Ščerba, F. a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 44.

1. je-li dohoda nesprávná či nepřiměřená z hlediska souladu se zjištěným skutkovým stavem,
2. je-li dohoda nesprávná či nepřiměřená z hlediska druhu a výše navrženého trestu, eventuálně ochranného opatření,
3. je-li dohoda nesprávná z hlediska rozsahu a způsobu náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, nebo
4. došlo-li k závažnému porušení práv obviněného při sjednávání dohody o vině a trestu.

Prvním důvodem je tedy nesprávnost či nepřiměřenost dohody z hlediska souladu se zjištěným skutkovým stavem. Je jím řešen konflikt obsahu dohody o vině a trestu se zásadou zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností neboli zásadou materiální pravdy (v souladu se kterou jsou orgány činné v trestním řízení povinny dle ustanovení § 2 odst. 5 trestního řádu náležitě zjistit skutkový stav, aby o něm nepanovaly důvodné pochybnosti). Jednoduše řečeno, je nezbytné řádně zjistit, zda se skutek stal, zda je tento skutek trestným činem, a zda jej spáchal obviněný. Dohoda bude tedy nesprávná primárně tehdy, pokud vůbec nebyly naplněny podmínky pro její sjednání, neboť výsledky vyšetřování spolehlivě neprokazovaly, že se skutek stal, že je trestným činem a že jej spáchal obviněný, nebo existují-li pochybnosti o pravdivosti prohlášení obviněného.¹⁸⁹

Nesprávnost z výše uvedeného hlediska může spočívat jak v pochybeních skutkových, tak v pochybeních právních. Právním pochybením může být nesprávná právní kvalifikace skutku. Jak již bylo výše uvedeno, právní kvalifikací skutku, tak jak byla uvedena v dohodě, je soud vázán dle ustanovení § 314r odst. 1 trestního řádu. Není oprávněn ji nijak měnit. To ale nemění nic na tom, že zjištěný skutkový stav nemůže být v žádném případě v rozporu s právní kvalifikací. Typicky se jedná o případy, kdy je skutek posouzen podle jiného ustanovení zvláštní části trestního zákoníku. Může jít ale také o případ, kdy má soud za to, že se o trestný čin vůbec nejedná, ale skutek by mohl být posouzen jako přestupek, jiný správní delikt či kárné provinění.¹⁹⁰

¹⁸⁹ Ščerba, F. a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 47, 48.

¹⁹⁰ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3681, 3682.

Druhým důvodem neschválení dohody je její nesprávnost či nepřiměřenost z hlediska druhu a výše navrženého trestu, případně ochranného opatření. Nesprávnost spočívá v uložení nezákonného trestu. Zejména se bude jednat o situace, kdy dojde ke sjednání takového druhu trestu, který zákon pro danou situaci vůbec nepřipouští (příkladem mohu uvést uložení trestu domácího vězení v řízení o zločinu - což ustanovení § 60 odst. 1 trestního zákoníku vylučuje, když umožňuje uložení uvedeného trestu jen v řízení o přečinu). Dále půjde také o případy, kdy druh trestu je vybrán v souladu se zákonnými ustanoveními, ale výměra je sjednána mimo rámec zákonné trestní sazby (příklad mohu opět znázornit na uložení trestu domácího vězení - tento trest bude sjednán v řízení o přečinu s výměrou na dobu tří let - ustanovení § 60 odst. 1 trestního zákoníku sice umožňuje uložit tento trest v řízení o přečinu, nicméně pouze na maximální dobu dvou let).

O nepřiměřenost se bude jednat zejména v případech, kdy druh a výměra sjednaného trestu respektují zákonná ustanovení, nicméně jsou zcela zjevně nepřiměřená danému případu. Soud při posouzení přiměřenosti sjednaného trestu hodnotí stejná kritéria, tak jak to činí v rámci standardního trestního řízení. Zhodnotí tedy primárně kritéria stanovená ustanovením § 39 trestního zákoníku, jako je zejména povaha a závažnost spáchaného trestného činu, osobní, rodinné, majetkové a jiné poměry pachatele, jeho dosavadní způsob života a možnost jeho nápravy.¹⁹¹

Třetím důvodem pro neschválení dohody je její nesprávnost z hlediska rozsahu a způsobu náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, neboť soud zohledňuje také nároky poškozených.

Čtvrtým a posledním důvodem je závažné porušení práv obviněného při sjednávání dohody o vině a trestu. Zde mohu zmínit zejména absenci povinného zastoupení obviněného obhájcem v přípravném řízení při sjednávání dohody o vině a trestu, či vyvíjení nátlaku na obviněného za účelem uzavření dohody.

Následně má soud na výběr ze dvou možností - věc usnesením vrátit do přípravného řízení dle ustanovení § 314r odst. 2 trestního řádu nebo své výhrady sdělit státnímu zástupci a obviněnému, odročit veřejné zasedání a stanovit stranám patřičnou lhůtu pro předložení nového znění dohody dle § 314r odst. 3 trestního řádu.

¹⁹¹ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3682, 3683.

Proti usnesení, kterým je věc navracena do přípravného řízení, je přípustný opravný prostředek, kterým je stížnost. Ta má odkladný účinek, jak stanoví ustanovení § 314r odst. 2 trestního řádu. Pokud jde o osoby, které mohou stížnost podat, uplatní se zde obecná úprava ustanovení § 142 trestního řádu, jelikož trestní řád nestanoví nic jiného. Stížnost je tedy oprávněn podat obviněný (neboť je osobou, jíž se usnesení přímo dotýká) a státní zástupce (protože se jedná o rozhodnutí soudu a navíc dal k tomuto usnesení podnět svým návrhem). Jestliže v řízení o dohodě vystupuje i poškozený, náleží toto oprávnění i jemu (neboť i on je osobou, jíž se usnesení přímo dotýká).

Jakmile usnesení o navrácení věci do přípravného řízení nabude právní moci, není možné v dalším řízení ke sjednané dohodě, včetně prohlášení viny obviněným, přihlížet, jak stanoví § 314s trestního řádu. Tímto ustanovením však není vyloučeno sjednání dohody nové.

4.7.2 Schválení dohody o vině a trestu soudem

Jestliže soud se sjednanou dohodou o vině a trestu souhlasí, schválí ji odsuzujícím rozsudkem dle § 314r odst. 4 trestního řádu.

Rozsudek musí být vyhlášen veřejně a jménem republiky. Náležitosti odsuzujícího rozsudku, jímž se schvaluje dohoda o vině a trestu, jsou v podstatě shodné s náležitostmi běžného rozsudku, navíc obsahuje výrok o schválení dohody o vině a trestu dle ustanovení § 314r odst. 4 trestního řádu. Toto ustanovení můžeme považovat za speciální k obecným ustanovením § 120 a následujících trestního řádu, byť nic nového oproti těmto ustanovením neuvádí. V odsuzujícím rozsudku tedy musí být uvedeno, že se schvaluje určitá dohoda. Tu je potřeba identifikovat určením smluvních stran, místem a datem jejího uzavření. Považuji za důležité upozornit na skutečnost, že osoba, proti níž je řízení vedeno, musí být v rozsudku označována jako obviněný. Neboť o obžalovaného jde až od okamžiku nařízení hlavního líčení, k čemuž v rámci řízení o dohodě o vině a trestu nedochází.¹⁹²

¹⁹² Jelínek, J. a kol. Rozhodnutí ve věcech trestních se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů. 3. aktualizované a přepracované vydání podle právního stavu k 1. 2. 2015. Praha: Leges, 2015, s. 311, 489.

4.8 Odvolání

Odvolání směřuje proti nepravomocnému rozsudku. Možnost podat odvolání proti rozsudku, jímž soud schválil dohodu o vině a trestu je ale značně omezena. Dle § 245 odst. 1 trestního řádu je možné podat proti takovému rozsudku odvolání pouze v případě jeho nesouladu s dohodou o vině a trestu, jejíž schválení státní zástupce soudu navrhl. V daném případě je oprávněn odvolání podat státní zástupce a obviněný, případně ve prospěch obviněného osoby uvedené v ustanovení § 247 odst. 2 trestního řádu.

Poškozený, jež uplatnil nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, je oprávněn podat odvolání proti takovému rozsudku pouze „pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení, ledaže v dohodě o vině a trestu souhlasil s rozsahem a způsobem náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydáním bezdůvodného obohacení a tato dohoda byla soudem schválena v podobě, s níž souhlasil“, jak stanoví ustanovení § 245 odst. 1 trestního řádu.

Odvolání tedy proti danému rozsudku není v dalších případech a z jiných důvodů přípustné.

Není zcela vhodným, že odvolání proti rozsudku, jímž byla schválena dohoda o vině a trestu v souladu s jejím navrhovaným zněním, nepřichází v úvahu pro podstatné procesní vady, ke kterým došlo v řízení předcházejícím jeho vydání. V daném případě by nebylo možné zjednat nápravu ani prostřednictvím dovolání dle ustanovení § 265a odst. 1 trestního řádu¹⁹³. Přicházela by v potaz pouze stížnost pro porušení zákona, která je ale v dispozici ministra spravedlnosti na základě ustanovení § 266 odst. 1 trestního řádu.

¹⁹³ „Dovoláním lze napadnout pravomocné rozhodnutí soudu ve věci samé, jestliže soud rozhodl ve druhém stupni a zákon to připouští.“

5 Argumenty ve prospěch dohody o vině a trestu

Téměř jakýkoli institut, který je zakotven do našeho právního řádu, provází jak stránky pozitivní, tak negativní, a získá si jak své příznivce, tak své odpůrce. Nicméně pouze málokterý institut je natolik kontroverzní záležitostí, že vyvolá mezi odbornou veřejností bouřlivé diskuze o svých pozitivních a negativních, přičemž bude jak na straně příznivců¹⁹⁴, tak odpůrců¹⁹⁵ čítat celou řadu odborníků a právních teoretiků.

V této kapitole mám v úmyslu se zaměřit na argumenty svědčící ve prospěch dohody.

5.1 Důvody uváděné zákonodárcem

Zákonodárce uvádí v důvodové zprávě k Zákonu č. 193/2012 Sb. dva důvody, které jej vedly k zakotvení institutu dohody o vině a trestu do našeho právního řádu. Tím prvním je zjednodušení a zhospodárnění trestního řízení a s tím související urychlení trestního řízení. Druhým důvodem je ochrana obětí před sekundární viktimizací.

5.1.1 Zjednodušení, zhospodárnění a urychlení trestního řízení

V posledních desetiletích bývá trestnímu řízení mimo jiné často vytýkána jeho neehospodárnost, neefektivita a s nimi související zdoluhavost celého procesu¹⁹⁶. Za příčinu je označena zvyšující se kriminalita, vzrůstající komplikovanost trestního

¹⁹⁴ Například: Šabata, K., Růžička, M. Dohoda o vině a trestu de lege ferenda v České republice a možnosti využití slovenské právní úpravy. Státní zastupitelství, č. 6, 2009.

¹⁹⁵ Například: Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. Bulletin advokacie, 2012, č. 10; Protivinský, M., Kratochvíl, V. Jsou dohody v trestním řízení přípustné a nutné? Kriminální věda, 2004, č. 3; Musil, J., Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení, Kriminální věda, 2008, č. 1; Pipek, J.: Oficiální nebo dalekosáhlé privatizované trestní řízení. Právník, č. 12, 2000.

¹⁹⁶ V důvodové zprávě k Zákonu č. 193/2012 Sb., se dočteme, že „platná právní úprava nevyužívá všech možností, aby zajistila obviněnému v plném rozsahu právo na rychlý a spravedlivý proces podle čl. 6 EÚLP.“

řízení¹⁹⁷ a kladení stále většího důrazu na dodržování lidských práv a svobod, přičemž katalog lidských práv a svobod je neustále rozšiřován.

„Potřeby čelit tomuto problému vyústily v trend, který bývá označován jako racionalizace trestní justice, kdy stát usiluje především o zavedení a prosazení metod podporujících zvýšení efektivity justice ve smyslu zkrácení trestního řízení a zjednodušení jeho administrativní náročnosti.“¹⁹⁸ Racionalizace trestní justice tedy spočívá ve snaze ulehčit činnosti soudů a přispět tak ke zkrácování doby konání trestního řízení, a to tím, že dojde k přesunutí řešení části trestních věcí do přípravného řízení.¹⁹⁹

Legislativní projekty²⁰⁰ posledních let tak mění akcenty kladené na jednotlivé cíle sledované trestním právem. Přesto, že je nadále deklarována represivní a preventivní funkce trestního řízení, velký důraz se klade na to, aby procesní úprava zajišťovala hladké fungování trestní justice - rychlé, jednoduché a co možná nejlevnější vyřizování trestních věcí. Jako heslo dne zákonodárce prosazuje zjednodušení, eficienti (účinnost), efektivitu, funkčnost, rychlost a hospodárnost trestního řízení.²⁰¹

Za prostředek racionalizace trestní justice ve výše uvedeném smyslu zkrácení trestního řízení jsou v českém trestním právu považovány odklony. Ty mají být jakýmsi řešením pro přetížení trestní justice.²⁰²

Zjednodušením v dohodovacím řízení se rozumí především usnadnění důkazní situace v podobě doznání obviněným. „Aby k tomuto kroku byl obviněný účinně motivován, dostane se mu ze strany orgánů činných v trestním řízení ujištění, že meritorní rozhodnutí o vině a trestu bude v souladu s jeho představami, tj. co nejmírnější. Přistoupí-li všechny zúčastněné strany na takovou dohodu, upustí se

¹⁹⁷ Musil, J. Rychlost trestního řízení - ústavněprávní aspekty. Gřivna, T., Vanduchová, M. Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI, 2008, s. 193.

¹⁹⁸ Institut pro kriminologii a sociální prevenci: Dohoda o vině a trestu: hodnocení z pohledu základních zásad trestního práva. Dostupné online na: http://www.ok.cz/iksp/docs/aidp_131024s.pdf (13. 12. 2015).

¹⁹⁹ Ščerba, F. Odklon jako sankční opatření. Trestněprávní revue, 2009, č. 2, s. 33.

²⁰⁰ Důvodové zprávy k zákonům, jimiž byly zakotveny jednotlivé odklony, stanoví jako jejich pozitivum urychlení trestního řízení. Požadavek zákonodárce na zrychlování a zjednodušení trestního řízení je také jedním z cílů, které nalezneme ve věcném záměru trestního řádu z roku 2008 - jako prostředek pro jeho naplnění je zde mimo jiné uvedena také dohoda o vině a trestu. Dostupný online na: [file:///C:/Users/Moje/Downloads/V%C4%9Bcn%C3%BD_z%C3%A1m%C4%9Br_T%C5%98_2008%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Moje/Downloads/V%C4%9Bcn%C3%BD_z%C3%A1m%C4%9Br_T%C5%98_2008%20(2).pdf) (8. 1. 2016).

²⁰¹ Musil, J. Dohoda o vině a trestu. Vanduchová, M., Gřivna, T., (eds.) Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální problémy). Sborník č. 41. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008, s. 73.

²⁰² Ščerba, F. a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 14 - 15.

v trestním řízení od dalšího dokazování nebo se dokazování provede velice jednoduchým a neformálním způsobem, a proces je rychle ukončen vynesemím dohodnutého rozhodnutí.“²⁰³

Mělo by tak docházet ke zkrácení doby mezi zahájením přípravného řízení a uložením trestu, čímž se předchází vytrácení účinnosti trestního řízení i celého trestního práva a jeho výchovného a preventivního působení.²⁰⁴

Zhospodárnění je kromě hlediska výše zmíněné úspory času vnímáno také z hlediska úspory finančních prostředků. Ta je patrná jednak z nekonání nákladného hlavního líčení a upuštění od rozsáhlého dokazování, ale také z eliminování možnosti podat proti rozsudku, jímž soud schválil dohodu o vině a trestu, odvolání. Dle odpůrců způsobí zakotvení nutné obhajoby při sjednávání dohody (a to bez výjimky - tedy i v případech bagatelních) neúčelné zatížení státního rozpočtu.²⁰⁵ Dle důvodové zprávy by ale měly být „finanční dopady spojené se zavedením nutné obhajoby při sjednávání dohody o vině a trestu kompenzovány úsporami v důsledku skončení řízení před soudem I. stupně. V případech, kdy řízení skončí vydáním odsuzujícího rozsudku, kterým soud schválí dohodu o vině a trestu, nebude odvolání přípustné. Nebude tak třeba vynakládat další náklady na nutnou obhajobu, jež by jinak vznikly v řízení před soudem II. stupně na základě odvolání podaného některou ze stran řízení.“²⁰⁶

5.1.2 Ochrana obětí před sekundární viktimizací

Obětí dle § 2 odst. 2 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů („Zákon o obětech TČ“), rozumíme „fyzickou osobu, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.“

Pojem viktimizace označuje celý proces zraňování a poškozování jedince, jehož počátkem je trestný čin, na nějž navazují další zraňující události. Viktimizaci zpravidla

²⁰³ Musil, J. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. *Kriminalistika*, 2008, č. 1, s. 13.

²⁰⁴ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol., *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 752.

²⁰⁵ Basík, M. Několik poznámek k dohodě o vině a trestu. *Státní zastupitelství*, 2012, č. 4, s. 55.

²⁰⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Dostupná online na: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=oz5f6mrqgez6mjzgnpwi6rnga> (3. 11. 2015).

dělíme do dvou fází. Tou první je primární viktimizace, která nastává vždy, když se jedinec stane obětí trestného činu. Druhou fází je sekundární viktimizace - tato fáze je sice častá, nikoliv však obligatorní.²⁰⁷

Primární viktimizací je újma, která vznikla oběti jako přímý a bezprostřední důsledek spáchaného trestného činu (např. způsobená škoda na majetku, zranění osoby).²⁰⁸

Sekundární viktimizaci definuje čl. 1.3. Doporučení Rec(2006)8 Výboru ministrů členským státům ohledně pomoci obětem trestných činů²⁰⁹ jako viktimizaci, k níž dochází nikoliv v přímém důsledku trestného činu, ale skrze přístup institucí a jednotlivců k oběti. K sekundární viktimizaci tedy dochází „při necitlivém či nevhodném chování okolního prostředí vůči oběti, kdy v návaznosti na neadekvátní chování či reakce okolí na skutečnost, že jí bylo zasáhnuto do jejích práv trestnou činností, tato oběť pociťuje další psychickou újmu, trpí pocitem bezpráví, zmaru, nejistoty a odloučenosti, což často může vyvolat až vznik posttraumatické stresové poruchy. Ta se může u oběti objevit i po několika měsících, kdy se již zdá, že oběť celou situaci zvládla a překonala, a může mít i charakter dlouhodobých chronických potíží.“²¹⁰ Čl. 3.3. uvedeného doporučení dále stanoví, že oběti mají být před sekundární viktimizací chráněny, jak jen to je možné. Obsahově shodnou definici sekundární viktimizace nalezneme i v Zákoně o obětech TČ, zde je vymezena v § 2 odst. 5 pod názvem tzv. druhotné újmy.²¹¹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona ztotožňuje sekundární viktimizaci s druhotnou újmu.²¹² V části první, hlavě druhé, dílu pátém, ustanovení § 17 a následujících Zákona o obětech TČ je zakotveno právo oběti na ochranu před druhotnou újmu, jehož obsahem je zejména zamezení kontaktu oběti

²⁰⁷ Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů - Příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007, s. 12 - 16.

²⁰⁸ Jelínek, J. a kol. *Zákon o obětech trestných činů, Komentář s judikaturou*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Praha: Leges, s. 39.

²⁰⁹ Recommendation Rec(2006)8 of the Committee of Ministers to member states on assistance to crime victims (Adopted by the Committee of Ministers on 14 June 2006 at the 967th meeting of the Ministers' Deputies). Dostupné online na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1011109&> (18. 10. 2015).

²¹⁰ Polmová O. Právo oběti trestné činnosti na citlivé zacházení. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 4, s. 113.

²¹¹ Druhotnou újmu se podle Zákona o obětech TČ rozumí újma, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů činných v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci, poskytovatelů zdravotních služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znalců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků k ní.

²¹² Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). Dostupné online na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgezv6nbv15shuljq> (18. 2. 2016).

s osobou, kterou označila za pachatele, s osobou podezřelou nebo s osobou, proti níž je vedeno trestní řízení, práva, která souvisí s podáváním vysvětlení a výsledkem oběti, právo na doprovod důvěrníkem a právo na prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život.

Postavení oběti je vždy provázáno se stresem. Je zřejmé, že kontakt oběti s orgány činnými v trestním řízení je jednoznačně stresující událostí, neboť je oběť nucena ve věci opakovaně vypovídat, referovat o nepříjemných, často i intimních prožitcích cizím lidem. „Sekundární viktimizace se však nevztahuje na tento přirozený a nezbytný stres. O sekundární viktimizaci mluvíme teprve tehdy, když se do procedur, které odstartuje oznámení nebo zveřejnění trestného činu, vloudí další nadbytečné zraňování obětí. Můžeme hovořit o jevech procedurální neférovosti.“²¹³ Příkladem procedurální neférovosti mohou uvést situaci, kdy oběť pocítuje, že její výpovědi či případným návrhům na doplnění dokazování nebyla věnována dostatečná pozornost ze strany orgánů činných v trestním řízení. Procedurální spravedlnost tedy nastává tehdy, když zúčastněné strany průběh vyšetřování a souzení případu za férový považují. „Z toho plyne, že sekundární viktimizace není věcí přecitlivělosti či větší zranitelnosti obětí, nýbrž je spojena s určitými obecnými představami o spravedlivém slyšení obou stran.“²¹⁴

Mezi hlavní příčiny sekundární viktimizace je řazena nutnost setkání se s pachatelem při hlavním líčení, medializace případu hromadně sdělovacími prostředky, necitlivé zacházení s obětí, nezáměr o její potřeby a ochranu její důstojnosti.²¹⁵ To vše může oběti způsobit další psychickou újmu. Tak jako podotýká Musil, je zcela nepřijatelné, aby orgány činné v trestním řízení způsobovaly sekundární viktimizaci²¹⁶. Je tedy kladen důraz na to, aby bylo k oběti přistupováno co možná nejohleduplněji.

Právě v dohodě o vině a trestu spatřuje zákonodárce schopnost eliminovat výše uvedenou psychickou zátěž oběti a celkově zmírnit konflikt mezi pachatelem trestného činu a obětí. Zejména z důvodu nekonání hlavního líčení, a z toho plynoucího omezení

²¹³ Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol.: Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů - Příručka pro pomáhající profese. Praha: Grada, 2007, s. 16.

²¹⁴ Tamtéž, s. 17.

²¹⁵ Tamtéž, s. 18.

²¹⁶ Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 148.

uskutečněných výsledků (oběť nebude opakovaně svědčit v řízení před soudem) a absence veřejného projednání skutku.²¹⁷

5.2 Další důvody uváděné odbornou veřejností

5.2.1 Posílení aktivity procesních stran

Dalším přínosem bývá označováno posílení aktivity procesních stran. Zatímco v angloamerickém typu právní kultury, kde je trestní řízení koncipováno jako obžalovací sporné řízení, čímž se zvyšuje procesní role stran sporu, přičemž státní zástupce nese veškerou odpovědnost za prokázání viny a obhajoba obviněného jakožto obranná aktivita je pokládána za samozřejmost, v kontinentálním typu trestního řízení je povinností soudu nalézat materiální pravdu i přes případnou pasivitu stran při dokazování. To vede tedy jednak ke snižování aktivity procesních stran, ale také se vytrácí důvěra v objektivitu soudu při hodnocení důkazů.

V dohodovacím řízení si jsou ale strany vědomy toho, že by díky své zvýšené aktivitě mohly významně posílit svou pozici při dohadování.²¹⁸ Další názor poukazuje na skutečnost, že namísto posílení role obviněného, může dojít k tomu, že by byl „obviněný spíše objektem dohadovacího řízení, v němž by sehrávali zásadní roli profesionální právníci, státní zástupce, obhájce a posléze soud.“²¹⁹

Dle příznivců je posilováno také postavení poškozeného, kterému dohoda „vytváří prostor k rychlejšímu uspokojení jeho nároků. Zákon pamatuje na oprávněné zájmy poškozeného jako osoby, která byla trestným činem nejvíce dotčena.“²²⁰ Z tohoto důvodu je jednak státnímu zástupci uloženo dbát na zájmy poškozeného při sjednávání dohody a také je zakotveno právo poškozeného vyjádřit se k rozsahu a způsobu náhrady

²¹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Dostupná online na: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=oz5f6mrqgez6mjzgnpwi6rnnga> (1. 1. 2016).

²¹⁸ Musil, J. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení, *Kriminalistika*, 2008, č. 1, s. 11.

²¹⁹ Vantuch, P. Dohoda o vině a trestu mezi obviněným a státním zástupcem. *Trestní právo*, 2009, č. 11, s. 8.

²²⁰ Jelínek, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 5. aktualizované vydání podle stavu k 1. 11. 2014. Praha: Leges, 2014, s. 868, 869.

škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení, je-li přítomen jednání o dohodě (§ 175a odst. 5 trestního řádu).²²¹

5.2.2 Zmírnění konfliktů pramenících z tradičního trestního řízení

Trestní řízení je ze své podstaty konfliktní, neboť účastníci mají rozdílné zájmy. V důsledku toho může být pro obě strany zatěžující, stresující nebo zraňující. V některých případech může konflikt mezi pachatelem a obětí v klasickém řízení eskalovat nebo vést dokonce k pomstě či recidivě. Podstata dohody o vině a trestu je oproti tomu spíše konsenzuální, čímž se mohou dle příznivců daného institutu tato rizika eliminovat.²²²

Vedle zmírnění konfliktu mezi pachatelem a obětí by dle některých jejích příznivců mohla dohoda o vině a trestu v souladu se současnými změnami a postmoderními trendy ve společnosti, podle nichž je třeba vest o problémech diskuzi a ne je řešit pouze vrchnostenskou cestou, zmírnit i konfliktní ráz vztahu mezi státem a pachateli jako jeho občany.²²³ Samotným odsouzeným je také mnohem lépe přijímán „dohodnutý“ rozsudek, na jehož utváření se mohl bezprostředně podílet a ovlivnit tak povahu odsouzení a uložený trest, nežli u standardního odsuzujícího rozsudku, který je typicky provázen pocitem křivdy ze strany odsouzených.²²⁴

6 Argumenty v neprospěch dohody o vině a trestu

Přestože v předchozí kapitole byly popsány pozitivní stránky, které by dohoda o vině a trestu mohla vnést do právního řádu, tak se s ní spojuje i celá řada rizik, na které se zaměřím v následujících podkapitolách.

²²¹ Jelínek, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 5. aktualizované vydání podle stavu k 1. 11. 2014. Praha: Leges, 2014, s. 869.

²²² Musil, J. Dohoda o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. Kriminallistika, 2008, č. 1, s. 10.

²²³ Tamtéž, s. 10.

²²⁴ Šámal, P. Úvahy nad zjednodušenými formami trestního řízení (diversion) de lege ferenda. Časopis pro právní vědu a praxi, 1994, č. 4.

6.1 Rizika spojená s deformací základních zásad

Základním negativem, kterým argumentuje většina odpůrců daného institutu, je markantní deformace základních zásad, na nichž je trestní právo procesní vystavěno.

Zakotvením dohody o vině a trestu došlo k nerespektování některých těchto zásad. Těmi nejohroženějšími jsou zásada veřejnosti, ústnosti, bezprostřednosti, zásada vyhledávací, zásada volného hodnocení důkazů, oficiality, legality a zejména zásada materiální pravdy. „Problémem těchto zásad je totiž to, že jejich dodržování je mimo jiné spojeno se značnými časovými nároky, nelze je realizovat jednoduše a bez jistého časového prostoru.“²²⁵

6.1.1 Deformace zásady materiální pravdy

Zásada materiální pravdy vyžaduje náležité zjištění toho, co se skutečně odehrálo, a nedovoluje orgánům činným v trestním řízení spokojit se s pouhou formální pravdou.

V případě institutu dohody o vině a trestu je problémem, že podklad pro rozhodnutí soudu činí skutek, o němž obviněný prohlásí, že jej spáchal (s tímto tvrzením souhlasí i státní zástupce), což nemusí být vždy v souladu s tím, co se skutečně stalo.²²⁶ V dohodě o vině a trestu se tedy „jedná o skutečnosti, na kterých se strany shodly. Pro rozhodování o sjednané dohodě o vině a trestu již neplatí, že skutkový stav musí být zjištěn spolehlivě, úplně, v souladu s realitou, mimo důvodnou pochybnost.“²²⁷ Čímž se dostáváme do rozporu se zásadou materiální pravdy.

Není možné spokojit se s principem formální pravdy typickým pro civilní řízení, tedy s určitou právní fikcí vytvářenou doznáním obviněného, aniž by byl čin náležitě prokázán.²²⁸ Otázkou je do jaké míry bude tato zásada zhojena ustanovením § 175a odst. 1 a odst. 3 trestního řádu, kde je uvedeno, že k jednání o dohodě může dojít jen,

²²⁵ Musil, J. Rychlost trestního řízení - ústavněprávní aspekty. Gřivna, T., Vanduchová, M. Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI, 2008, s. 206.

²²⁶ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. Praha: Leges, 2013, s. 158.

²²⁷ Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. Bulletin advokacie, 2012, č. 10, s. 24.

²²⁸ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 153, 154.

pokud „výsledky vyšetřování dostatečně prokazují závěr, že se skutek stal, že tento skutek je trestným činem a že jej spáchal obviněný.“ Dále je třeba, aby na základě opatřených důkazů a dalších výsledků přípravného řízení nebyly důvodné pochybnosti o pravdivosti prohlášení obviněného. Musil označuje náležitý přezkum pravdivosti doznání obviněného ve svém článku za zbožné přání zákonodárce, což podkládá svými zkušenostmi načerpanými studiem dohádovacího řízení v zahraničí. Uvádí, že „realita justiční praxe ve všech zemích, kde jsou dohody zavedeny, přesvědčivě ukazuje, že takové ověřování pravdivosti doznání se buď vůbec nekoná, nebo je zcela formální.“²²⁹

6.1.2 Deformace zásady volného hodnocení důkazů

Praktickým důsledkem porušení zásady materiální pravdy je také porušení zásady volného hodnocení důkazů, neboť prohlášení obviněného je apriorně přiznávána větší důkazní váha než jiným důkazům.²³⁰

Další omezení zásady volného hodnocení důkazů je spatřeno také ve skutečnosti, že orgány činné v trestním řízení hodnotí pouze ty důkazy, na nichž se strany shodnou, namísto důkazů všech. Dostáváme se tak k selektivnímu hodnocení důkazů - těch, které státní zástupce a obviněný přinášejí soudu o určitém skutkovém stavu.²³¹

6.1.3 Deformace zásady vyhledávací

Institut dohody o vině a trestu deformuje i tuto zásadu, neboť „skutkový stav, který je podkladem pro rozhodnutí soudu schvalujícího uzavřenou dohodu o vině a trestu není vytvořen tak, že by orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti a bez návrhu stran vyhledávaly důkazy a bez návrhu je provedly, ale je výsledkem sjednané dohody mezi obviněným a státním zástupcem ve formě prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán.“²³²

²²⁹ Musil, J. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. *Kriminalistika*, 2008, č. 1, s. 15.

²³⁰ Tamtéž, s. 19.

²³¹ Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. *Bulletin advokacie*, 2012, č. 10, s. 24.

²³² Jelínek, J. a kol. *Trestní právo procesní. 3. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb.* Praha: Leges, 2013, s. 162, 163.

6.1.4 Deformace zásad veřejnosti, ústnosti a bezprostřednosti

Zásady veřejnosti, ústnosti a bezprostřednosti jsou deformovány z toho důvodu, že převážná část dohadování je prováděna v přípravném řízení (a tedy neveřejně mezi státním zástupcem a obviněným, respektive jeho obhájcem), při následném schvalování dohody před soudem, se podstatná část dokazování omezí na pouhé přečtení protokolů, záznamů či dalších písemností. V absenci kontroly výkonu soudnictví ze strany veřejnosti, tak můžeme spatřit typické rysy kabinetní justice.²³³

6.1.5 Deformace zásady oficiality a legality

Dle zásady oficiality postupují orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti. Nicméně u dohody o vině a trestu je zcela v rukou státního zástupce, zda dohodu uzavře či ne. „Lze si obtížně představit, že by zákonodárce mohl stanovit dostatečně fixní a jednoznačná kritéria, při jejichž splnění by vznikla povinnost uzavřít dohodu.“²³⁴ Tedy může docházet k situacím, kdy za jinak stejných podmínek (stejný skutek, stejné okolnosti případu, stejná závažnost trestného činu) budou zvoleny dva rozdílné postupy (standardní trestní řízení - dohodovací řízení). Tímto nerovným přístupem k dohodám je prolamována rovnost občanů před zákonem a zásada oficiality.

Dohoda o vině a trestu představuje také výjimku ze zásady legality, neboť za splnění podmínek pro zahájení trestního stíhání se státní zástupce může přiklonit ke sjednání dohody o vině a trestu.²³⁵

²³³ Musil, J. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. *Kriminalistika*, 2008, č. 1, s. 20.

²³⁴ Tamtéž, s. 16.

²³⁵ Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. *Bulletin advokacie*, 2012, č. 10, s. 24.

6.2 Problematika presumpce nevinoty

„Presumpce nevinoty je porušena, jestliže rozhodnutí soudu nebo vyjádření veřejného činitele ohledně osoby obviněné z trestného činu odráží názor, že tato osoba je vinna ještě předtím, než byla její vina prokázána zákonným způsobem.“²³⁶

Dle rozsudku Evropského soudu pro lidská práva se za prokázání viny zákonným způsobem podle čl. 6 odst. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv považuje jak odsuzující rozsudek soudu, tak uznání viny obviněným. Presumpce nevinoty je garance daná v individuálním zájmu obviněného, s níž může volně nakládat. Obviněný se tak uznáním viny může vzdát práva na zásadu presumpce nevinoty.²³⁷

Pokud bychom vycházeli z předpokladu, že doznání a prohlášení skutku jsou dvě totožné věci, pak lze výše uvedenému porozumět tak, že se obviněný dobrovolně presumpce nevinoty vzdává - a to učiněným doznáním.

Takovýto náhled ale tuto problematiku značně zjednodušuje. „Mohlo by se na prvý pohled zdát, že formulace, podle které obviněný přiznal vinu, je obsahově totožná s formulací, podle které obviněný prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán.“²³⁸ Dle Jelínka však prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán ve smyslu § 175a odst. 3 trestního řádu, není přiznáním viny. Ale jedná se o pouhé chladné zvážení, zda mu dané prohlášení zajistí výhodu v trestním řízení či ne. Přičemž zde postrádáme jakýkoli etický aspekt.²³⁹ A nedochází tedy k porušení zásady presumpce nevinoty, neboť dohoda požaduje pouze prohlášení, nikoli vyslovení viny. Presumpce nevinoty by tak končila k okamžiku právní moci odsuzujícího rozsudku, kterým soud dohodu schválil.²⁴⁰

V případě, že po prohlášení obviněného nedojde ke sjednání dohody, pak by záruku presumpce nevinoty mělo představovat ustanovení § 175a odst. 7 a § 314s trestního řádu, jež stanoví, že v takovém případě by se k prohlášení v dalším řízení nepřihlíželo.

²³⁶ Šámal, P., a kol., Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013.

²³⁷ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 8. 1987, Lutz proti Německu, Series A č. 123.

²³⁸ Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. Bulletin advokacie, 2012, č. 10, s. 20.

²³⁹ Tamtéž, s. 20.

²⁴⁰ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. Praha: Leges, 2013, s. 145.

6.3 Deformace modelu hierarchicky uspořádaného trestního řízení

Vedle deformace jednotlivých zásad je narušen i další podstatný prvek kontinentální právní kultury, kterým je model hierarchicky uspořádaného trestního řízení, jehož současná podoba je určena dlouhým historickým vývojem. „Jeho nespornou předností je, že se mu podařilo úspěšně vybalancovat stejně důležité společenské zájmy - zájem na účinném potírání kriminality na jedné straně a zájem na ochraně lidských práv a svobod na straně druhé. Tento model poskytuje orgánům činným v trestním řízení efektivní mocenské nástroje (včetně zásahů do občanských práv), avšak zároveň obsahuje účinné bariéry proti zneužívání mocenských zásahů. Jsou v něm zabudovány četné kontrolní a korekční mechanismy chránící občana před excesy a přehmaty státních orgánů.“²⁴¹ V souvislosti s uvedeným Pipek ve svém článku označuje dohodu o vině a trestu za nepřijatelné přibližování trestního procesu k občanskému soudnímu řízení a projev privatizace trestního práva.²⁴² Trestněprávní odpovědnost představuje veřejnoprávní vztah mezi státem a pachatelem trestného činu a má vrchnostenskou povahu, kdy stát je nositelem trestní moci. Orgány činné v trestním řízení jsou tedy vůči obviněnému v hierarchicky nadřazeném postavení, přičemž jejich rozhodnutí o vině a trestu je bezesporu autoritativním aktem. Obviněný má značné možnosti, kterými ovlivňuje průběh trestního řízení, nicméně není v jeho kompetenci disponovat rozsahem a předmětem rozhodování o vině a trestu.²⁴³ Nicméně dohodou o vině a trestu „padá koncepce, podle které má stát vrchnostenské oprávnění a vystupuje vůči ostatním subjektům trestního řízení z pozice nadřízeného subjektu.“²⁴⁴ Vztah subordinace mezi státem a pachatelem se tak mění na vztah rovnosti, přičemž autoritativní rozhodování je nahrazováno kontrakty a dohodami, čímž dochází k privatizaci trestního práva a jeho přibližování občanskému soudnímu řízení.²⁴⁵ „Za jisté negativum by bylo možno pokládat samotnou podstatu uzavírání jakékoliv smlouvy, kterou je fakticky i dohoda o vině a trestu. Dospět k dohodě znamená

²⁴¹ Musil, J. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. *Kriminalistika*, 2008, č. 1, s. 14.

²⁴² Pipek, J. Oficiální nebo dalekosáhle privatizované trestní řízení. *Právník*, 2000, č. 12, s. 1144-1181.

²⁴³ Musil, J. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. *Kriminalistika*, 2008, č. 1, s. 14.

²⁴⁴ Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. *Bulletin advokacie*, 2012, č. 10, s. 24.

²⁴⁵ Pipek, J. Oficiální nebo dalekosáhle privatizované trestní řízení. *Právník*, 2000, č. 12, s. 1144-1181.

zpravidla ústup každého z účastníků smluvního vztahu z původních předpokladů, tedy i státní zástupce bude muset (častěji než dnes) ustupovat od své původní představy. Pokud totiž odmítne dohodu uzavřít, bude riskovat kompletní proces dokazování s možností, že po rozsáhlém výdaji své pracovní energie dojde stejně nakonec výsledku, který mohl vyjednat již v přípravném řízení.²⁴⁶ Tato výtka souvisí i s jistým etickým problémem, kdy dohadování viny a trestu může být ze strany veřejnosti vnímáno jako jakési obchodování se spravedlností, což by mělo být v rámci trestního práva jistě nepřijatelné.²⁴⁷ „Obviněný a orgány činné v trestním řízení nejsou smluvními stranami, nedisponují oprávněním uzavírat dohody o vině a trestu.“²⁴⁸

Nutné zdůraznit, že „procesní úprava sjednávání, uzavírání a schvalování dohody o vině a trestu není dosud provázána s úpravou trestního práva hmotného, které by hmotněprávně odůvodňovalo a upravovalo zejména kritéria pro ukládání konkrétní výše a druhu trestů a ochranných opatření. Je zřejmé, že výsledné sankce ukládané v dohodě o vině a trestu by měly být mírnější než sankce, které by pachatele postihly v řádném řízení po zjištění viny soudem, nejsou však zatím stanovena pravidla pro takové určování, což vytváří státnímu zástupci i soudu až příliš široký prostor pro aplikaci hmotněprávních ustanovení a otvírá možnost nejednotnosti v rozhodování.“²⁴⁹

6.4 Dohoda o vině a trestu a časový aspekt

Jako jeden z důvodů pro zavedení dohody o vině a trestu do právního řádu zákonodárce uvádí potřebu urychlit trestní řízení, avšak dochází v posledních letech k prodlužování trestního řízení?

Pokud budeme vycházet ze statistických dat, pak z níže uvedených tabulek č. 1 a 2 vyplývá, že průměrná délka trvání trestního řízení u okresních i krajských soudů ode dne nápadu trestní věci do pravomocného ukončení trestního řízení má klesající tendenci už po dlouhou dobu. Od roku 2005 do roku 2013 se u okresních soudů zkrátila

²⁴⁶ Šabata, K., Růžička, M. Dohoda o vině a trestu de lege ferenda v České republice a možnosti využití slovenské právní úpravy. Státní zastupitelství, 2009, č. 6, s. 8.

²⁴⁷ Ščerba, F. a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012.

²⁴⁸ Musil, J. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení, Kriminální vědy, 2008, č. 1, s. 14.

²⁴⁹ Šámal, Musil, Kuchta a kol., Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání, Praha: C. H. Beck, 2013, s. 753.

průměrná délka řízení o 32 %, tedy téměř o jednu třetinu, u krajských soudů došlo ke zkrácení o 9,9 %, tedy skoro o jednu desetinu. Délka trestního řízení má tedy sestupnou tendenci, a to i přes skutečnost, že 1. ledna 2010 nabyly účinnosti trestní zákoník, který zakotvil velké množství nových skutkových podstat a některé ze stávajících rozšířil.

Tabulka č. 1 - Průměrná délka trvání trestního řízení u okresních soudů ode dne nápadu do dne právní moci²⁵⁰									
Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Průměrná délka řízení ve dnech	254	242	222	219	213	207	192	181	173
Procentuální změna oproti předchozímu roku		- 4,7	- 8,3	- 1,4	- 2,7	- 2,8	- 7,3	- 5,7	- 4,4
Procentuální změna oproti roku 2005						- 19	- 24	- 29	- 32

Tabulka č. 2 - Průměrná délka trestního řízení u krajských soudů ode dne nápadu do dne právní moci²⁵¹									
Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Průměrná délka řízení ve dnech	697	714	702	696	611	672	687	541	628
Procentuální změna oproti předchozímu roku		2,4	- 1,7	- 0,9	- 12	10	- 2,2	- 21	- 16
Procentuální změna oproti roku 2005						- 3,6	- 1,4	- 22	- 9,9

²⁵⁰Data dostupná online ze statistik Českého statistického úřadu na: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystupobjekt&evo=&str=&udIdent=&zo=N&vyhltext=&verze=1&pvoch=&nahled=N&sp=N&nuid=&zs=&skupId=&filtr=G~F_M~F_Z~F_R~F_P~_S~_null_null_&ppvok=&katalog=31008&pvo=KRI01&z=T

²⁵¹Data dostupná online ze statistiky Českého statistického úřadu na: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystupobjekt&evo=&str=&udIdent=&zo=N&vyhltext=&verze=1&pvoch=&nahled=N&sp=N&nuid=&zs=&skupId=&filtr=G~F_M~F_Z~F_R~F_P~_S~_null_null_&ppvok=&katalog=31008&pvo=KRI01&z=T

Z výše uvedeného je také patrné, že i v době předcházející zakotvení dohody o vině a trestu průměrná délka řízení klesala. I Jelínek podotýká, že „nelze spolehlivě a dostatečně doložit, že trestní řízení trvají stále déle.“²⁵² V neposlední řadě také Gřivna zdůrazňuje klesající trend trestního řízení.²⁵³

I přes fakt, že dochází ke zkracování trestního řízení, zdá se být stále neúnosně dlouhým. „Řešení situace je spatřováno zejména v určité, vhodně vyvážené kombinaci tří nástrojů, a to:

1. zvýšení kapacity justičního systému,
2. snížení počtu trestních věcí cestou dekriminlizace, depenalizace, či rozšíření možnosti využít odklony od standardního trestního řízení před soudem a
3. zkrácení doby projednávání trestních věcí před soudem.“²⁵⁴

6.4.1 Přelévání času mezi jednotlivými fázemi trestního řízení

Je třeba si zde rovněž položit otázku, zda zkracování trestního řízení formou dohody o vině a trestu není pouze relativní?

Coufal upozorňuje, že zrychlování a zefektivňování je atraktivním konceptem, kterým zákonodárce odůvodňuje každou novelu trestního řádu za posledních 20 let, avšak řízení stále nemá přijatelnou a uspokojivou délku. „Dosavadní kroky zákonodárců pouze přelily statisticky registrovanou délku jednotlivých fází trestního řízení ve prospěch řízení přípravného. Je otázkou, zda bude vůbec možné nastavit trestní proces tak, aby při zachování všech nezbytných práv účastníků se ještě dále výrazněji zkrátil. Stejně tak je otázkou, zda tyto úvahy neměly předcházet současnou fází přípravy rekodifikace. Především zda neměly být promítnuty již do základních zásad procesu a ty

²⁵² Jelínek, J. Zásada rychlosti trestního řízení - bilance a perspektivy. *Kriminalistika*, 2008, č. 4, s. 245.

²⁵³ Gřivna, T. Zásada rychlosti by neměla převážet nad ostatními zásadami trestního řízení. Dostupné online na: <http://www.epravo.cz/top/efocus/zasada-rychlosti-by-nemela-prevazit-nad-ostatnimi-zasadami-trestniho-řízení-99963.html> (31. 1. 2016).

²⁵⁴ Palovský, T. K některým problematickým aspektům odklonů v trestním řízení. *Státní zastupitelství*, 2007, č. 3, s. 24.

výrazněji ovlivnit. Změny a cíle rekodifikace se přece nehledají uprostřed prací na kodexu samotném, úspěšně je lze uplatňovat pouze od samého počátku.²⁵⁵

Stejně tak Filičko na jednu stranu poukazuje na to, že alternativní způsob vyřízení trestních věcí sice ulehčí soudům, na druhou stranu může naopak nepřiměřeně zatížit státní zastupitelství a způsobit tak prodloužení trestního řízení.²⁵⁶

6.4.2 Administrativní náročnost

Dalším problémem, který souvisí s časovým hlediskem, je administrativní náročnost sjednávání dohody o vině a trestu. Ta je způsobena reakcí zákonodárce na obavy plynoucí z deformace základních zásad - ve snaze o jejich zmírnění aplikoval zákonodárce několik „brzd“ - např. institut nutné obhajoby, nemožnost sjednání u zvláště závažných zločinů, široká kompetence soudu spočívající v neschválení dohody apod. „Bohužel vedlejším efektem, který padá především na vrub využitelnosti dohody o vině a trestu a velké formalizace procesu jejího sjednávání, je, měřeno v mezinárodním měřítku, snížení potenciálu její aplikace jako efektivního a zrychlujícího prvku trestní justice.“²⁵⁷

Tato náročnost tedy souvisí jednak s nutnou obhajobou (a to i v bagatelních případech), což může ovlivňovat délku trestního řízení. Vedle toho se může také stát, „že osoba vyzvaná k tomu, aby se dostavila ke státnímu zástupci ve věci uzavření dohody, se nedostaví hned na poprvé. I když tato osoba hned na poprvé přijde, nezanedbatelný čas zabere i samotné licitování o obsahu dohody a příprava její finální podoby. Teoreticky se tak může stát, že dohodovací řízení bude delší než klasicky probíhající např. přípravné řízení.“²⁵⁸

²⁵⁵ Coufal, P. Nad dalším zrychlením a zefektivněním trestního řízení. Státní zastupitelství. 2009 č. 10, s. 21.

²⁵⁶ Filičko, M. Dohoda o vine a treste. Justičná revue, 2006, č. 8 - 9, s. 1120.

²⁵⁷ Lichnovský, L. K otázce ukládání sankcí v rámci dohody o vině a trestu. Trestní právo. 2014, č. 3. s. 5.

²⁵⁸ Fryšták, M., Žatecká, E. Dokazování hospodářských trestných činů a dohoda o vině a trestu. Vanduchová, M., Gřivna, T., (eds.) Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální problémy). Sborník č. 41. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008, s. 26.

6.5 Využitelnost dohody o vině a trestu

Dohoda o vině a trestu tedy představuje „administrativně relativně náročnou proceduru, což už samo o sobě omezí její praktickou využitelnost.“²⁵⁹

Účelem níže zpracovaných statistik je snaha přiblížit využití dohody o vině a trestu za celkovou dobu její existence.²⁶⁰ Přehledy zohledňují využití dohody v rámci jednotlivých krajů, hlavního města Prahy a České republiky v porovnání s jednotlivými odklony navzájem.

Tabulka č. 4 - Čestnost využití dohody o vině a trestu a dalších odklonů za celkové období její existence v jednotlivých krajích a České republice									
	Hlavní město Praha	Středočeský kraj	Severočeský kraj	Východočeský kraj	Jihočeský kraj	Západočeský kraj	Severomoravský kraj	Jihomoravský kraj	Česká republika
Dohoda o vině a trestu	5	7	36	26	11	25	33	78	221
Trestní příkaz	23757	23462	28221	17367	12538	15860	31053	28672	180930
Podmíněné zastavení trestního stíhání	1589	766	648	536	909	427	1010	646	6531
Narovnání	11	19	25	21	46	13	78	10	223

Z tabulky vyplývá, že dohoda o vině a trestu byla za celkové období své existence využita pouze 221 krát, a je tak nejméně využívaným odklonem.

²⁵⁹ Basík, M. Několik poznámek k dohodě o vině a trestu. Státní zastupitelství. 2012, č. 4, s. 56.

²⁶⁰ Celkovým obdobím existence se pro účely této práce rozumí období od účinnosti Zákona č. 193/2012 Sb., tedy od 1. září 2012, do konce roku 2015. Jedná se tedy o období tří let a čtyř měsíců.

6.5.1 Pozice zásady rychlosti řízení v soustavě základních zásad

„Přestože základní zásady tvoří nedílnou jednotu a takto by měly být posuzovány, jakož i prezentovány navenek, v každém období, současnost nevyjímaje, se pozornosti těší zpravidla jen některé z nich. Není potřeba zdůrazňovat, že aktuálním stěžejním tématem laické a rovněž odborné veřejnosti je zásada rychlosti trestního řízení.“²⁶¹ Nesmíme zapomínat na skutečnost, že i přes podstatný význam zásady rychlosti řízení, se nejedná o vedoucí princip trestního řízení. Není ani cílem trestního řízení, ani „pravidlem absolutní povahy, které by mohlo převážit jiné požadavky na orgány činné v trestním řízení, například jejich povinnost opřít svá rozhodnutí o nepochybně pravdivě zjištěný skutkový stav, povinnost postupovat v souladu se zákonem, nezaujatě a nestranně“²⁶², není tedy možné jí upřednostňovat na úkor ostatních zásad trestního práva procesního. Nepřichází v úvahu prosazovat urychlení trestního řízení za každou cenu. Mímotrestní přístupy a alternativní postupy, návrhy a technické inovace v prevenci a kontrole zločinnosti „by měly být stanoveny s náležitým zřetelem k rovnováze mezi různými zájmy společenských skupin a oběti trestného činu na jedné straně a lidským právům a právními zárukám všech zainteresovaných stran na druhé straně. Racionalita v trestní justici nesmí být cílem sama o sobě, ale musí respektovat čtyři základní hodnoty: demokracii, rovnost, humanitu a zákonnost.“²⁶³

6.6 Sociální aspekt

Ze sociálního hlediska je patrné nerovné zacházení, kdy zámožný jedinec bude zvýhodněn oproti nemajetnému. Značné finanční prostředky totiž ulehčí obviněnému vyjednávací situaci ohledně druhu a výše trestu v jeho prospěch, zejména jestliže bude připraven odčinit vzniklou škodu či nemajetkovou újmu. Majetný obviněný se také

²⁶¹ Kaňok, M. Některé aspekty zásady rychlosti trestního řízení. (Nad článkem doc. JUDr. Jiřího Jelínka, CSc.: Zásada rychlosti trestního řízení. Kriminalistika, 2003, č. 1, s. 18 - 29). Kriminalistika, 2004, č. 1, s. 51.

²⁶² Jelínek, J. Zásada rychlosti trestního řízení - bilance a perspektivy. Kriminalistika, 2008, č. 4, s. 247.

²⁶³ Šámal, P. Úvahy nad zjednodušenými formami trestního řízení (diversion) de lege ferenda. Časopis pro právní vědu a praxi, 1994, č. 4.

snadněji vypořádá s úhradou peněžitého trestu, což u něj může vyvolat pocit nepostizitelnosti.²⁶⁴

7 Zhodnocení institutu v jeho současné podobě

Na základě výše uvedeného mám dojem, že daný institut provází mnoho negativ, které nejsou dostatečně vyváženy jeho přínosy. Za nejvýraznější z nich považuji deformaci celé řady základních zásad v neúnosné míře, přičemž pozitiva zdaleka nedosahují na uvedená negativa. Z tohoto důvodu dohoda o vině a trestu ve své stávající podobě dle mého názoru nemá místo v našem právním řádu, zároveň se nejeví jako ideální cesta ke zrychlení trestního řízení.

Nejlepším východiskem z dané situace by jistě bylo, pokud by zákonodárce provedl celkovou rekonstrukci trestního řádu s případným zavedením podobně konsenzuálních typů řízení (jaký představuje dohoda o vině a trestu), neboť současná právní úprava není schopna efektivně reagovat na takovýto institut převzatý z angloamerické právní kultury.²⁶⁵ Vzhledem k tomu, že přijetí nového trestního řádu patrně bude předcházet ještě dlouhá cesta, bylo by vhodné provést alespoň dílčí novelizaci současné úpravy.

7.1 Restorativní prvky

Vzhledem k tomu, že daný institut zcela nenaplnuje primární účel zákonodárce (urychlování trestního řízení) a zároveň se s ním pojí některá další negativa, zdá se být v trestním řádu nadbytečným. O čemž svědčí i jeho minimální využívání. Přesto by bylo vhodné, aby v našem právním řádu nějaké funkční uplatnění našel. Například naplňování některých restorativních funkcí - respektování jednak zájmů obviněného, ale i zájmů subjektů dotčených trestným činem, a směřoval tak zejména k nápravě narušeného sociálního vztahu.

²⁶⁴ Procházková, E. Dohoda o vině a trestu. Soudce, 2013, č. 4, s. 10.

²⁶⁵ Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. Bulletin advokacie, 2012, č. 10, s. 25.

7.1.1 Doznání obviněného

V současné úpravě je vyžadováno pouhé prohlášení obviněným o spáchání skutku, což není totožné s doznáním viny, jak již bylo výše vysvětleno. V pouhém prohlášení nemusí být zahrnuta morální reflexe spáchaného trestného činu.

Tím se dostáváme k problematice vytrácení sociálně etického rozměru z prohlášení obviněného o spáchání skutku, pro který je stíhán. „Za žádoucí cíl trestního řízení se pokládá, jestliže obviněný zaujme ke spáchanému trestnému činu sebekritický a kající postoj slibující možnost jeho nápravy. Pokládá se za spravedlivé, aby takový, vážně míněný postoj byl „honorován“ mírnějším trestem - např. tak, jako to činí úprava polehčující okolnosti upřímné lítosti. (...) Prohlášení viny v sobě nutně neobsahuje žádný etický aspekt pokání jako příslibu nápravy. Zcela se vytrácí sociálně etický aspekt trestání, taková hlediska jako je generální a individuální prevence, pokání a resocializace, ztrácejí při dohadování jakýkoliv význam. Trestání se mění v obchodní kalkulaci zisku a ztráty.“²⁶⁶

V zájmu nápravy pachatele a v souvislosti s obnovením narušeného vztahu by si měl pachatel uvědomit svou vinu a „plně porozumět svému jednání v jeho sociálních i individuálních souvislostech a uvědomit si z toho pramenící faktické, nikoli pouze trestněprávní důsledky“²⁶⁷. Z toho důvodu by bylo žádoucí, aby bylo požadováno doznání viny namísto pouhého prohlášení.

7.1.2 Role poškozeného při sjednávání dohody o vině a trestu

Podstatou dohody o vině a trestu, jak již vyplývá z jejího samotného názvu, je uzavření dohody mezi státním zástupcem a obviněným, eventuálně i poškozeným. Poškozený má tedy právo zapojit se do sjednávání dohody o vině a trestu a uplatnit svůj nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení, přičemž státnímu zástupci je ustanovením § 175a odst. 5 trestního řádu uložena povinnost dbát na jeho zájmy, což napomáhá určitému usmíření a urovnání konfliktu

²⁶⁶ Musil, J. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. *Kriminalistika*, 2008, č. 1, s. 19.

²⁶⁷ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 12.

mezi obviněným a poškozeným. Za nepřítomnosti poškozeného je oprávněn státní zástupce dohodnout s obviněným rozsah a způsob náhrady škody nebo nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení, a to až do té výše, do níž uplatnil nárok poškozený.

Nicméně vzhledem k tomu, že není vyžadován souhlas poškozeného s tímto postupem ani jeho přítomnost při sjednávání dohody o vině a trestu a nedosažení konsenzu ohledně uplatněného nároku poškozeného nebrání sjednání dohody (neboť se jedná o pouhou fakultativní náležitost obsahu dohody), může uvedený institut působit ve svém výsledku z hlediska restorativní justice naprosto kontraproduktivně. Bylo by tedy žádoucí, aby se uvedené stalo obligatorní podmínkou uzavření dohody, figuroval-li v řízení poškozený, čímž by bylo možné dosáhnout smyslu a významu odklonů v rámci trestního řízení a posílit tak aspekt restorativní justice jako celku.

Někteří autoři také uvádějí, že souhlas poškozeného by mohl vést obviněného k motivaci nahradit poškozenému způsobenou újmu, případně alespoň k omluvě.²⁶⁸

7.2 Další dílčí změny

Současná úprava zahrnuje některé nedostatky z formálního i obsahového hlediska, které by bylo vhodné upravit.

Určité pochybnosti se pojí s institutem nutné obhajoby. První z nich souvisí se samotnou potřebou nutné obhajoby v rámci celého procesu dohody o vině a trestu. Druhá pak s nejasností formulace, dle níž není zcela zřejmé, zda je nutná obhajoba vyžadována i v řízení před soudem či ne.

Přikláním se k tomu, že je obhajoba v tomto případě nutná. Jednak z důvodů uvedených v důvodové zprávě, tedy protože „ze strany obviněného se předpokládá podávání kvalifikovaného návrhu trestu, případně ochranného opatření, a návrhu na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, což předpokládá dostatečné právní znalosti v oblasti trestního práva a zejména s ohledem na skutečnost, že obsah sjednané dohody je klíčový z hlediska konečného rozhodnutí soudu ve věci, je zapotřebí, aby obviněný měl při sjednávání dohody o vině a trestu

²⁶⁸ Šabata, K., Růžička, M. Dohoda o vině a trestu de lege ferenda v České republice a možnosti využití slovenské právní úpravy. Státní zastupitelství, 2009, č. 6, s. 12.

vždy obhájce, který by účinně hájil jeho práva a poskytoval mu potřebnou právní pomoc.²⁶⁹ Obhájce tak představuje určitou záruku řádného uplatnění práva na spravedlivý proces, neboť je povinen poskytovat v průběhu celého řízení obviněnému právní pomoc, hájit jeho zájmy a dbát na to, aby obviněný nebyl díky své neznalosti krácen na svých právech.

Šámal konstatuje, že ze stávající formulace zákonné úpravy nutné obhajoby vyplývá povinnost zajistit povinné zastoupení obhájcem i v řízení před soudem o schválení dohody o vině a trestu. Byť zákon i důvodová zpráva hovoří pouze o „sjednávání dohody a trestu“, z dikce návětí § 36 odst. 1 trestního řádu „už v přípravném řízení“ je zřejmé, že je nutná obhajoba vyžadována nejen v přípravném řízení. Většina autorů²⁷⁰ naopak zastává názor, že z formulace ustanovení § 36 odst. 1 písm. d) trestního řádu je patrné, že důvod nutné obhajoby se omezuje pouze na vlastní proces sjednávání dohody v přípravném řízení ve smyslu § 175a a 175b trestního řádu, již ne ale na řízení před soudem o schválení dohody o vině a trestu. Což označují za nepřijatelné. Názor většiny autorů podporuje také důvodová zpráva²⁷¹ k tzv. akcelerační novele trestního řádu, v níž je uvedeno, že důvodem nutné obhajoby je sjednávání, nikoli však již následné schvalování dohody o vině a trestu. Z důvodu rozporuplného výkladu by tedy bylo vhodné stávající znění přeformulovat.

Dalším problematickým prvkem se jeví možnost sjednat dohodu o vině a trestu ve zkráceném přípravném řízení, jež lze za tímto účelem prodloužit až o třicet dní.²⁷² Uvedenou možnost označil Jelínek za „zřejmý legislativní omyl“²⁷³. A to zejména z důvodu, že „procesní náročnost sjednávání dohody o vině a trestu ve zkráceném přípravném řízení bude větší než standardní postup. De lege ferenda by bylo vhodné

²⁶⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Dostupná online na: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=oz5f6mrqgez6mjzgnpwi6rng> (2. 2. 2016).

²⁷⁰ Například: Jelínek, J., Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související, *Bulletin advokacie*, 2012, č. 10, s. 20, Ščerba, F. a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 36.

²⁷¹ Důvodová zpráva k tzv. akcelerační novele trestního řádu. Dostupné online na: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=344313> (19. 2. 2016).

²⁷² Ustanovení § 179f odst. 2 písm. a) trestního řádu.

²⁷³ Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. *Bulletin advokacie*, 2012, č. 10, s. 21.

připustit uzavírání dohody o vině a trestu jen ve formě standardního nebo rozšířeného přípravného řízení.²⁷⁴

Dále by bylo vhodné zaměřit pozornost na kritéria ukládání sankce. Jestliže cíl trestního řízení spočívá v realizaci materiálního trestního práva, není možné, aby si trestně procesní úprava neoprávněně přivlastňovala „legitimaci ke stanovení zvláštního kritéria pro výměru trestu, aniž by však dostatečně určitě stanovila, jak přesně má být honorováno prohlášení viny.“²⁷⁵ Zde můžeme spatřit jednoznačný deficit naší právní úpravy, jež spočívá v dosud neprovázané procesní úpravě uvedeného institutu s úpravou hmotněprávní, když nejsou vytvořena ani základní pravidla, jež by měla být při ukládání sankce v rámci jeho sjednávání zohledněna. „Zákonodárce sice na jedné straně povazuje soud k odmítnutí navržené dohody o vině a trestu, pokud je nesprávná či nepřiměřená z hlediska druhu a výše navrženého trestu (§ 314r odst. 2 trestního řádu), ale na straně druhé již nevytváří žádné mantinely, v rámci nichž by se měly tyto sankce pohybovat. Státní zástupci i soudci mají tedy prakticky otevřený prostor, což evokuje možnou nejednotnost v jejich rozhodování.“²⁷⁶ Při důsledné aplikaci stávající úpravy je nezbytné se při stanovení výše trestu v rámci sjednání dohody o vině a trestu řídit stejnými pravidly, jako by k jeho uložení docházelo v řízení před soudem. Dohoda o vině a trestu není polehčující okolností, také chybí provázání s ustanoveními upravujícími mimořádné snížení trestu odnětí svobody. Při stávající úpravě tedy vlastně nemá státní zástupce obviněnému co nabídnout, obviněného zase nemá ke sjednání co motivovat.

Potřebným se dle mého názoru jeví také úprava možnosti podání odvolání v situacích, kdy rozsudek o schválení dohody o vině a trestu je sice v souladu s navrhovaným zněním, nicméně řízení předcházející jeho vydání je stíženo podstatnými procesními vadami.

²⁷⁴ Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. Bulletin advokacie, 2012, č. 10, s. 21.

²⁷⁵ Musil, J. Dohod o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. Kriminalistika. 2008, č. 1, s. 14.

²⁷⁶ Lichnovský, V. K otázce ukládání sankcí v rámci dohody o vině a trestu. Trestní právo, 2014, č. 3, s.6.

A v neposlední řadě by bylo žádoucí „stanovit určitá minimální pravidla pro sjednávání dohody v přípravném řízení“²⁷⁷. Příkladem můžeme uvést stanovení přiměřené lhůty pro vyjádření se k návrhu na uzavření dohody o vině a trestu.²⁷⁸

²⁷⁷ Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. Bulletin advokacie, 2012, č. 10, s. 25.

²⁷⁸ Tamtéž, s. 25.

Závěr

Dohoda o vině a trestu jako nejmladší z odklonů byla zavedena do našeho právního řádu především za účelem zrychlení a zhospodárnění trestního řízení. Spočívá v tom, že státní zástupce z vlastní iniciativy či na návrh obviněného sjedná s obviněným úmluvu, jejímž obsahem je popis skutku (o němž obviněný prohlásí, že jej spáchal), stanovení konkrétního trestu, případně i náhrada škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení, kdy následně je návrh na schválení dohody o vině a trestu postoupen soudu ke schválení, čímž by mělo odpadnout konání hlavního líčení a s ním spojené dokazování, eventuálně i řízení o řádném opravném prostředku z důvodu omezené možnosti jeho podání.

Inspiraci nalezl zákonodárce v angloamerické právní kultuře, kde má daný institut silnou tradici a dochází k jeho hojnému využívání. Pro české trestní řízení, které patří ke kontinentálnímu typu právní kultury, se ale jedná o cizí element, se kterým se současná právní úprava není schopna efektivně vypořádat.

Institut se může na první pohled jevit jako účelný, a to primárně z důvodů uváděných zákonodárcem – především z důvodu zhospodárnění, zefektivnění a urychlení příliš zdlouhavého a složitého standardního trestního řízení. Jako další možný přínos je označována ochrana před sekundární viktimizací, která je zdůvodňována zejména právem nikoli povinností poškozeného se sjednávání dohody o vině a trestu účastnit a absencí veřejného projednání skutku při hlavním líčení. Prostřednictvím konsenzuální povahy dohodovacího řízení lze také eventuálně předejít eskalaci konfliktu mezi stranami trestního řízení. Přínosem může být i posílení aktivity procesních stran při tomto způsobu vyřízení trestní věci.

Nicméně pokud dohodu o vině a trestu podrobíme důslednějšímu rozboru, zaznamenáme však i řadu negativ. V souvislosti se začleněním daného institutu do našeho právního řádu se uvádí především deformace řady základních zásad trestního řízení, čímž jsou ohroženy v podstatě veškeré záruky, které poskytuje standardní trestní řízení – například rovnost občanů před zákonem, transparentnost procesu, kontrola trestního řízení ze strany veřejnosti. Přičemž v rámci dohodovacího řízení je i samotné naplnění oné zákonodárcem neustále neadekvátně upřednostňované zásady rychlosti řízení velice relativní. A to zejména vzhledem k tomu, že při užití daného institutu

dochází pouze k přelévání časových úseků mezi jednotlivými fázemi trestního řízení. Ve prospěch urychlení nesvědčí ani administrativní náročnost dohodovacího řízení. Kdy z těchto důvodů se k jejímu využití v řadě případů ani nepřistoupí. Z uvedeného plyne, že zákonodárce při přijetí daného institutu nenalezl onu žádoucí rovnováhu mezi zájmem na urychlování trestního řízení a zájmem na zachování veškerých garancí poskytovaných při konání standardního trestního řízení.

Nemám v úmyslu nikterak podceňovat nutnost zrychlování trestního procesu, neboť je zřejmé, že jeho trvání je stále neúnosně dlouhým, byť v posledních letech má jeho délka klesající tendenci. Otázkou ale zůstává, jestli by nebylo vhodnější provést celkovou rekonstrukci trestního procesu (s případným zakotvením podobných konsenzuálních typů řízení), která by zajistila jeho hladké, rychlé, účinné a efektivní fungování a byla by adekvátně provázána s příslušnou hmotněprávní úpravou, než aby docházelo k opětovným novelizacím trestního procesu a zaváděním tak nových institutů, které poté není možné ani zcela využít spolu s jinými vhodnými nástroji a instituty naší právní úpravy a stávají se tak v podstatě neúplnými, nadbytečnými a nevyužitelnými.

V situaci, kdy není v dohledu celková rekonstrukce trestního řádu, by dílčí novelizace měly být prováděny alespoň v souladu se zbývající právní úpravou. Nutno bohužel podotknout, že skutečnost, kdy určitý institut prolamuje základní zásady trestního práva procesního, není v našem trestním řízení žádnou novinkou. Neboť řada již dříve zakotvených odklonů některé ze zásad rovněž nerespektuje. Rozdílem ale je, že zásady nebourají v tak hojné míře, jako je tomu právě u dohody o vině a trestu.

Vzhledem k negativům a některým omezením v efektivnosti a využitelnosti dohody o vině a trestu, které byly v práci rozebrány, by tedy byly dle mého názoru vhodné alespoň některé výše nastíněné dílčí úpravy stávajícího znění, které by zajistily dohodě o vině a trestu funkční uplatnění (byť jiné než zákonodárcem zamýšlené) v podobě výrazného projevu restorativní justice.

Zamyšlením na závěr ale zůstává, zda se stálým navrhováním a prováděním případných, byť žádoucích, změn trestního procesu nedostáváme do začarovaného kruhu, neboť je tak odváděna pozornost zákonodárce od již dlouhou dobu očekávané rekonstrukce trestního procesu.

Seznam použitých zkratek

ČR	Česká republika
EÚLP	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
Listina	Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
Sb.	Sbírka zákonů
Sněmovní tisk č. 746	Vládní návrh zákona na vydání zákona o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku a zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
Sněmovní tisk č. 754	Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
Trestní řád	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
Trestní zákoník	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
Zákon č. 193/2012 Sb.	Zákon č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
Zákon o obětech TČ	Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů
ZTOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Použité zdroje

Učebnice, monografie, komentáře

- Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-348-5.
- Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů - Příručka pro pomáhající profese. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2.
- Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 6. aktualizované vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-750-8.
- Hendrych, D. a kol. Právní slovník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-059-1.
- Jelínek, J. a kol. Rozhodnutí ve věcech trestních se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů. 3. aktualizované a přepracované vydání podle právního stavu k 1. 2. 2015. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-066-6.
- Jelínek, J., a kol. Trestní právo hmotné. 3. vydání. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-64-9.
- Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-44-1.
- Jelínek, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 4. aktualizované vydání podle stavu k 1. 10. 2013. Praha: Leges, 2013, ISBN 978-80-87576-69-4.
- Jelínek, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 5. aktualizované vydání podle stavu k 1. 11. 2014. Praha: Leges, 2014, ISBN 978-80-7502-049-9
- Jelínek, J. a kol. Zákon o obětech trestných činů, Komentář s judikaturou. 2. doplněné a rozšířené vydání. Praha: Leges. ISBN 978-80-7502-016-1.
- Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-572-8.

- Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. Praha: ASPI Publishing, 2004. ISBN 80-7357-026-2.
- Repík, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac, 2002. ISBN 80-86199-57-6.
- Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Poškozený a adhezní řízení v České republice. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-559-9.
- Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. ISBN 80-7179-350-7.
- Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-496-4.
- Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0.
- Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Příručky ministerstva spravedlnosti České republiky. Svazek 53. Praha: Codex Bohemia, 1992. ISBN 80-85963-89-2.
- Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-93-9.
- Ščerba, F. a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-30-4.
- Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-369-2.
- Vantuch, P. Trestní řízení z pohledu obhajoby. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-457-5.
- Zehr, H. Little Book of Restorative Justice. Pennsylvania: Good Books, 2002. Český překlad knihy: Hasmanová, L., Ouředníčková, L. Úvod do restorativní justice. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-4.
- Žatecká, E. Postavení a úkoly Probační a mediační služby. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2007. ISBN 978-80-87071-55-7.

Časopisecké články a příspěvky ve sbornících

- Aulický, P. Dohoda o vině a trestu. Státní zastupitelství, 2012, č. 3.

- Basík, M. Několik poznámek k dohodě o vině a trestu. Státní zastupitelství, 2012, č. 4.
- Brňáková, S., Korbel, F. Dohoda o vině a trestu. Trestněprávní revue, 2008, č. 9.
- Coufal, P. Nad dalším zrychlením a zefektivněním trestního řízení. Státní zastupitelství, 2009, č. 10.
- Filičko, M. Dohoda o vine a treste. Justičná revue, 2006, č. 8 – 9.
- Gřivna, T. Zásada rychlosti v trestním řízení, právo na projednání věci v přiměřené lhůtě a některé důsledky jejich porušení. Fenyk, J. Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám. Praha: LexisNexis CZ, 2007. ISBN 978-80-86920-25-2.
- Herczeg, J. Zásada veřejnosti a přístup médií na jednání soudu. Trestněprávní revue, 2014, č. 1.
- Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. Bulletin advokacie, 2012, č. 10.
- Jelínek, J. Nad poslední (osmdesátou třetí) novelou trestního řádu a osmou novelou trestního zákoníku. Kriminalistika, 2012, č. 4.
- Jelínek, J. Zásada rychlosti trestního řízení. Kriminalistika, 2003, č. 1.
- Jelínek, J. Zásada rychlosti trestního řízení - bilance a perspektivy. Kriminalistika, 2008, č. 4.
- Jelínek, J. Zásada rychlosti trestního řízení a právní úprava odvolání. Gřivna, T., Vanduchová, M. Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-365-2.
- Kaňok, M. Některé aspekty zásady rychlosti trestního řízení. (Nad článkem doc. JUDr. Jiřího Jelínka, CSc.: Zásada rychlosti trestního řízení. Kriminalistika, 2003, č. 1). Kriminalistika, 2004, č. 1.
- Karabec, Z. Koncept restorativní justice Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Restorativní justice - sborník příspěvků a dokumentů, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. ISBN 80-7338-021-8.
- Král, V. Dohoda o vině a trestu v návrhu novelizace trestního řádu. Právní rozhledy, 2008, č. 20.
- Lichnovský, L. K otázce ukládání sankcí v rámci dohody o vině a trestu. Trestní právo, 2014, č. 3.

- McCold, P. Restorative justice handbook. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Restorativní justice - sborník příspěvků a dokumentů, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. ISBN 80-7338-021-8.
- Musil, J. Dohoda o vině a trestu. Vanduchová, M., Gřivna, T., (eds.) Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální problémy). Sborník č. 41. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008. ISBN 978-80-87146-13-2.
- Musil, J. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení, Kriminalistika, 2008, č. 1.
- Musil, J. Rychlost trestního řízení. Gřivna, T., Vanduchová, M. Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI, 2008, s. 192. ISBN 978-80-7357-365-2.
- Novotný, O. Je naše trestní právo procesní v krizi? Trestní právo, č. 7-8, 2006.
- Palovský, T. K některým problematickým aspektům odklonů v trestním řízení. Státní zastupitelství, 2007, č. 3.
- Pipek, J. Oficiální nebo dalekosáhlé privatizované trestní řízení. Právník, č. 12, 2000.
- Poledník, P. Dohodovací řízení - novinka v českém trestním právu. Bulletin advokacie, 2012, č. 10.
- Polmová, O. Právo oběti trestné činnosti na citlivé zacházení. Trestněprávní revue, 2009, č. 4.
- Procházková, E. Dohoda o vině a trestu. Soudce, 2013, č. 4.
- Provazník, J. Odklony v českém trestním řízení - zvláštní subsystém trestního práva? Strémy, T. Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. Praha: Leges, 2014.
- Scheinost, M. Úvodní poznámka. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Restorativní justice - sborník příspěvků a dokumentů, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. ISBN 80-7338-021-8.
- Sotolář, A., Válková, H. Trestní spravedlnost na přelomu tisíciletí. Právní rozhledy, 1999, č. 12.
- Suchý, O. Odklon v trestním řízení. Právník, 1990, č. 1.

- Šabata, K., Růžička, M. Dohoda o vině a trestu de lege ferenda v České republice a možnosti využití slovenské právní úpravy. Státní zastupitelství, 2009, č. 6.
- Šámal, P. Úvahy nad zjednodušenými formami trestního řízení (diversion) de lege ferenda. Časopis pro právní vědu a praxi, 1994, č. 4.
- Ščerba, F. Odklon jako sankční opatření. Trestněprávní revue, 2009, č. 2.
- Vantuch, P. Dohoda o vině a trestu mezi obviněným a státním zástupcem, Trestní právo, 2009, č. 11.
- Vantuch, P. K návrhu na prohlášení obžalovaného o vině. Trestní právo, 2006, č. 12.
- Válková, H., Šámal, P., Sotolář, A. Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Restorativní justice – sborník příspěvků a dokumentů, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 24. ISBN 80-7338-021-8.
- Vráblová, M. Niekoľko poznámok k historicky najmladšiemu odklonu v slovenskom trestnom konaní – dohode o vine a treste. Trestněprávní revue, 2007, č. 7.

Internetové zdroje

- Gřivna, T. Zásada rychlosti by neměla převážit nad ostatními zásadami trestního řízení. Dostupné online na: <http://www.epravo.cz/top/efocus/zasada-rychlosti-by-nemela-prevazit-nad-ostatnimi-zasadami-trestniho-rizeni-99963.html>
- Chalupa, L. K rozporu tzv. předstížené vazby a jejím nahrazením peněžitou zárukou s Ústavou a mezinárodními úmluvami. Dostupné online na: <http://www.akchalupa.cz/http://www.akchalupa.cz/k-rozporu-tzv-predstizne-vazby-a-jejim-nahrazenim-penezitou-zarukou-s-ustavou-a-mezinarodnimi-umluvami>
- Institut pro kriminologii a sociální prevenci: Dohoda o vině a trestu: hodnocení z pohledu základních zásad trestního práva. Dostupné online na: http://www.ok.cz/iksp/docs/aidp_131024s.pdf

- Marshall, T. Restorative Justice: An Overview. London: Crown copyright, 1999, ISBN 1-84082-224-9. Dostupné online na:
<http://fbga.redguitars.co.uk/restorativeJusticeAnOverview.pdf>
- Štrejtová, K. Zásada „ne bis in idem“ pohledem Evropského soudu pro lidská práva a důsledky pro české trestní řízení. Dostupné online na:
<http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/zasada-ne-bis-in-idem-pohledem-evropskeho-soudu-pro-lidska-prava-a-dusledky-pro-ceske-trestni-rizeni>
- Vidrna, J. Presumpce neviný. Dostupné online na:
<http://www.epravo.cz/top/clanky/presumpce-nevinny-93329.html>

Judikatura

- Nález Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2005, sp. zn. I. ÚS 554/04.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 8. 1987, Lutz proti Německu, Series A č. 123.
- Rozsudek Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 9. 4. 1968, sp. zn. 7 Tz 11/68.
- Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 19. 8. 2003, sp. zn. 10 To 336/2003.
- Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 22. 1. 1996 sp. zn. 3 To 21/96.

Ostatní

- Data dostupná online ze statistik Českého statistického úřadu na:
https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystupobjekt&evo=&str=&uidIdent=&zo=N&vyhltext=&verze=1&pvoch=&nahled=N&sp=N&nuid=&zs=&skupId=&filtr=G~F_M~F_Z~F_R~F_P~_S~_null_null_&ppvok=&katalog=31008&pvo=KRI01&z=T
- Declaration of the Rights of Man. Dostupné online na:
http://avalon.law.yale.edu/18th_century/rightsof.asp
- Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, a některé další

- zákony. Dostupné online na: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=oz5f6mrqgez6mjzgnpwi6rng>
- Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). Dostupné online na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6nbv15shuljq>
 - Důvodová zpráva k tzv. akcelerační novele trestního řádu. Dostupné online na: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=344313>
 - European Convention on Human Rights. Dostupné online na: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf
 - International Covenant on Civil and Political Rights. Dostupné online na: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20999/volume-999-I-14668-English.pdf>
 - Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Dostupný online na: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=344313>
 - Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 8/2009, o trestním řízení.
 - Recommendation Rec(2006)8 of the Committee of Ministers to member states on assistance to crime victims (Adopted by the Committee of Ministers on 14 June 2006 at the 967th meeting of the Ministers' Deputies). Dostupné online na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1011109&>
 - Sněmovní tisk č. 746, IV. volební období, ve znění pozměňovacích návrhů obsažených v Usnesení ústavněprávního výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR z 62. a 63. schůze ze 14. a 20. dubna 2005, č. 175. Dostupné online na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=746&CT1=1>
 - The Universal Declaration of Human Rights. Dostupné online na: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
 - Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
 - Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 218/2003 Sb.,

o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů. Dostupné online na:

<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=746&CT1=0>

- Vládní návrh zákona na vydání zákona o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku a zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.
- Vládní návrh na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, Sněmovní tisk 510/0 pro 6. volební období (od 2010). Dostupný online na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=510&CT1=0>
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
- Věcný záměr k trestnímu řádu. Dostupný online na: [file:///C:/Users/Moje/Downloads/V%C4%9Bcn%C3%BD_z%C3%A1m%C4%9Br_T%C5%98_2008%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Moje/Downloads/V%C4%9Bcn%C3%BD_z%C3%A1m%C4%9Br_T%C5%98_2008%20(2).pdf)
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním.
- Zákon č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, a zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích.
- Zákon č. 152/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon České národní rady č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, a zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.
- Zákon č. 283/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád),

ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.
- Zákon č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů.

Resumé

Diplomová práce se zabývá institutem dohody o vině a trestu, který se stal součástí právního řádu České republiky dne 1. září 2012 – účinností osmdesáté třetí novely trestního řádu, která byla provedena zákonem č. 193/2012 Sb. Dohoda o vině a trestu představuje alternativní způsob vyřízení trestních věcí. Jak již vyplývá z jejího samotného názvu, jedná se o sjednání dohody mezi státním zástupcem a obviněným, případně i poškozeným, jejímž předmětem je řešení otázky viny a trestu. Nezbytným předpokladem její platnosti je následné schválení sjednané dohody o vině a trestu soudem.

Při konstrukci zákonné úpravy určitého institutu je vždy potřeba věnovat pozornost výhodám a nevýhodám, které budou tento institut pravděpodobně provázet, přičemž pozitiva musí pochopitelně převážet nad negativy a pokusit se je co nejvíce minimalizovat. Jednoduše řečeno, daný institut musí přinést více dobrého, nežli zlého.

Primárním cílem mé práce je zejména představit komplexní právní úpravu dohody o vině a trestu, zhodnotit klady a zápory provázející dohodu o vině a trestu a upozornit na specifika, nedokonalosti a výkladové nejasnosti stávající právní úpravy.

Práce je strukturována do sedmi kapitol, přičemž v úvodních kapitolách se nejprve zabývám problematikou dohody o vině a trestu v širších souvislostech, její pozicí v našem právním řádu vedle ostatních odklonů, jejím původem a historií. Ve čtvrté kapitole je komplexně zachycena její stávající právní úprava, na kterou navazují kapitoly rozebírající argumenty zastánců a odpůrců. Nakonec nabízím kritické zhodnocení a upozorňuji na specifika, nedokonalosti a výkladové nejasnosti stávající právní úpravy dohody o vině a trestu, na jejichž základě jsem se pokusila v poslední kapitole o nastínění eventuálních změn, které by mohly dohodu učinit přínosnější.

Summary

This master's thesis deals with the topic of agreement on guilt and punishment, which became a part of the legal system of the Czech Republic on 1 September 2012 – by effect of the eighty-third amendment to the Criminal Procedure Code, which was implemented by the Act no. 193/2012 Coll. The agreement on guilt and punishment is an alternative way of solving criminal cases. As is apparent from its title, it is the negotiation of an agreement between the prosecutor and the accused, or even injured person, whose objection is a solution to the question of guilt and punishment. A necessary prerequisite of its validity is subsequent approval of the negotiated agreement on guilt and punishment by the court.

When designing a statutory regulation of a particular institute it is always necessary to pay attention to the advantages and disadvantages that will most likely accompany this institute. The positives must obviously outweigh the negatives and try to minimize them as much as possible. Simply stated, the institute must bring more good than harm.

The main aim of my thesis is to introduce the comprehensive legislation of the agreement on guilt and punishment, to assess the positives and negatives accompanying the agreement on guilt and punishment, and to point out the specifics, imperfections and ambiguities of interpretation of the current legislation.

The thesis is structured into the accompanying seven chapters, the opening chapters are concerned with the issues of agreement on guilt and punishment in a broader context, its position in our legal system alongside the other diversions, and also its origin and history. In the fourth chapter the current legislation of agreement on guilt and punishment is comprehensively captured, which is followed by a chapter analyzing the arguments of proponents and opponents. In conclusion, I provide a critical assessment and point out the specifics, imperfections and ambiguities of interpretation of current legislation of agreement on guilt and punishment. On the basis of all of this I have tried to outline possible changes that could make the agreement on guilt and punishment more rewarding.

Klíčová slova

Dohoda o vině a trestu, odklon, restorativní justice

Keywords

Agreement on guilt and punishment, diversion, restorative justice